

Euroopa Liidu
Nõukogu

Brüssel, 25. mai 2023
(OR. en)

9771/23
ADD 1

ECOFIN 476
UEM 111
SOC 350
EMPL 228
COMPET 486
ENV 533
EDUC 177
RECH 201
ENER 256
JAI 675
GENDER 64
ANTIDISCRIM 62
JEUN 97
SAN 271

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	24. mai 2023
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	SWD(2023) 606 final
Teema:	KOMISJONI TALITUSTE TÖÖDOKUMENT 2023. aasta aruanne Eesti kohta Lisatud dokumendile: Soovitus: NÕUKOGU SOOVITUS, milles käsitletakse Eesti 2023. aasta riiklikku reformikava ja esitatakse nõukogu arvamus Eesti 2023. aasta stabiilsusprogrammi kohta

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument SWD(2023) 606 final.

Lisatud: SWD(2023) 606 final

EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 24.5.2023
SWD(2023) 606 final

KOMISJONI TALITUSTE TÖÖDOKUMENT

2023. aasta aruanne Eesti kohta

Lisatud dokumendile:

Soovitus: NÕUKOGU SOOVITUS,

**milles käsitletakse Eesti 2023. aasta riiklikku reformikava ja esitatakse nõukogu
arvamus Eesti 2023. aasta stabiilsusprogrammi kohta**

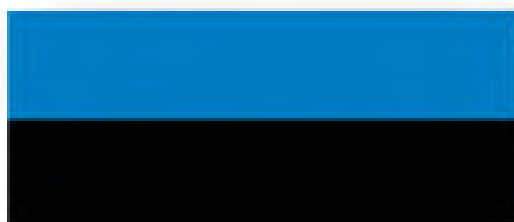
{COM(2023) 606 final}

European
Commission

Estonia

2023 Country Report

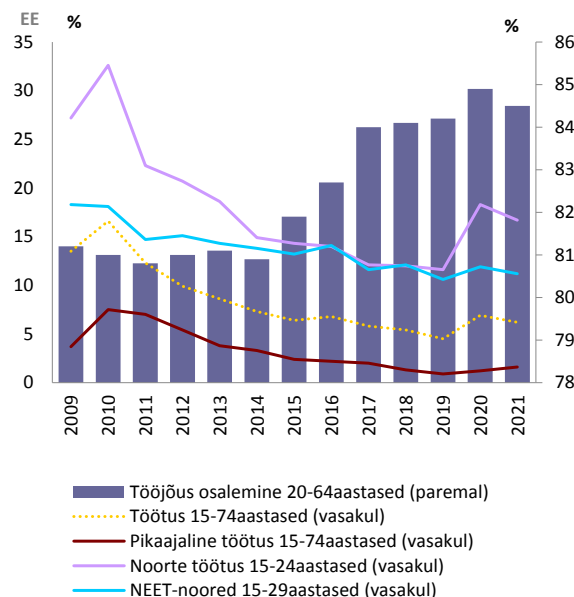
MAJANDUSE JA TÖÖHÕIVE HETKEOLUKORD

Kiire inflatsioon ja tarneahelahäired raputasid tugevalt Eesti majandust

Energiahindade tõus ja tarnehäired tabasid Eesti majandust varakult ja valusalt, kuid tööturg toimib endiselt hästi. Majandustegevus aeglustus 2022. aastal märgatavalt, mille tulemusena SKP vähenes 1,3 %. Kuna Eesti majandus on väike ja avatud, tabasid energiahindade kiire tõus, Ukraina sõja mõju ja intressimäärade tõus seda varakult (Eesti kodumajapidamiste ja ettevõtete laenulepingud on valdavalt ujuva intressiga). Inflatsioon oli Eestis kogu 2022. aastal euroala kiireim ning kerkis peamiselt energia- ja toiduainehindade kallinemise tõttu 19,4 %ni. ELi rahastatavate investeeringute suurenemine ja inflatsiooni aeglustumine peaksid elavdama 2023. aasta teises pooles majanduskasvu. Selle tulemusena peaks SKP 2023. aastal langema 0,4 % ja 2024. aastal kasvama 3 %.

Eesti tööturu tulemused olid 2022. ja 2023. aastal endiselt head, kuid noorte töötus on suur. Tööhõive määr tõusis 2022. aastal jõuliselt (umbes 4 %), jõudes tööealise elanikkonna hulgas 81,9 %-le. 2023. aasta märtsi lõpuks oli töökoha leidnud üle 10 000 Ukraina põgeniku. See näitab, et Ukraine põgenikud on õnnestunud kiiresti tööturule integreerida. Noorte töötuse määr on töötuse kogumäärast palju kõrgem (2021. aastal 16,7 % ja 2022. aasta oktoobris 18,6 %).

Joonis 1.1. Tööhõive, töäjõus osalemise ja töötuse määr

Allikas: Eurostat.

Avaliku sektori kulud on viimastel aastatel pidevalt kasvanud, ilma et samal määral oleks suurendatud maksutulu. Valitsemissektori eelarve puudujääk jäi 2022. aastal suhteliselt väikeseks (0,9 %), sest inflatsioon paisutas automaatselt tulusid. Prognoositakse, et 2023. aastal kasvab puudujääk eelarve mahu olulise suurendamise tõttu aga 3,1 %ni SKPst. Samas peaks Eesti riigivõlg 2023. aasta lõpuks jääma 19,5 %-le SKPst, mis on madalaim näitaja ELis. Lisaks kaitse- ja julgeolekukulutustele on 2023. aasta riigieelarves kavas suurendada õpetajate, kultuuri- ja sisejulgeolekutöötajate ning IT-spetsialistide palka. Samuti hõlmab eelarve haridusprogrammide, teadusuuringute ja innovatsiooni, täiendava lapsetoetuse ja Ukraina põgenikega seotud kulusid. Kuna energiahindade tõus mõjus 2022. aastal leibkondade eelarvele rängalt (eriti madala sissetulekuga elanikkonnarühmades), võttis

Eesti meetmeid hinnatõusu negatiivse mõju leevendamiseks. Nende meetmete hulka kuulusid fikseeritud elektrihinna pakkumine kodumajapidamistele ja väikeettevõtetele ning elektrihinna otsene hüvitamine kodumajapidamistele (vt tekstikast 1).

Masked makromajanduslikud tingimused on põhjustanud mitmes valdkonnas tasakaalustamatuse, mida hinnatakse Eesti põhjalikus analüüsis ¹⁾ Väga kiire inflatsioon võrreldes euroala keskmisega võib tuua kaasa hinnapõhise konkurentsivõime vähenemise. Kiire palgakasvuga kaasneb oht, et see võib omakorda hoogustada inflatsiooni ja tuua kaasa tööjõu ühikukulu järsu kasvu. Eelkõige tasub tähele panna, et nominaalne töötasu töötaja kohta kasvas 2021. ja 2022. aastal palju kiiremini (9,8 % ja 8,3 %) kui enne pandeemiat (2019. aastal 7,2 %). Komisjoni 2023. aasta kevadprognoosi kohaselt püsib näitaja ka 2023. aastal kõrgel tasemel (10,3 %). Lisaks on eluasemehindade nominaalkasv üks ELi kiiremaid ja eluasemed on mõõdukalt ülehinnatud. Halvenenud majandusväljavaadete ja rangemate rahastustingimuste tõttu peaks eluasemehindade kasv sel aastal aeglustuma või seiskuma. Neid riske maandab asjaolu, et Eesti majanduse struktuursed näitajad on head: jooksevkonto on peaaegu tasakaalus, võlatase madal ja finantssektor tugev (vt 22. lisa).

Eesti majandus on energiamahukas, samas kui energiahinnad on märkimisväärselt kasvanud. 2022. aasta esimeses pooles kallinesid elektri ja gaasi jaehinnad võrreldes 2021. aasta sama ajavahemikuga vastavalt 55 % ja 154 %. Eesti majandus on üks kõige CO₂- ja energiamahukamaid liidus. 2020. aastal ületas Eesti majandus kasvuhoonegaaside heitemahukuse poolest kahekordselt ELi keskmist, kuigi see suundumus taandub. Ehkki taastuvenergia osakaal elektrienergia allikate jaotuses on tunduvalt suurenenud (29 %-lt 2019. aastal 41 %-le 2021. aastal),

on fossiilkütuste osakaal energiaallikate jaotuses endiselt suur (71 %) (vt 6. lisa).

Oskuste nappus ja ebapiisavad investeeringud innovatsiooni pärsivad tootlikkuse kasvu

Tööviljakus paraneb, kuid oskuste ja tööjõu nappus on endiselt üks peamisi kitsaskohti investeeringute ja tootlikkuse pikaajalisel suurendamisel. Eesti tööviljakus jääb ELi keskmisest ikka veel märkimisväärselt maha, kuid lõhe väheneb ja tasapisi jõutakse ELile järgi. Pandeemiajärgse majanduse taastumise tulemusena paranes ettevõtete tööviljakus 2021. aastal 7,4 %. Sellele järgnes aga 2022. aastal 8,4 % halvenemine, samal ajal kui ELi keskmine näitaja paranes 1,4 % (vt 12. lisa). Üks peamisi pikaajalisi takistusi investeeringute tegemisel on kvalifitseeritud tööjõu puudus, mis põhjustab suuri probleeme ka ettevõtetele.

Eesti ettevõtete investeeringud teadusuuringutesse ja innovatsiooni on jätkuvalt ebapiisavad. Avaliku sektori kulutused teadusuuringutele ja innovatsioonile püsisid Eestis 2021. aastal tasemel 0,75 % SKPst, mis jääb ELi keskmisele (0,76 %) pisut alla. Ettevõtlussektori sellealased investeeringud kasvasid 0,87 %-lt 2019. aastal 0,98 %-le 2021. aastal, kuid on endiselt allpool ELi keskmist 1,49 % SKPst ja tunduvalt väiksemad kui Euroopa teadusruumi üldeesmärk 3 % SKPst. Teaduspõhise innovatsioonisutlikkuse ning teadusuuringute ja innovatsiooni poolest on ettevõtetel seega veel arenguruumi (vt 11. lisa). Vähemalt elementaarse digimahukusega väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete osakaal on ELi keskmise lähedal, kuid mõnes valdkonnas, nagu suurandmed ja tehisintellekt, kasutatakse kõrgtehnoloogilisi lahendusi vähem kui ELis keskmiselt. 2022. aastal parandas Eesti siiski innovatsiooni rahastamist ja lõi riikliku innovatsiooniameti, mis toetab (vähematesse

⁽¹⁾ Euroopa Komisjon (2023), Eesti põhjalik analüüs, komisjoni talituste töödokument (COM(2023) 630 final).

riiklikult rahastatud ülikoolidesse koondunud) avaliku sektori rahastatud teadusuuringute ja innovatsiooni ning ettevõtete koostööd. Lisaks käivitas Eesti ulatusliku kava rakenduslike teadusuuringute toetamiseks, et abistada teadus- ja arendustegevusmahukaid ettevõtteid ning edendada ülikoolide ja ettevõtete partnerlust.

Ühiskondlike probleemide lahendamine ja piirkondlike erinevuste vähendamine suurendaks kestlikku majanduskasvu

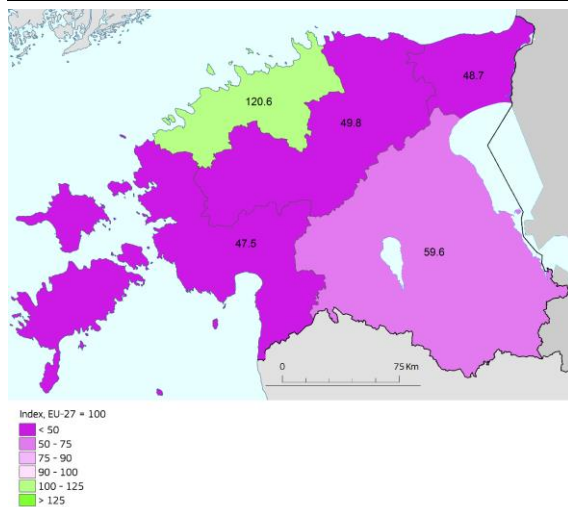
Tööhõivenäitajate puhul on Eesti tulemused head, kuid Euroopa sotsiaalõiguste sammast toetava sotsiaalvaldkonna tulemustabeli kohaselt on mõningaid probleeme, eelkõige seoses vaesuse ja rahuldamata vajadusega arstiabi järele inimeste endi hinnangul. Kuigi vaesus on järk-järgult vähenenud, on see töötute, puudega inimeste ja eakate puhul endiselt suur. 2021. aastal elas 65aastastest ja vanematest inimestest vaesuses 40,6 %, samas kui EL 27 keskmine on 16,8 %. See tuleneb suuresti asjaolust, et keskmine vanaduspension jääb suhtelise vaesuse piirist allapoole. Eesti pensionid on võrreldes töötuluga ELi madalaimate hulgas. Eakate vaesust iseloomustab omakorda sooline lõhe (naiste puhul on näitaja 47,9 % ehk peaaegu 21 protsendipunkti suurem kui meeste puhul). Eesti sotsiaalse turvavõrgu ebapiisavus ja töötushüvitiste vähenemine suurendab sissetulekute ebavõrdsust (mis on endiselt veidi üle ELi keskmise) ja vaesust. Kuigi selliste inimeste osakaal, kellel on enda hinnangul rahuldamata vajadus arstiabi järele, on Eestis kahanenud, on see näitaja jätkuvalt üks suuremaid (2021. aastal 8,1 % võrreldes ELi keskmisega 2 %). Pikaajalise hoolduse pakkumine ei ole selle korralduses ja rahastamises esinevate puuduste tõttu nõudluse rahuldamiseks

piisav ning elanikkonna vananemine avaldab sellele jätkuvalt survet.

Eestit iseloomustavad jätkuvalt märkimisväärsed erinevused Põhja-Eesti kui pealinnapiirkonna ja ülejäänud riigi vahel. 2020. aastal moodustas SKP inimese kohta Põhja-Eestis 120,6 % ELi keskmisest, ulatudes samal ajal Lääne-Eestis 48 %ni ja Lõuna-Eestis umbes 60 %ni (vt 17. lisa). Ka töövõljalikus on pealinnapiirkonnas suurem, ehkki selle reaalkasv on olnud kõige kiirem Lõuna-Eestis ja Kesk-Eestis. Elanikkond vähenes 2011. ja 2019. aasta vahel kõige drastilisemalt Kirde-Eestis (14,8 %), samas kui pealinnapiirkonna elanikkond kasvas 8,9 %. Linna- ja maapiirkondade vaheline lõhe on nähtav ka ühistranspordis, hariduses ja tööhõives (sealhulgas digilõhe), samuti on maapiirkondades suurem vaesusrisk. Lisaks taastus- ja vastupidavusrahasule (vt punkt 2) saab Eesti ulatuslikku abi ELi ühtekuuluvusfondidest. Kokku on Eestile 2021.–2027. aastal ühtekuuluvuspoliitika programmide ette nähtud 5 miljardit eurot, millest 2,6 miljardit eurot eraldatakse rohepöördele ja 361 miljonit digipöördele (vt 4. lisa)⁽²⁾.

⁽²⁾ Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF), Ühtekuuluvusfond, Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+) ja õiglase ülemineku fond, välja arvatud Interregi programmid. Kogusumma hõlmab ELi ja riiklikku rahastamist. Andmete allikas: [ühtekuuluvuspoliitika avatud andmed](#).

Joonis 1.2. SKP inimese kohta (protsendina)
Eestis 2020. aastal NUTS 3 piirkondade
kaupa

Allikas: Eurostat.

Eesti näitajad enamiku kestliku arengu eesmärkide täitmisel on head või paranevad. Eesti haridusnäitajad on head (kestliku arengu eesmärk 4). Näiteks on suhteliselt vähe 15aastaseid, kelle tulemused lugemises on kehvad, ning täiskasvanute osalemine õppes kogub hoogu. Riik on teinud ka mõningaid edusamme energiatarbimise näitajate vallas (kestliku arengu eesmärk 7). Näiteks on Eestil läinud korda suurendada taastuvenergia osakaalu summaarses energia lõpptarbimises. Mis puutub eeldatavasse tervena elatavate aastate arvu sünnihetkel (kestliku arengu eesmärk 3), siis jääb riik aga veel ELi keskmisest maha. Ainus kestliku arengu eesmärk, mille puhul Eesti ei küüni ELi keskmiseni ja lisaks eemaldub sihtmärgist, on seotud ookeani- ja mereökosüsteemidega (eesmärk 14). See on tingitud asjaolust, et merevetes hoogustub inimtegevusest tulenev ülemäärane toitainete akumulatsioon. Üksikasjalikum ülevaade nendest küsimustest on esitatud 1. lisa, kus hinnatakse Eesti edusamme kestliku arengu eesmärkide saavutamisel konkurentsivõimelise kestlikkuse nelja mõõtme raames.

Energia jaehindade tõus oli Eestis ELi järsim. Selleks et pehmendada energiahindade inflatsiooni mõju kodumajapidamistele ja ettevõtetele, võttis riik mitmesuguseid toetusmeetmeid. Prognooside kohaselt ulatub sellealaste eelarvekulude brutosumma 2023. aastal 0,3 %ni SKPst, mis on võrreldes paljude teiste ELi liikmesriikidega suhteliselt vähe. Suurema osa meetmete puhul ei säili hinnasignaali täielikult ja need ei ole suunatud kõige haavatavamatele rühmadele. Kava kohaselt peaksid kõik meetmed aeguma 2023. aasta kevadel.

Kõige olulisemad meetmed on järgmised:

- mediaansissetulekust madalama sissetulekuga kodumajapidamiste energiaarvete osaline kompenseerimine;
- energia- ja gaasivõrgutasude vähendamine majapidamistele ja ettevõtetele ning elektri- ja gaasihinna lae kehtestamine kodumajapidamistele, väike- ja mikroettevõtetele, valitsusvälistele organisatsioonidele ning kohalikele omavalitsustele;
- ühekordne 50 euro suurune sotsiaalsiire pensionäridele ja lastele.

Ühtlasi volitas valitsus riigile kuuluvat energiaettevõtet müüma alates 2022. aasta oktoobrist nelja aasta jooksul kodumajapidamistele ja väikeettevõtetele elektrienergiat eelnevalt kindlaks määratud hinnaga.

2022. aasta aprillis lepidi kokku, et Soome rendib ujuva gaasihoidla-taasgaasistamisjaama. Ujuvterminal jõudis 2022. aasta detsembris Soome Inkoo sadamasse. Terminal on ülioluline nii Eesti ja Soome kui ka kogu Läänemere piirkonna varustuskindluse tagamiseks ning kanti täiendava gaasitaristu vajadusena REPowerEU teatise 3. lisasse.

Eesti kohaldab nõukogu määruse (EL) 2022/1854 alusel riiklikku meetet, mis seisneb keskkonnatasu võtmises ettevõtetelt, mis tegelevad Eestis põlevkivi kaevandamise ja rafineerimisega. Tasu arvutatakse selle põhjal, mitu tonni maavara on kasutatud, ning selle määra, mis peab jääma ettenähtud alam- ja ülempiiri vahele, kehtestab iga kvartalis valitsus⁽³⁾.

⁽³⁾ Liikmesriigid võivad säilitada riiklikud meetmed tingimusel, et need on samaväärsed nõukogu määruse (EL) 2022/1854 kohaselt reguleeritud solidaarsuspanusega, kooskõlas määruse eesmärkidega ning nendest saadav tulu on võrreldav solidaarsuspanusega või sellest suurem. Samuti peavad meetmed hõlmama toornafta-, maagaasi-, kivisöe- ja rafineerimissektoris tegutsevate ettevõtete erakorralist ja ootamatut kasumit.

TAASTE- JA VASTUPIDAVUSKAVA ON RAKENDAMISEL

Eesti taaste- ja vastupidavuskava eesmärk on lahendada olulised probleemid, mis on seotud rohepöörde, sealhulgas energiatõhususe ja kestliku transpordiga, avaliku ja erasektori digipöördega ning tervishoiu ja sotsiaalkaitsega. Kava koosneb 25 investeeringust ja 16 reformist, mis jagunevad 124 eesmärgiks ja sihiks, mille saavutamiseks on ette nähtud 863,5 miljonit eurot toetusi ja umbes 2,8 % SKPst (vt üksikasjad 3. lisas).

Eesti taaste- ja vastupidavuskava on rakendamisel. 9. märtsil 2023 esitas Eesti muudetud kava, mis sisaldab ka uut REPowerEU peatükki. Komisjon võttis selle 12. mail 2023 vastu ja nüüd peab selle heaks kiitma nõukogu. Algset kava tuli muuta, sest sõjast tingitud kiire inflatsiooni ja tarneahelahäirete tõttu on mõni investeering edasi lükatud või lõpetatud. Eesti on esimene liikmesriik, kes on lisanud muudetud kavasse ka REPowerEU peatüki, ning riik kavatseb esitada oma esimese ja teise maksetaotluse kohe, kui nõukogu on muudatuse heaks kiitnud.

Taaste- ja vastupidavuskavas tehtud muudatused ning REPowerEU peatükk käsitlevad energiavarustuse, -julgeoleku ja -tõhususega seotud probleeme ning peaksid kiirendama üleminekut taastuvatele energiaallikatele. Muudetud kava sisaldab viit uut investeeringut: Viljandi üldhaigla ja tervisekeskuse „Tervikum“ ehitust, avameretuuleparkide rajamise hoogustamist, ettevõtetele energiapuudulikkuse suurendamiseks antavat toetust, viie Rail Baltica viadukti ehitust ning multifunktsionaalse töölaeva tellimist merereostuse vältimiseks ja meresõiduohutuse parandamiseks. REPowerEU peatükis on ette nähtud üks reform ja kaks investeeringut, millega soovitakse kiirendada riigis taastuenergia

kasutuselevõttu ning hõlbustada kestliku biogaasi ja -metaani tootmise arengut.

Eestile eraldatud vahendite allapoole korrigeerimise ning kiire hinnatõusu ja tarneahelahäirete koosmõju tulemusena on samas tulnud jätta taaste- ja vastupidavuskavast välja neli investeeringut. Need puudutavad Põhja-Eesti meditsiinilinnaku ning Rail Baltica Ülemiste terminali ehitust, mitmeotstarbeliste helikopterite ostu ning läänesuunalise raudteelõigu elektrifitseerimist. Lisaks on Eesti esitanud taotluse muuta taaste- ja vastupidavuskava 13 meetme eesmärki ja sihti.

Järgnev üksikasjalikum ülevaade taaste- ja vastupidavuskava raames rakendatavatest meetmetest ei tähenda, et komisjon on ühegi maksetaotluse ametlikult heaks kiitnud või tagasi lükanud.

Rohepöörde, sealhulgas kestliku transpordi toetamine

Innovatsiooni ja rohepöörde edendamine on juba alanud. Selleks et toetada uuenduslike rohetehnoloogiate arendamist ja laiemat kasutuselevõttu erasektoris, on loodud rohefond. Ühtlasi toetatakse rohepöõret investeeringute ja reformidega, mille eesmärk on suurendada elektrivõrgu võimsust ning stimuleerida taastuenergia tootmist ja kasutuselevõttu. Taastuenergiarajatiste ehitamist takistavate tõkete kõrvaldamiseks jõustatakse asjakohased õigusaktid ja avaldatakse vastavad suunised.

Kiiremaks üleminekuks kestlikule transpordile on valitsus võtnud vastu transpordi ja liikuvuse arengukava 2021–2035. Kestliku liikuvuse

edendamiseks linnapiirkonnas on ette nähtud kaks projekti. Tallinna Vanasadamala trammiliini projektikonkurss on juba lõpule viidud ja ehitusleping sõlmitud. 2022. aastal avaldati konkursikutse 24 kilomeetri pikkuse jalg- ja jalgrattatee taristu arendamiseks. Samuti investeerib Eesti raudteetranspordi ja Tallinna ühistranspordisüsteemi arendamisse.

Digipöörde toetamine

Digipöörde eesmärgil tehtavad reformid ja investeringud peaksid lihtsustama Eesti poliitikakujundajate ja üldsuse juurdepääsu andmetele. E-riigi jätkuvaks tugevdamiseks on Eesti loonud andmehalduse ja avaandmete oivakeskuse. Keskuse ülesanne on parandada Eesti ametiasutuste kogutud ja hoitavate andmete kvaliteeti, et suurendada nende kasutamist otsuste tegemisel ja parandada nende kättesaadavust avatud andmetena, et neid saaksid kasutada ka muud sidusrühmad.

Eesti käivitab spetsiaalse toetuskava väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete digipöörde edendamiseks. Selle vahendiga aidatakse ettevõtetel digitaliseerida oma tegevusprotsesse. Valitsus on võtnud vastu teisesed õigusaktid, millega toetatakse digitehnoloogia kasutuselevõttu, pilvetechnoloogia arendamist ja töötajate digioskuste parandamist.

Lisaks sellele kavandatakse digivaldkonnas veel teisigi reforme ja investeringuid. Nendega parandatakse veelgi avalikke digiteenuseid, tugevdatakse rahapesu vastase võitluse raamistikku ja toetatakse väga suure läbilaskevõimega lairibavõrgu laiendamist 8 097 uude sihtkohta (elamud, ettevõtted ja muud asutused).

Sotsiaalkaitse ja tervishoiu tugevdamine

On võetud meetmeid noorte ja töötute toetamiseks. Jõustunud on õigusakt, millega toetatakse noorte tööhõive edendamise kava „Minu esimene töökoht“. Samuti on võetud vastu noortegarantii tegevuskava. Lisaks on vastavas õigusaktis tehtud muudatustega pikendatud töötushüvitise kestust.

Vastu on võetud reformid, mille eesmärk on parandada juurdepääsu tervishoiule ja pikaajalisele hooldusele. Pikaajalise hoolduse vallas võeti 2022. aastal vastu mitu sotsiaalhoolekande seaduse muudatust, et inimestel oleks võimalik elada võimalikult kaua oma kodus ja saada kvaliteetseid teenuseid. Ühtlasi jõustusi esmatasandi arstiabi tugevdamiseks õigusaktimuudatused, millega hõlbustatakse juurdepääsu eriarstiabile ja suurendatakse üldarstidele antavat toetust, et muuta äärealadel asuvates esmatasandi tervisekeskustes töötamine nende jaoks atraktiivsemaks.

Samuti tehakse reforme ja investeringuid, et parandada tervishoiu- ja sotsiaalteenuste osutamist ning vähendada soolist palgalõhet. Tervishoiu- ja sotsiaalteenuste osutamiseks on kavas luua integreeritud süsteem, täiustatakse e-tervise juhtimise raamistikku ning suurendatakse tervishoiutöötajate arvu. Tervishoiusektoris tehtavate investeringutega parandatakse tervishoiutaristut. Võetakse meetmeid soolise palgalõhe vähendamiseks. Sealhulgas võetakse kasutusele sellealane digilahendus, et aidata tööandjatel teha teadlikke otsuseid.

- **Roheoskused.** Tehakse kättesaadavaks uued roheoskuste täiend- ja ümberõppemoodulid.
- **Digipööre.** Olulisemad digiteenused viiakse üle andmesaatkonna riiklikusse pilvetaristusse ja paigaldatakse väga suure läbilaskevõimega lairibavõrk, mis tagab 4 000 uuele kodumajapidamisele ja ühiskondlikult või majanduslikult tähtsale asutusele, näiteks haiglale, koolile, riigiasutustele või ettevõtetele, internetiühenduse kiirusega vähemalt 100 Mbit/s.
- **Energiatõhusus.** Ajakohastatakse elamumajanduse toetusmeetmete kodulehekülge, et sellel saaks visualiseerida koduremondi võimalikke tulemusi ning arvutada vähemalt 2 600 korteri ja 80 eramaja võimalikud remondikulud, tingimusel et remondi tulemusena saavutatakse vähemalt 30 % energiasääst.
- **Avaliku halduse ajakohastamine.** Jõustuvad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse ja muude õigusaktide muudatused, mida on vaja selleks, et strateegilise analüüsi keskusel oleks võimalik tõkestada rahapesu.
- **Sotsiaalkaitse.** Jõustub sotsiaalministri määrus, mille eesmärk on aidata väiksema hooldusvajadusega eakamatel inimestel ja puudega inimestel iseseisvalt toime tulla.

Nõukogu heakskiidu korral muudetud taaste- ja vastupidavuskavalt 2023. ja 2024. aastal oodatavad põhitulemused

- **Energeetika ja energiatõhusus.** Valitakse töövõtjad ja sõlmitakse lepingud radari- ja passiivsüsteemide/andurite hankimiseks, et hoogustada avameretuuleparkide arengut.
- **Kestlik transport.** Sõlmitakse töölepingud, et ehitada meresõiduohutuse ja veeteede navigatsioonitingimuste parandamiseks multifunktsionaalne uurimislaev ning kolme Balti riigi raudteeühenduse rajamiseks Rail Baltica viaduktid.
- **Tervishoid.** Sõlmitakse leping Viljandi tervisekeskuse „Tervikum“ ehitamiseks.
- **REPowerEU.** Sõlmitakse elektriyaotusvõrgu tööde kaasrahastusleping programmi raames, mille eesmärk on suurendada taastuenergia tootjate juurdepääsu elektriyaotusvõrgule. Jõustuvad õigusaktide muudatused tuuleenergiaprojektide planeerimise, loa andmise ja keskkonnamõju hindamise menetluste ühtlustamiseks. Sellesisulise tehnilise aruande põhjal määratakse kindlaks prioriteetsed tuuleenergia arendamise piirkonnad.

EDASISED PRIORITEEDID

Lisaks taaste- ja vastupidavuskavas käsitletavatele probleemidele on Eestil ka muid murekohti. Eesti pikaajalise kestliku majanduskasvu ja konkurentsivõime tagamiseks tuleb kõrvaldada kitsaskohad, eelkõige suurendada energiajulgeolekut, vähendades samal ajal majanduse energiamahukust, edendada ressursitootlikkust, parandada tervishoiusüsteemi, tugevdada sotsiaalset turvavõrku ning kõrvaldada oskuste nappus. Need eesmärgid on kindlaks määratud ka riiklikus strateegias „Eesti 2035“. Kui Eesti tegeleb nimetatud probleemidega, on tal võimalik edukamalt täita ka neid kestliku arengu eesmäärke, mille puhul tal on veel arenguruumi, eelkõige eeldatav tervena elatavate aastate arv sünnihetkel (eesmärk 3) ning ookeani- ja mereökosüsteemid (eesmärk 14).

Ressursside tõhusam kasutamine ja kütuseallikate mitmekesistamine

Eesti teeb jõupingutusi heite vähendamiseks. Prognoositakse, et võetud poliitikameetmete korral kahaneb kasvuhoonegaaside heide võrreldes 2005. aasta tasemega 2030. aastaks aga ainult 12 %, mis jääb oluliselt maha jõupingutuste jagamise eesmärgist 24 %, mida on vaja, et liikuda ELi 55 % eesmärgi suunas. Muudetud taaste- ja vastupidavuskava ja selle REPowerEU peatüki kohaselt eraldab Eesti 59 % kava vahenditest kliimaga seotud meetmeteks.

Eesti energiasüsteemi ümberkujundamises on keskne koht energiatõhususel. Energiatõhususel on tähtis roll ka Eesti taaste- ja vastupidavuskavas ning struktuurifondide rakenduskavades. Eesti riiklikus energia- ja

kliimakavas püstitatud primaarenergiatarbimise eesmärk (5,4 miljonit naftaekvivalenttonni) on aga tagasihoidlik ja energia lõpptarbimise eesmärk (2,9 miljonit naftaekvivalenttonni) väga piiratud ning tõenäoliselt korrigeeritakse neid ülespoole (vt 6. lisa). Eesti pikaajalise renoveerimisstrateegia kohaselt tuleb järgmise 30 aasta jooksul renoveerida 141 000 hoonet, mille põrandapind on kokku 54 miljonit m². Taaste- ja vastupidavuskava ning ELi struktuurifondide abiga kavatakse Eesti renoveerida aastas 3 % avalike hoonete põrandapinnast. Eestil tasuks suurendada väiksemate omavalitsuste renoveerimissuutlikkust. Selleks tuleks toetusmeetmed paremini suunata, järgida väheneva elanikkonnaga piirkondades kestliku kahandamise strateegiat ja jätkata jõupingutusi nõudluse struktuurseks vähendamiseks. Üldisemalt aitaksid renoveerimist toetavad uued rahastamisvahendid ja muudatused eelarvepoliitikas teha Eestil suuremaid jõupingutusi energiatõhususe parandamiseks ja energiavaesuse likvideerimiseks.

Kuigi Eesti teeb edusamme taastuvenergia kasutuselevõtul, on põlevkivi osakaal riigi energiaallikate jaotuses jätkuvalt märkimisväärne. Kui 2020. aastal moodustas taastuvenergia summaarsest lõpptarbimisest 30,1 %, siis 2021. aastal kasvas selle osakaal 37,6 %ni (vt 6. lisa). Seejuures jäi 2021. aastal energiaallikate jaotuses põlevkivi arvele 58 %, mis oli 5 protsendipunkti vähem kui 2018. aastal, kuid 2 protsendipunkti rohkem kui 2020. aastal (vt 6. ja 7. lisa). Eesti on näinud REPowerEU peatükis ette meetmed, et ühtlustada loa andmise menetlusi ja toetada loa andmise asutuste tegevust. Taastuvenergia osakaalu suurendamist näivad takistavad mitu probleemi, sealhulgas elektrivõrgu ebapiisav võimsus. Selleks et kärpida Eesti

majanduse CO₂ heidet, on äärmiselt tähtis vähendada sõltuvust fossiilkütustest; samuti aitab see tagada varustuskindluse.

Eesti peab jätkama jõupingutusi oma elektrivõrgu sõltuvuse vähendamiseks. Samaselt teiste Balti riikidega on Eesti elektrivõrk endiselt haavatav, sest see on sünkroniseeritud Venemaa kontrolli all oleva BRELL-võrguga (vt 7. lisa). Piirkondliku elektrivõrgu sünkroniseerimine ülejäänud Euroopa Liidu elektrivõrguga edeneb, kuid tuleb veel lõpule viia. Selleks tuleb teha koostööd Läti ja Leeduga.

Eesti maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) sektori netoheide on muutunud positiivseks ja on väga tähtis võtta meetmeid sektori sidumisvõime taastamiseks. Kui 2010. aastal sidus sektor netoarvestuses 4 835 kilotonni CO₂ ekvivalenti, siis 2020. aastal paikas ta atmosfääri 1 297 kilotonni CO₂ ekvivalenti (vt 6. lisa). See oli peamiselt tingitud metsade CO₂-sidumisvõime olulisest langusest. Seepärast on väga tähtis parandada metsade majandamist ja võtta vastu asjakohane riiklik metsanduse arengukava.

Eesti on viimasel ajal teinud uusi algatusi ringmajanduse probleemide lahendamiseks, näiteks võtnud vastu valge raamatu ja tegevuskava, kuid tal tuleks võtta ka sihtotstarbelisi meetmeid, eelkõige olmejäätmete ringluse parandamiseks. Sel ajal kui ELi keskmine olmejäätmete ringlussevõtu määr oli 2021. aastal 48,5 %, oli see näitaja Eestis 30,5 %. Eesti tööstust iseloomustab vähene ressursitootlikkus, mis on ühtlasi üks riigi innovatsioonisuutlikkuse suhteliselt nõrku külgi. 2021. aastal oli Eesti ökoinnovatsiooni indeksi põhjal ELis 18. kohal. Loodusvarade väärtustamise ja ringmajanduse alane innovatsioon aitaks suurendada nii ressursitootlikkust kui ka tööstustoodangu lisaväärtust.

Kiirem üleminek kestlikule liikuvusele

Selleks et minna üle kestlikule liikuvusele, tuleb kiirendada asjakohaste meetmete võtmist, näiteks muuta riiklikud ja linnatranspordivõrgud mitmeliigilisemaks. Eesti on raudteede elektrifitseerimise poolest ELis viimaste seas. Elektrifitseerimisse tehtavad investeeringud kuuluvad küll riikliku transpordipoliitika põhiprioriteetide hulka, kuid nähtavaid tulemusi ei ole veel saavutatud. Erasõidukite puhul on transpordi keskkonnasäästlikumaks muutmine toppama jäänud, sest puuduvad piisavad stiimulid. Alternatiivkütust kasutavate sõidukite esmaregistreerimise poolest jääb Eesti ikka veel ELi keskmisest tunduvalt maha. Samas on laadimispunktide arv praegu registreeritud elektrisõidukite hulka arvestades piisav. Lisaks saaks linnades ja äärelinnades edendada ühistranspordi kasutamist, kui pakkuda Eesti eri piirkondades rohkem mitmeliigilisi transpordivõimalusi.

Ehkki Eesti soovib minna kaubaveo puhul üle keskkonnasäästlikumatele alternatiividele, ei ole üleminek raudteekaubaveole põhja-lõuna suunal veel käivitunud. Samuti ei ole riik võtnud asjakohaseid meetmeid, näiteks kehtestanud diferentseeritud raudtee taristutasusid, mis võiksid keskkonnasäästlikule kaubaveole ülemineku käima lükata.

Transpordisektori keskkonnamaksude suhe SKPsse on Eestis ELi väikseim (0,04 % võrreldes ELi keskmisega, mis on 0,42 %) ⁽⁴⁾. Eesti on üks vähestest liikmesriikidest, kus ei ole kehtestatud igaaastast mootorsõidukimaksu, kuid samas on mootorikütuste aktsiis suhteliselt kõrge.

⁽⁴⁾

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/15216629/15589759/KS-07-22-523-EN-N.pdf/3ef323b2-703a-9905-f24d-91db92a2931c?version=3.0&t=1673612473356>

Sotsiaalkaitse tugevdamine vaesuse vähendamiseks

Sotsiaalkaitse piisavus on paranenud, kuid teatavate elanikkonnarühmade, sealhulgas eakate vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse oht on endiselt suur. Kuigi sotsiaalsiirete (välja arvatud pensionid) mõju vaesuse vähendamisele on paranenud ning vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste osakaal on kahanenud, on miinimumsissetulekutoetuste tase madal, moodustades 50 % vaesuspiirist. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate eakate määr on endiselt üks ELi kõrgemaid. Lisaks on eakate vaesus naiste puhul kaks korda suurem kui meeste puhul. See on seotud ka suure soolise palgalõhega (vt 14. lisa). Peamine eakate vaesuse põhjus on väikesed pensionid. 2019. aasta pensionireformi tulemusena, millega anti võimalus lahkuda sisse maksetel põhinevast II kohustuslikust pensionisambast, võib pensionide piisavus tulevikus väheneda ja inimeste oht sattuda vaesusse pikemas perspektiivis kasvada. Samal ajal avaldavad pensionisüsteemile täiendavat survet demograafilised suundumused. Töötajate arv kahaneb ja pensionäride arv kasvab, mistõttu väheneb sotsiaalmaksu panus I samba (riiklikusse) pensionisse. 2022. aastal analüüsis Eesti oma pensionisüsteemi jätkusuutlikkust ja piisavust ning tegi kindlaks selles esinevad puudused. Üks puudustest seisneb selles, et kümnendik pensionäridest saab praegu sotsiaaldõiguste hartas nõutust väiksemat vanaduspensioni ning selliste inimeste osakaal kasvab. Ühtlasi ei täida Eesti keskmise pensioniga seotud eesmärki, sest mediaansissetulekut teeniva inimese I ja II samba pension jääb alla 60 % mediaalpalgast.

Töötushüvitiste vähene katvus suurendab jätkuvalt sissetulekute ebavõrdsust ja vaesust. Taaste- ja vastupidavuskava kohaselt on Eesti kehtestanud mehhanismi, mille tulemusena töötushüvitised pikenevad majanduskriisi korral automaatselt. Töötushüvitise saamise tingimused ja selle katvus ei ole

aga muutunud, sealhulgas asjaolu, et lühiajalise töö ja ebatüüpilise töösuhte puhul ei ole töötushüvitist ette nähtud (vt 14. lisa). Kui tahetakse saavutada 2030. aasta riiklik vaesuse vähendamise eesmärk, on väga tähtis kiirendada tööd vaesuse piiramiseks haavatavate elanikkonnarühmade hulgas.

Parem juurdepääs tervishoiule ja pikaajalisele hooldusele

Eesti on astunud samme, et parandada juurdepääsu pikaajalisele hooldusele ja selle taskukohasust, kuid on ka lahendamata probleeme. Suur osa pikaajalist hooldust vajavatest üle 65aastastest inimestest ei saa abi isiklikul hooldusel või majapidamistöodel. Eestis on koduhooldusteenustest suurem puudus kui kuskil mujal ELis ja sellised teenused ei ole kogu riigis võrdselt kättesaadavad, sest omavalitsuste võimekus neid osutada varieerub. Ulatuslikult kasutatakse mitteametlikke hooldajaid, samas kui hooldajatele pakutav rahaline abi on väga piiratud. Ühtsete riiklike teenusestandardite puudumine ja töötajate nappus teevad kvaliteetse hoolduse tagamise keeruliseks. Selleks et tegeleda kasvava vajadusega pikaajalise hoolduse järele, suurte omaosalusmaksetega ning väheneva ja vananeva elanikkonna tulevase mõjuga avaliku sektori kulutustele (Euroopa Komisjoni 2022. aasta riigiaruanne), võttis Eesti 2022. aastal vastu hooldereformi ja muud õigusaktide muudatused. Kavandatakse täiendavaid meetmeid hoolduse paremaks koordineerimiseks, omavalitsuste toetamiseks hooldusteenuste osutamisel ja mitteametlike hooldajate abistamiseks. Need on olulised sammud pikaajalise hoolduse parandamiseks. Ettenähtud meetmete mõju selgub tulevikus.

Eestis napib tervishoiutöötajaid ja on palju inimesi, kellel on enda hinnangul rahuldamata vajadus arstiabi järele. Oodatav eluiga on Eestis üks ELi lühemaid. Enda hinnangul rahuldamata vajadus arstiabi järele on Eestis üks ELi suuremaid,

ehkki võrreldes eelmiste aastatega on näitaja langenud. Omaosalusmaksed on samuti suured (vt 16. lisa). Eestis napib ka tervishoiutöötajaid, eriti õdesid. Arsti- ja õenduseriala lõpetanute arv on viimastel aastatel vähenenud ning tervishoiutöötajate ebaühtlane piirkondlik jaotus seab pikemas perspektiivis küsimärgi alla juurdepääsu tervishoiuteenustele. Nende elukutsete valikul mängivad suurt rolli töötingimused. Kuigi palgad on tõusnud, ei ole need ikka veel piisavalt atraktiivsed (vt 16. lisa). Eesti pöörab oma taaste- ja vastupidavuskavas tervishoiutöötajate nappusele mingil määral tähelepanu ja on loonud teatavad stiimulid nende arvu suurendamiseks.

Põhiline kitsaskoht tervishoiu ja pikaajalise hooldusega seotud probleemide lahendamisel on endiselt avaliku sektori tervishoiukulude vähesus. Eesti kogukulutused tervishoiule olid 2020. aastal ELi keskmisest väiksemad (vastavalt 7,8 % ja 10,9 %). Ehkki omaosalusmaksete osakaal langes 2021. aastal veidi (21,4 %-le), ületas see ikkagi tugevasti ELi keskmist (14,4 %). Lisaks on avaliku sektori kulutused pikaajalisele hooldusele ühed väiksemad ELis. 2019. aastal moodustasid need Eestis 0,4 % ja ELis keskmiselt 1,7 % SKPst (vt 14. lisa). Eesti võtab küll meetmeid, kuid praegu ei ole tervishoiu ja pikaajalise hoolduse piisav rahastamine veel tagatud.

Töajõu ja oskuste nappuse kõrvaldamine tootlikkuse edendamiseks

(Kvalifitseeritud) töajõu puudus on üks peamisi kitsaskohti investeeringute ja tootlikkuse pikaajalisel suurendamisel. Eriti kammitseb töajõu nappus ekspordiga tegelevaid tööstusharusid, mis teeb ekspordi kasvatamise keeruliseks. Kuigi tööstus-, ehitus- ja teenustesektoris on töajõupuudus hakanud kahanema ja jõudnud COVID-pandeemia eelsele tasemele, on see endiselt ulatuslik (2022. aastal 11 % tööstus- ja 20 % teenustesektoris). Jätkuvalt teeb muret

õpetajate ja tervishoiutöötajate nappus (vt tervishoidu käsitlev punkt).

Haridussüsteemist varakult lahkumine ja sooline ebavõrdsus kogu haridussüsteemis on endiselt komistuskiviks oskuste nappuse kõrvaldamisel. Haridussüsteemi tulemused on väga head ja võrdsed ning koolide digitaliseerimine on kõrgel tasemel. Samal ajal raskendab kutse- ja kõrgkoolilõpetajate vähesus koos haridussüsteemist varakult lahkumise sagenemisega ja soolise ebavõrdsusega kogu haridussüsteemis praeguste ja tulevaste töökohtade täitmist (vt 14. ja 15. lisa).

Seoses rohepöördega on viimastel aastatel suurenenud töajõu nappus olulistest sektorites. See on muu hulgas tingitud sellealaste oskuste puudumisest ja tekitab kitsaskohti üleminekul kasvuhoonegaaside nullnetoheitega majandusele. 2022. aastal esines Eestis töajõu nappust 68 kutsealal, mis nõuavad rohepöördega seotud erialaseid oskusi või teadmisi, sealhulgas prügisorteerijate, ehitustehnikute ja ehitusinseneride hulgas⁽⁵⁾. Lisaks tõusis vabade töökohtade määr olulistest sektorites, nagu ehitus (0,5 %-lt 2015. aastal 1,4 %-le 2022. aastal), kuigi näitaja jäi 2022. aastal veel alla ELi keskmise (4 %) ⁽⁶⁾. 2022. aastal osutas 23,3 % tööstussektori ettevõtetest ja 32,5 % ehitussektori ettevõtetest töajõu nappusele kui ühele

(5) Töajõu nappuse andmed põhinevad 2023. aastal avaldatud Euroopa Töajõuameti aruandel „EURESe 2022. aasta aruanne töajõupuudujäägi ja -ülejäägi kohta“. EURESe riiklikud koordineerimisbürood esitavad liikmesriigi ametiasutuste nimel küsimustiku kaudu andmed, mis on saadud haldus- ja muudest allikatest (määratlused erinevad liikmesriigiti, mistõttu andmed ei ole võrreldavad ja käsitlevad paljusid eri sektoreid). Oskuste ja teadmiste puhul lähtutakse oskuste, kompetentside, kvalifikatsioonide ja ametite Euroopa klassifikaatori (ESCO) rohepöördega seotud oskustest (kokku 436 rahvusvahelise ametite klassifikaatori (ISCO) neljakohalise koodiga ametikohta). Näited on valitud ESCO „roheskoori“ ja sektori asjakohasuse põhjal.

(6) Eurostat (JVS_A_RATE_R2).

tootlikkust pärssivale tegurile ⁽⁷⁾. Töötajate, sealhulgas kõige ebasoodsamas olukorras olevate töötajate täiend- ja ümberõpe rohepöördeks ning kaasav tööturg on kesksed poliitilised hoovad, mille abil saab kiirendada üleminekut kasvuhoonegaaside nullnetoheitel majandusele ja tagada selle õigluse (vt 8. lisa).

Õpetajate nappus süvendab oskuste nappust. Eesti õpetajaskond on endiselt üks ELi vanemaid. Kuigi hariduse tugispetsialistide arv tasapisi kasvab (mis aitab samuti vähendada õpetajate koormust), on nende järele jätkuvalt suur nõudlus. Eriti teravalt annab õpetajate nappus ja kõrge vanus tunda matemaatika ja loodusainete puhul, kus väljalangemise määr on ülikoolis eriti kõrge. See võib süvendada oskuste nappust rohe- ja digipöörde jaoks üliolulises teaduse, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika (STEM) valdkonnas ning mõjuda kahjulikult töövõimele ja innovatsioonile. Õpetajate palgad tõusid 2023. aastal, kuid töötingimusi (koormus ja heaolu) saaks endiselt parandada, et meelitada rohkem inimesi kandideerima õpetajaks ja hoida ära õpetajate ametist lahkumist. Ehkki 2022. aastal vastu võetud tegevuskava õpetajate töötingimuste, koolituse ja karjäärivõimaluste parandamiseks on samm õiges suunas, on oluline tähelepanelikult jälgida, et see viidaks ka ellu. Samal ajal on õpetajate jaoks väljakutseks ka Ukraina põgenike integreerimine haridussüsteemi, COVID-pandeemiast tingitud õpilünkade kõrvaldamine ning kiirendatud üleminek eestikeelsele õppele.

Ettevõtlussektori vähesed investeeringud teadusuuringutesse ja innovatsiooni ning kõrgtehnoloogia aeglane kasutuselevõtt mõnes valdkonnas pidurdavad Eestis tootlikkuse kasvu. Eesti ettevõtlussektor investeerib teadusuuringutesse ja innovatsiooni ELi keskmisest vähem. Samuti kulgeb sellise kõrgtehnoloogia nagu suurandmed ja tehisintellekt kasutuselevõtmine Eesti ettevõtetes ELi

keskmisest aeglasemalt. See on tingitud ka kvalifitseeritud spetsialistide nappusest. Olgugi et avaliku sektori kulutused teadusuuringutele ja innovatsioonile on ELi keskmise lähedal, jääb ka nende kogusumma maha Euroopa teadusruumi üldeesmärgist 3 %. Avaliku sektori kulutuste suurendamine looks sünergia ettevõtlussektori teadusuuringute ja innovatsiooniga. Kui doktori- ja järeldoktoriõppes koolitatakse rohkem spetsialiste, ergutaks see Eesti ettevõtteid tegelema aktiivsemalt teadusuuringute ja innovatsiooniga ning võtma kasutusele kõrgtehnoloogilisi lahendusi.

(7) Euroopa ettevõtjate ja tarbijate seas korraldatud uuring.

PEAMISED JÄRELDUSED

Eesti taaste- ja vastupidavuskava sisaldab meetmeid mitme struktuurse probleemi lahendamiseks.

- Haldustöketekõrvaldamine, ettevõtlussektori tootlikkuse ja innovatsioonivõime tugevdamine ning rohefondi loomine.
- Digitaalsete valitsusteenuste ajakohastamine, digioskuste arendamine ning nii inimeste kui ka ettevõtete halduskoormuse vähendamine.
- Majanduse energiamahukuse vähendamine, parandades hoonete energiatõhusust, edendades taastuenergia tootmisvõimsust, ühtlustades loa andmise menetlusi, toetades loa andmisega tegelevaid asutusi* ja arendades töötajate roheoskusi.
- Ringmajanduse parandamine loodusvarade väärtustamise kaudu, eelkõige stimuleerides kohaliku kestliku biometaanitootmist*.
- Kestliku transpordi edendamine*, sealhulgas Tallinna piirkonna ühise hinna- ja piletisüsteemi reformi, Rail Baltica projekti edasiviimise ja Tallinna Vanasadama trammiliini ehitamise kaudu.
- Tervishoiusüsteemi kättesaadavuse ja vastupidavuse parandamine*, sealhulgas suurendades tervishoiutöötajate arvu ja tugevdades esmatasandi arstiabi.
- Sotsiaalkaitse tugevdamine, pikendades töötushüvitise kestust, vähendades soolist palgalõhet ning parandades pikaajalist hooldust ja noorte tööhõivet.

Eesti peaks jätkama oma taaste- ja vastupidavuskava, sealhulgas selle REPowerEU peatüki järjekindlat rakendamist.

Lisaks taaste- ja vastupidavuskavas ette nähtud reformidele ja investeeringutele tuleks Eestile kasuks järgmine.

- Sotsiaalkaitse tugevdamine, sealhulgas vähendades eakate vaesust ja laiendades töötushüvitiste katvust, hõlmates eelkõige lühiajalist tööd tegevad ja ebatüüpilises töösuhtes olevad inimesed. Juurdepääsu parandamine tervishoiule ja pikaajalisele hooldusele, eelkõige tagades nende jätkusuutliku rahastamise.
- Oskuste nappusega tegelemine, sealhulgas vähendades haridussüsteemist varakult lahkumist ja leevendades õpetajate nappust. Suuremate investeeringute tegemine teadusuuringutesse ja innovatsiooni, et parandada majandustulemusi ja konkurentsivõimet.
- Uute meetmete väljatöötamine ja rakendamine, et saavutada 2030. aasta kliimaeesmärgid sektorites, mis ei kuulu ELi heitkogustega kauplemise süsteemi, samuti maakasutussektori CO₂ sidumise võime suurendamine, kõrgemate eesmärkide seadmine energiatõhususe valdkonnas ja olmejäätmete töötlemise parandamine. Taastuenergia kasutuselevõtu jätkuv stimuleerimine, sealhulgas elektrivõrgu võimsuse suurendamise kaudu.
- Jõupingutuste jätkamine kestlike transpordiliikide osakaalu suurendamiseks, elektrifitseerides raudteevõrgu ja stimuleerides vähese CO₂ heitega sõidukite kasutuselevõttu.

- Eesti elektrivõrgu jätkuv sünkroniseerimine ELi elektrivõrguga vastavalt ettenähtud ajakavale. Hoonete renoveerimiseks tehtavate jõupingutuste suurendamine, tagades renoveerimiseesmärkide täitmiseks piisavad rahalised vahendid ja seotud investeeringud.

Taaste- ja vastupidavuskavas tehtud muudatused on tähistatud tärniga()*.

LISAD

Valdkonnaülesed näitajad	22
A1. Kestliku arengu eesmärgid	22
A2. Edusammud riigipõhiste soovitude järgimisel	25
A3. Taaste- ja vastupidavuskava – ülevaade	28
A4. Muud ELi vahendid majanduse taastamiseks ja majanduskasvu edendamiseks	30
A5. Vastupidavus	33
Keskkonnakestlikkus	35
A6. Rohelepe	35
A7. Energiajulgeolek ja energia taskukohasus	41
A8. Õiglane kliimaneutraalusele üleminek	45
Tootlikkus	48
A9. Ressursitootlikkus, tõhusus ja ringlus	48
A10. Digipööre	51
A11. Innovatsioon	53
A12. Tööstus ja ühtne turg	56
A13. Avalik haldus	60
Õiglus	62
A14. Tööhõive, oskused ja sotsiaalpoliitika väljakutsed Euroopa sotsiaalõiguste samba kontekstis	62
A15. Haridus ja koolitus	65
A16. Tervis ja tervishoiusüsteemid	68
A17. Majanduslikud ja sotsiaalsed tulemused piirkondlikul tasandil	70
Makromajanduslik stabiilsus	72
A18. Põhisuundumused finantssektoris	72
A19. Maksustamine	74
A20. Tabel peamiste majandus- ja finantsnäitajate kohta	76
A21. Võla jätkusuutlikkuse analüüs	77
A22. Makromajandusliku tasakaalustamatuse menetluse hindamismaatriks	80

TABELITE LOETELU

A2.1. Koondtabel 2019.–2022. aasta riigipõhiste soovitude kohta	26
A3.1. Eesti taaste- ja vastupidavuskava põhielemendid	28
A6.1. Näitajad rohelepe rakendamisel tehtavate edusammude jälgimiseks makromajanduslikust seisukohast	35
A7.1. Peamised energianäitajad	41
A8.1. Õiglase ülemineku põhinäitajad Eestis	45
A9.1. Ringluse üldised ja süsteemsed näitajad	48
A10.1. Peamised digikümnendi eesmärgid, mida jälgitakse digitaalmajanduse ja -ühiskonna indeks näitajatega	51
A11.1. Peamised innovatsiooninäitajad	53
A12.1. Tööstus ja ühtne turg	57
A13.1. Avaliku halduse näitajad	60
A14.1. Sotsiaalvaldkonna tulemustabel – Eesti	62
A14.2. Eesti olukord seoses 2030. aasta tööhõive, oskuste ja vaesuse vähendamise eesmärkidega	63
A15.1. ELi tasandi eesmärgid ja muud kontekstipõhised näitajad Euroopa haridusruumi strateegilises raamistikus	65
A16.1. Peamised tervisenäitajad	68
A17.1. Valitud näitajad piirkondlikul tasandil – Eesti	70
A18.1. Rahandusliku usaldusvärsuse näitajad	72
A19.1. Maksustamisinäitajad	74
A20.1. Peamised majandus- ja finantsnäitajad	76
A21.1. Eesti võla jätkusuutlikkuse analüüs	78
A21.2. Eesti rahanduse jätkusuutlikkuse riskide termokaart	79
A22.1. Makromajandusliku tasakaalustamatuse hindamise maatriks	80

JOONISTE LOETELU

A1.1. Eesti edusammud kestliku arengu eesmärkide täitmisel viimase viie aasta jooksul	24
A2.1. Eesti edusammud 2019.–2022. aasta riigipõhiste soovitude järgimisel (Euroopa poolaasta 2023)	25
A3.1. Taaste- ja vastupidavusrahastu vahendite osakaal poliitikasammaste kaupa	28
A3.2. Taaste- ja vastupidavusrahastust välja makstud toetuste kogusumma	29
A4.1. ELi ühtekuuluvuspoliitika fondide toetus Eestile aastatel 2021–2027: eelarve fondide lõikes	30
A4.2. Ühtekuuluvuspoliitika fondide ning taaste- ja vastupidavuskava investeringute koostoime Eestis taaste- ja vastupidavusrahastu sammaste lõikes	30
A4.3. Ühtekuuluvuspoliitika fondide panus kestliku arengu eesmärkide täitmisel Eestis aastatel 2014–2020 ja 2021–2027	31
A6.1. Temaatiline – jõupingutuste jagamise sektorite kasvuhoonegaaside heide miljonites CO2 ekvivalenttonnides aastatel 2005–2021	35
A6.2. Energiaallikate jaotus (ülal) ja elektrienergia allikate jaotus (all) 2021. aastal	36
A6.3. Temaatiline – keskkonnainvesteeringute vajadus ja praegune maht aastas (2014–2020)	37
A7.1. Gaasitarbimise osakaal sektorite kaupa Eestis, 2021	41
A7.2. Gaasitarbimine tööstusharude kaupa, 2021 (% gaasi kogutarbimisest tööstuses)	42
A8.1. Õiglase ülemineku väljakutsed Eestis	45
A8.2. Suurenevatest energiakuludest tulenev energiahindade jaotuslik mõju (2021–2023)	46
A9.1. Suundumused materjalikasutuse vallas	48
A9.2. Olmejäätmete käitlemine	48
A11.1. Teadus- ja arendustegevuse intensiivsus protsendina SKPst, 2021	54
A12.1. Tunnitootlikkus ostujõu standardi alusel (% EL 27st)	56
A12.2. Ettevõtluskeskkond ja tootlikkust soodustavad tegurid	58
A16.1. Oodatav eluiga sünnihetkel (aastates)	68
A16.2. Avaliku sektori tervishoiukulude prognoositav suurenemine aastatel 2019–2070	68
A19.1. Eri maksuliikidest saadavad maksutulud, % kogu maksutulust	75
A19.2. Esimese ja teise palgasaaja maksukiil, % kõigist tööjõukuludest, 2022	75

KAARTIDE LOETELU

A17.1. SKP elaniku kohta (ostujõu standardi alusel) Eestis, NUTS 3, 2020	70
--	----

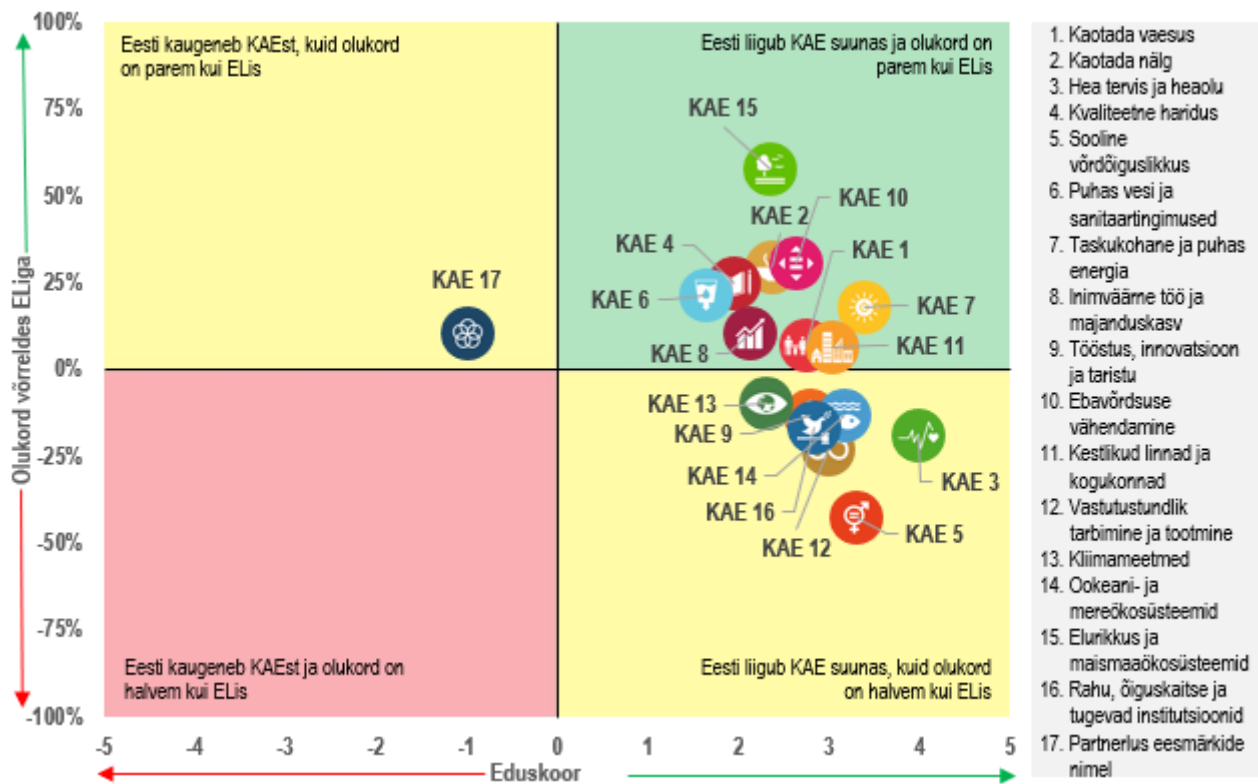
VALDKONNAÜLESED NÄITAJAD

1. LISA. KESTLIKU ARENGU EESMÄRGID

Selles lisas hinnatakse Eesti edusamme kestliku arengu eesmärkide saavutamisel konkurentsivõimelise kestlikkuse nelja mõõtme raames. ÜRO kestliku arengu tegevuskava 2030 poliitikaraamistiku moodustavad 17 kestliku arengu eesmärki ja nendega seotud näitajad. Eesmärk on kaotada kõik vaesuse vormid ning võidelda ebavõrdsuse, kliimamuutuste ja keskkonnakriisi vastu, tagades samal ajal, et kedagi ei jäeta kõrvale. EL ja selle liikmesriigid on pühendunud sellele ajaloolisele üleilmsele raamlepingule ning neil on aktiivne roll kestliku arengu eesmärkide saavutamisel tehtavate edusammude maksimeerimisel. Allpool esitatud joonis põhineb ELi kestliku arengu eesmärkide näitajate kogumil, mis on välja töötatud kestliku arengu eesmärkide saavutamisel tehtavate edusammude jälgimiseks ELi kontekstis.

Enamiku *keskkonnakestlikkusega* seotud kestliku arengu eesmärkide (2, 6, 7, 11, 15) täitmisel on Eesti tulemused head või paranevad, kuid kestliku arengu eesmärkide 12 (vastutustundlik tarbimine ja tootmine) ja 14 (ookeani- ja mereökosüsteemid) peab riik ELi keskmisele järele jõudma. Kuigi suurepärase vee kvaliteediga rannikusupluskohtade (kestliku arengu eesmärk 14) osakaal suurenes 51,9 %-lt 2016. aastal 53,3 %-le 2021. aastal, jääb see ELi keskmisest (88,3 %) veel maha. Samas on Eesti teinud mõningaid edusamme energiatarbimisenäitajate puhul, sealhulgas seoses taastuvenergia osakaaluga summaarsest lõpptarbimisest (kestliku arengu eesmärk 7: 29,2 %-lt 2016. aastal 38,0 %-le 2021. aastal; ELi keskmine 21,8 %). Paranenud on ka tööstuse kestlikkuse näitaja, sest tööstusettevõtteid on vähendanud õhku paisatavate tahkete peenosakeste heite mahtu

Joonis A1.1. Eesti edusammud kestliku arengu eesmärkide täitmisel viimase viie aasta jooksul

Eri kestliku arengu eesmärkide üksikasjalikud andmekogumid on esitatud Eurostati aruandes „Kestlik areng Euroopa Liidus“ ning liikmesriikide lühiajalisi edusamme käsitlevad üksikasjalikud andmed veebisaidil „Põhitulemused – kestliku arengu näitajad – Eurostat (europa.eu)“. Konkreetse riigi olukord teatava kestliku arengu eesmärgi täitmisel sõltub kõigi selle eesmärgiga seotud näitajate summaarsest võrdlusest ELi keskmisega. Hea olukord ei tähenda, et liikmesriik läheneb vastava kestliku arengu eesmärgi täitmisele, vaid et tema tulemused on ELi keskmisest paremad. Eduskoor on absoluutväärtus, mis mõeldab viimase viie aasta suundumust. Arvutustes ei ole võetud arvesse ühtegi sihtväärtust, kuna enamik ELi poliitika eesmarke on kehtestatud ELi tasandi koondnäitajana. Sõltuvalt kasutatavatest andmetest ei pruugi kõik 17 kestliku arengu eesmärki olla iga liikmesriigi puhul esitatud.

Allikas: Eurostat, viimati ajakohastatud 20. jaanuaril 2023. Andmed käsitlevad peamiselt ajavahemikke 2016–2021 ja 2017–2022.

(kestliku arengu eesmärk 9: 0,63 g-lt euro kohta 2015. aastal 0,54 g-le euro kohta 2020. aastal). See on aga endiselt üle ELi keskmise (0,07 g euro kohta). Samuti on suurenenud energiatootlikkus (kestliku arengu eesmärk 12: 2,9 eurolt naftaekvivalentkilogrammi kohta 2016. aastal 4,5 eurole naftaekvivalentkilogrammi kohta 2021. aastal), kuigi ka see näitaja jääb ELi keskmisele veel alla (8,5 eurot naftaekvivalentkilogrammi kohta 2021. aastal).

Ehkki teatavate õiglusega seotud kestliku arengu eesmärkide (1, 4, 7, 10) täitmisel on Eesti tulemused head või paranevad, tuleb riigil veel järele jõuda kestliku arengu eesmärkide 5 (sooline võrdõiguslikkus) ja 3 (hea tervis ja heaolu) puhul. Selliseid 15aastaseid, kelle tulemused on lugemises kehvad, on riigis vähe (kestliku arengu eesmärk 4: 2018. aastal 11,1 % 15aastastest õpilastest võrreldes ELi keskmisega 22,5 %). Eesti tulemused on head ja paranevad ka järgmiste näitajate puhul: suur materiaalne ja sotsiaalne puudus (kestliku arengu eesmärk 1: 2,2 %-lt elanikkonnast 2016. aastal 1,9 %-le 2021. aastal; ELi keskmine 2021. aastal 6,3 %), väga madala tööhõivega leibkonnad (kestliku arengu eesmärk 1: 5,5 %-lt vähem kui 65 aastaste hulgas 2016. aastal 5,1 %-le 2021. aastal; ELi keskmine 2021. aastal 8,9 %). Ühtlasi teeb Eesti edusamme vaesuse ohus olevate inimeste osakaalu vähendamisel (kestliku arengu eesmärk 1: 21,7 %-lt 2016. aastal 20,6 %-le 2021. aastal). See on aga endiselt üle ELi keskmise (16,8 % 2021. aastal). Korrigeerimata soolise palgalõhe näitaja paraneb, kuid Eesti jääb veel ELi keskmisest maha (kestliku arengu eesmärk 5: 2016. aastal oli naiste tunni brutosissetulek 24,8 % meeste omast väiksem, 2021. aastal aga 20,5 %; ELi keskmine palgalõhe oli 2021. aastal 12,7 %) Eesti tulemused paranevad ka eeldatavalt tervena elatavate aastate arvu puhul sünnihetkel, kuid ELi keskmisest jäädakse maha (kestliku arengu eesmärk 3: 55,0 aastalt 2015. aastal 57,6 aastale 2020. aastal; ELi keskmine oli 2020. aastal 64,0 aastat). Enda hinnangul rahuldumata vajadus arstiabi järele väheneb Eestis samuti (kestliku arengu eesmärk 3: 15,3 % 16aastastest ja vanematest 2016. aastal ja 8,1 % 2021. aastal). See on aga endiselt üle ELi keskmise (2,0 % 2021. aastal). Eesti taaste- ja vastupidavuskava sisaldab meetmeid, mille eesmärk on lahendada esmatasandi

tervishoiuteenuste ja pikaajalise hooldusega seotud probleemid.

Kõigi tootlikkusega seotud kestliku arengu eesmärkide (4, 8, 9) puhul on Eesti tulemused head või paranevad, kuid mõne puhul (eesmärk 9) tuleb ELi keskmisele veel järele jõuda. Täiskasvanuhariduses (viimase nelja nädala jooksul) osalemise puhul on riigi tulemused head ja paranevad (kestliku arengu eesmärk 4: 16,8 %-lt 25–64 aastastest tööjõust 2017. aastal 21,1 %-le 2022. aastal; ELi keskmine oli 2022. aastal 11,9 %). Kiire internetiühendusega kodumajapidamiste osakaal on suur ja kasvab veelgi (kestliku arengu eesmärk 9: 48,5 %-lt 2016. aastal 73,4 %-le 2021. aastal; ELi keskmine oli 2021. aastal 70,2 %). Samuti on suur ja kasvab investeringute osakaal SKPs (kestliku arengu eesmärk 8: 24,4 %-lt SKPst 2016. aastal 28,9 %-le 2021. aastal; ELi keskmine oli 2022. aastal 23,2 %). Eestil tuleb ELi keskmisele veel järele jõuda innovatsiooni alal. Riigisisesed kogukulutused teadusuuringutele ja innovatsioonile on suurenenud, kuid jäävad ELi keskmisest jätkuvalt maha (kestliku arengu eesmärk 9: 1,2 %-lt SKPst 2016. aastal 1,8 %-le 2021. aastal; ELi keskmine 2021. aastal 2,3 %). Samuti paraneb teadusuuringute ja innovatsiooniga seotud töötajate osakaal, kuigi riigil tuleb ELi keskmisele veel järele jõuda (kestliku arengu eesmärk 9: 0,9 %-lt tööjõust 2016. aastal 1,0 %-le 2021. aastal; ELi keskmine 2021. aastal 1,5 %). Eesti taaste- ja vastupidavuskava sisaldab märkimisväärsed reforme ja investeringuid innovatsiooni ja digipöörde edendamiseks ettevõtetes. Ülejäänud probleemide lahendamisel on siiski veel arenguruumi.

Enamiku makromajandusliku stabiilsusega seotud kestliku arengu eesmärkide (8) täitmisel on Eesti tulemused head või paranevad, kuid kestliku arengu eesmärgi 17 (üleilmne koostöö eesmärkide saavutamiseks) puhul kaugeneb riik eesmärgist ja eesmärgi 16 (rahu, õiguskaitse ja tugevad institutsioonid) puhul peab ta ELi keskmisele järele jõudma. Ehkki COVID-19 kriis põhjustas 2020. aastal majanduslanguse, taastus riik sellest kiiresti. Reaalne SKP elaniku kohta (kestliku arengu eesmärk 8) kasvas 14 410 eurolt 2017. aastal 16 250 eurole 2022. aastal. See on aga endiselt alla ELi keskmise (28 820 eurot 2022. aastal). Eesti valitsemissektori koguvõla näitaja on hea (kestliku arengu eesmärk 17:

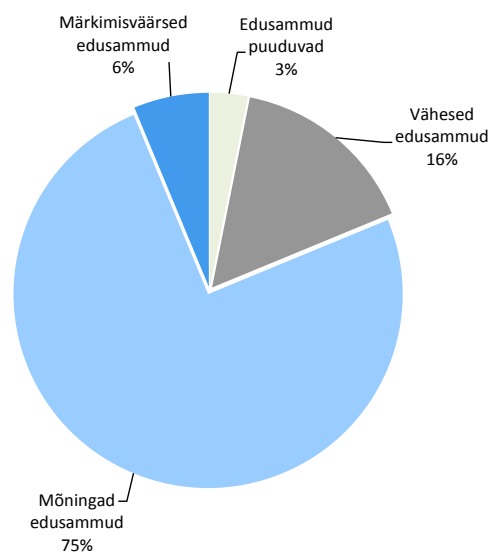
2022. aastal 18,4 % SKPst, võrreldes 2022. aasta ELi keskmisega 84,0 %). Samas vähenes ametlik arenguabi (kestliku arengu eesmärk 17) 0,19 %-lt SKPst 2016. aastal 0,16 %-le 2021. aastal (ELi keskmine 2021. aastal 0,49 %). Lisaks langeb standardne mõrvadest tingitud suremuse määr (kestliku arengu eesmärk 16: 3,6 juhtumilt 100 000 inimese kohta 2015. aastal 3,2 juhtumile 2020. aastal), kuigi näitaja jääb ELi keskmisest (2020. aastal 0,7) kõrgemaks.

Kuna kestliku arengu eesmärgid hõlmavad eri valdkondi, selgitatakse teistes lisades võimalikke seoseid nende eesmärkidega või osutatakse neile ikoonidega.

Komisjoni on hinnanud 2019.–2022. aasta riigipõhiste soovitude järgimist, ⁽⁸⁾ mis on Eestile esitatud Euroopa poolaasta raames. Soovitused on seotud paljude eri poliitikavaldkondadega, mis hõlmavad 14 kestliku arengu eesmärki 17st (vt 1. ja 3. lisa). Hindamisel võetakse arvesse Eesti seni võetud poliitikameetmeid ⁽⁹⁾ ning taaste- ja vastupidavuskavas võetud kohustusi ⁽¹⁰⁾. Taaste- ja vastupidavuskava rakendamise praeguses etapis on 2019.–2022. aastal esitatud struktuursete riigipõhiste soovitude järgimisel 81 % soovitude puhul tehtud vähemalt „mõningaid edusamme“, samas kui 16 % soovitude puhul on tehtud „vähesed edusamme“ (vt joonis A2.1). Järgnevatel aastatel on oodata struktuursete riigipõhiste soovitude järgimisel märkimisväärsed edusamme seoses taaste- ja vastupidavuskava edasise rakendamisega.

Joonis A2.1: Eesti edusammud 2019.–2022. aasta riigipõhiste soovitude järgimisel (Euroopa poolaasta 2023)

Allikas: Euroopa Komisjon.

⁽⁸⁾ 2022. aasta riigipõhised soovitused: [EUR-Lex – 32022H0901\(06\) – ET – EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

2021. aasta riigipõhised soovitused: [EUR-Lex – 32021H0729\(06\) – ET – EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

2020. aasta riigipõhised soovitused: [EUR-Lex – 32020H0826\(06\) – ET – EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

2019. aasta riigipõhised soovitused: [EUR-Lex – 32019H0905\(06\) – ET – EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

⁽⁹⁾ Sealhulgas riiklikus reformikavas ning taaste- ja vastupidavusrahu aruannetes (kaks korda aastas esitatavad aruanded eesmärkide ja sihtide rakendamisel tehtud edusammude kohta, mis tulenevad maksetaotluste hindamisest) esitatud poliitikameetmed.

⁽¹⁰⁾ Liikmesriikidel paluti taaste- ja vastupidavuskavades tulemuslikult käsitleda kõiki nõukogu poolt 2019. ja 2020. aastal esitatud asjakohaseid riigipõhiseid soovitusi või märkimisväärset osa neist. Esitatud riigipõhiste soovitude hinnangus võetakse arvesse taaste- ja vastupidavuskavas sisalduvate meetmete ning taaste- ja vastupidavuskavast välja jäävate meetmete rakendamise määra hindamise ajal. Vastu võetud nõukogu rakendusotsuse (taaste- ja vastupidavuskavale antud hinnangu heakskiitmise kohta) lisas esitatud meetmeid, mida ei ole veel vastu võetud ega rakendatud, kuid mida peetakse usaldusväärselt teatavaks tehtuks, hinnatakse kooskõlas riigipõhiste soovitude hindamise metoodikaga „vähesed edusammudena“. Kui need meetmed on rakendatud, võib neid hinnata „mõningate/märkimisväärsed edusammudena“ või „täieliku rakendamisenä“, sõltuvalt nende asjakohasusest.

Tabel A2.1. Koondtabel 2019.–2022. aasta riigipõhiste soovitude kohta

Eesti	Hinnang 2023. aasta mais	Taaste- ja vastupidavuskava hõlmatus riigipõhiste soovitudustega kuni 2026. aastani**	Asjakohased kestliku arengu eesmärgid
2019. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 1	Mõningad edusammud		
Tagada, et valitsemissektori esmaste netokulude nominaalne kasvumäär ei ületa 2020. aastal 4,1 %, mis vastab igaaastasele struktuursele kohandusele 0,6 % SKPst.	Ei ole enam asjakohane	Ei kohaldata	8, 16
Tagada rahapesuvastase raamistiku tulemuslik järelevalve ja jõustamine.	Mõningad edusammud	Ei kohaldata	8, 16
2019. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 2	Mõningad edusammud		
Tegeleda oskuste nappuse probleemiga ja edendada innovatsiooni, parandades haridus- ja koolitussüsteemi suutlikkust ja vastavust tööturu vajadustele.	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2022. aastaks	4
Parandada sotsiaalse turvavõrgu piisavust ning juurdepääsu taskukohastele ja integreeritud sotsiaalteenustele.	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2022. ja 2023. aastaks	1, 2, 10
Võtta meetmeid soolise palgalõhe vähendamiseks, sealhulgas palkade läbipaistvuse suurendamise kaudu.	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2022. aastaks	8, 10
2019. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 3	Mõningad edusammud		
Keskenduda investeringutega seotud majanduspoliitikas säästvale transpordi- ja energiataristule, sealhulgas ühendused, teadusuuringute ja innovatsiooni edendamisele ning ressursi- ja energiatõhususele, võttes arvesse piirkondlikke erinevusi.	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021., 2022., 2023. ja 2024. aastaks	7, 9, 10, 11, 13
2020. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 1	Mõningad edusammud		
Kooskõlas üldise vabastusklausliga võtta kõik vajalikud meetmed, et tulemuslikult reageerida pandeemiale, toetada majandust ja tagada selle taastumine. Kui majandustingimused võimaldavad, järgida eelarvepoliitikat, mille eesmärk on saavutada usaldusväärne eelarvepositsioon keskpikas perspektiivis ja tagada võla jätkusuutlikkus, suurendades samal ajal investeringuid.	Ei ole enam asjakohane	Ei kohaldata	8, 16
Parandada tervishoiusüsteemi juurdepääsetavust ja vastupidavust, sealhulgas võttes meetmeid tervishoiutöötajate nappuse leevendamiseks, tugevdades esmatasandi arstiabi ja tagades elutähtsate meditsiinivahendite varustatuse.	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2020., 2021., 2022. ja 2023. aastaks	3
2020. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 2	Mõningad edusammud		
Suurendada sotsiaalse turvavõrgu piisavust, sealhulgas töötushüvitiste katvuse laiendamise kaudu.	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2022. ja 2023. aastaks	1, 2, 10
2020. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 3	Mõningad edusammud		
Kiirendada investeerimisküspete avaliku sektori investimisprojektide elluviimist.	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021., 2022., 2023. ja 2024. aastaks	8, 16
Ja edendada erainvesteringuid, et toetada majanduse taastumist.	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021., 2022., 2023. ja 2024. aastaks	8, 9
Keskenduda investeringute tegemisel üleminekule rohelisele majandusele ja digitehnoloogiale, eelkõige ettevõtete digitaliseerimisele.	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021., 2022., 2023. ja 2024. aastaks	9
teadustegevusele ja innovatsioonile,	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021. ja 2022. aastaks	9
energia puhtale ja tõhusale tootmisele ja kasutamisele,	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021. ja 2022. aastaks	7, 9, 13
ressursitõhususele ja	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021. ja 2022. aastaks	6, 7, 12, 15
säästvale transpordile, aidates järk-järgult vähendada majanduse CO ₂ heidet.	Vähesed edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021. ja 2022. aastaks	11
Toetada väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate innovatsioonisutlikkust	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021., 2022., 2023. ja 2024. aastaks	8, 9
ning tagada piisav juurdepääs rahastamisele.	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021. aastaks	8, 9
2020. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 4	Mõningad edusammud		
Suurendada jõupingutusi rahapesuvastase raamistiku tulemusliku järelevalve ja jõustamise tagamiseks.	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2024. ja 2026. aastaks	8, 16

(jätkub järgmisel leheküljel)

Tabel (järg)

2021. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 1	Mõningad edusammud		
Säilitada 2022. aastal toetav eelarvepoliitika, sealhulgas taasteja vastupidavusrahastust saadav impulss, ning säilitada riiklikult rahastatavad investeeringud.	Mõningad edusammud	Ei kohaldata	8, 16
Kui majandustingimused võimaldavad, järgida eelarvepoliitikat, mille eesmärk on saavutada keskpikas perspektiivis usaldusväärne eelarvepositsioon ja tagada keskpikas perspektiivis riigi rahanduse kestlikkus.	Mõningad edusammud	Ei kohaldata	8, 16
Samal ajal edendada investeeringuid, et suurendada kasvupotentsiaali.			
Pöörata nii eelarve tulude kui ka kulude poolel erilist tähelepanu riigi rahanduse struktuurile ja eelarvemeetmete kvaliteedile, et tagada majanduse kestlik ja kaasav taastumine. Seada prioriteediks kestlikud ja majanduskasvu soodustavad investeeringud, eelkõige investeeringud, mis toetavad rohe- ja digipöoret.	Mõningad edusammud	Ei kohaldata	8, 16
Seada esikohale eelarve struktuurireformid, mis aitavad rahastada avaliku poliitika prioriteete ja aitavad kaasa riigi rahanduse pikaajalisele kestlikkusele, sealhulgas asjakohasel juhul tugevdades kõigi jaoks tervise- ja sotsiaalkaitseüsteemide katvust, piisavust ja kestlikkust.	Märkimisväärsed edusammud	Ei kohaldata	8, 16
2022. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 1	Mõningad edusammud		
Tagada 2023. aastal, et riiklikult rahastatavate esmaste jooksvate kulude kasv oleks kooskõlas üldiselt neutraalse eelarvepoliitikaga, võttes arvesse jätkuvat ajutist ja suunatud toetust kodumajapidamistele ja ettevõtetele, mis on energiahindade tõusu suhtes kõige haavatavamad, ja Ukrainast põgenevatele inimestele. Olla valmis kohandama jooksvaid kulusi vastavalt muutuvale olukorrale.	Edusammud puuduvad	Ei kohaldata	8, 16
Suurendada avaliku sektori investeeringuid rohe- ja digipöördesse ning energiatõrget, võttes arvesse algatust „REPowerEU“, sealhulgas kasutades taaste- ja vastupidavusrahastust ning muid liidu vahendeid.	Märkimisväärsed edusammud	Ei kohaldata	8, 16
Järgida pärast 2023. aastat eelarvepoliitikat, mille eesmärk on saavutada usaldusväärne keskpika perioodi eelarvepositsioon.	Mõningad edusammud	Ei kohaldata	8, 16
2022. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 2			
Jätkata oma taaste- ja vastupidavuskava rakendamist kooskõlas nõukogu 29. oktoobri 2021. aasta rakendusotsuses esitatud eesmärkide ja sihtidega.	Taaste- ja vastupidavuskava rakendamise jälgimiseks hinnatakse kava maksetaotlusi ja analüüsitakse aruandeid, mis esitatakse kaks korda aastas eesmärkide ja sihtide rakendamise kohta. Seda kajastatakse ka riigiaruannetes.		
Esitada 2021.–2027. aasta ühtekuuluvuspoliitika programmidokumentid, et viia lõpule läbiraakimised komisjoniga ja seejärel alustada nende dokumentide rakendamist.	Ühtekuuluvuspoliitika programmidokumentide rakendamisel tehtud edusamme jälgitakse ELi ühtekuuluvuspoliitika raames.		
2022. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 3	Mõningad edusammud		
Tugevdada sotsiaalkaitset, sealhulgas laiendada töötushüvitiste katvust, hõlmates eelkõige lühiajalist tööd tegevad ja ebatüüpilises töösuhtes olevad inimesed.	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2023. aastaks	1, 2, 10
Parandada pikaajalise hoolduse taskukohasust ja kvaliteeti, eelkõige tagades pikaajalise hoolduse kestliku rahastamise ning integreerides tervishoiu- ja sotsiaalteenused.	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2023., 2024. ja 2025. aastaks	3
2022. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 4	Vähesed edusammud		
Vähendada üldist sõltuvust fossiilkütustest ja mitmekesistada fossiilkütuste importi,	Vähesed edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2022. aastaks	7, 9, 13
kiirendades taastuvate energiaallikate kasutuselevõttu, sealhulgas lihtsustades veelgi loamenetlusi, tagades piisava ühendusvõimsuse	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2022. aastaks	7, 8, 9, 13
ja tugevdades riigisest elektrivõrku.	Vähesed edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2022. aastaks	7, 9, 13
Suurendada energiatõhusust, eelkõige hoonete energiatõhusust, et vähendada energiatarbimist.	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2022. aastaks	7
Suurendada jõupingutusi transpordisüsteemi kestlikkuse parandamiseks, sealhulgas raudteevõrgu elektrifitseerimise kaudu ja suurendades stiimuleid kestliku ja vähem saastava transpordi edendamiseks, sealhulgas maanteeõidukipargi uuendamiseks.	Vähesed edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2024. aastaks	11

Märkus.* Vt joonealune märkus ⁽⁹⁾.

** Tabelis on esitatud sellised taaste- ja vastupidavuskava meetmed, mis aitavad kaasa riigipõhiste soovitude järgimisele. Riigipõhiste soovitude täielikult järgimiseks ja nende algpõhjuste kõrvaldamiseks on lisaks taaste- ja vastupidavuskavale siiski vaja ka muid meetmeid. „Rakendamisel“ olevateks hinnatakse ainult selliseid meetmeid, mille kohta taaste- ja vastupidavusrahastule on esitatud maksetaotlus ja mis on saanud Euroopa Komisjonilt positiivse hinnangu.

*** 12. mail 2023 võttis komisjon vastu muudetud taaste- ja vastupidavuskava, kuid nõukogu ei ole seda veel heaks kiitnud. Tabelis esitatud meetmed vastavad muudetud taaste- ja vastupidavuskavale.

Allikas: Euroopa Komisjon.

3. LISA. TAASTE- JA VASTUPIDAVUSKAVA – ÜLEVAADE

Taaste- ja vastupidavusrahastu on kesksel kohal ELi jõupingutustes aidata majandusel taastuda COVID-19 pandeemiast, kiirendada kaksiküleminekut ja tugevdada vastupanuvõimet tulevastele šokkidele. Ühtlasi aitab taaste- ja vastupidavusrahastu saavutada kestliku arengu eesmärgi ja järgida riigipõhiseid soovitusi (vt 4. lisa). Eesti esitas algse taaste- ja vastupidavuskava 18. juunil 2021. Komisjoni 5. oktoobri 2021. aasta positiivne hinnang ja nõukogu heakskiit 29. oktoobril 2021 löid tingimused selleks, et eraldada aastatel 2021–2026 taaste- ja vastupidavusrahastust 969,3 miljonit eurot.

Tabel A3.1. Eesti taaste- ja vastupidavuskava põhielemendid

	Praegune taaste- ja vastupidavuskava
Etap	Algne
Nõukogu rakendusotsuse vastuvõtmise kuupäev	29 oktoober 2021
Eraldiste kogusumma	969,3 miljonit eurot toetustena (3,16% SKPst) ja 0 eurot laenudena
Investeeringud ja reformid	25 investeeringut ja 16 reformi
Eesmärkide ja sihtide koguarv	124

Allikas: taaste- ja vastupidavusrahastu tulemustabel

Pärast taaste- ja vastupidavusrahastu määruse jõustumist ja riiklike taaste- ja vastupidavuskavade hindamist toimunud geopolitiilised ja majandussündmused on põhjustanud suuri häireid kogu ELis. Selleks et liikmesriigid saaksid neile häiretele tulemuslikult reageerida, on neile (muudetud) taaste- ja vastupidavusrahastu määrusega antud võimalus oma taaste- ja vastupidavuskava eri põhjustel muuta. 30. juunil 2022 ajakohastati vastavalt taaste- ja vastupidavusrahastu määruse artikli 11 lõikele 2 Eesti maksimaalset rahalist toetust, mille suurus on nüüd 863,5 miljonit eurot.

9. märtsil 2023 esitas Eesti komisjonile muudetud taaste- ja vastupidavuskava (kooskõlas taaste- ja vastupidavuskava määruse artiklitega 18 ja 21), sest maksimaalse rahalise toetuse summat on ajakohastatud ning objektiivsetel põhjustel ei

ole teatavaid taaste- ja vastupidavuskava eesmärgi ja sihte enam võimalik täita. Taaste- ja vastupidavuskavas kavandatud muudatused seisnevad nelja investeeringu väljajätmises (Põhja-Eesti meditsiinilinnak, mitmeotstarbelised meditsiinihelikopterid, läänesuunaline Tallinn-Rohuküla raudteelõik, Rail Baltica mitmeliigiline ühisterminal Tallinnas) ja viie investeeringu lisamises. Lisatavad investeeringud on seotud uue Viljandi tervisekeskusega (72 miljonit eurot), tuuleenergia arengu hoogustamisega (67 miljonit eurot), Rail Baltica viaduktide ehitamisega (31 miljonit eurot), ettevõtete energiapuudulikkuse suurendamisega (20 miljonit eurot) ja multifunktsionaalsete laevadega (18 miljonit eurot). Samuti on kohandatud 13 olemasolevat meetet, eelkõige suurendatud nende eelarvet (64,3 miljonit eurot) ning korrigeeritud nendega seotud eesmärgi ja sihte.

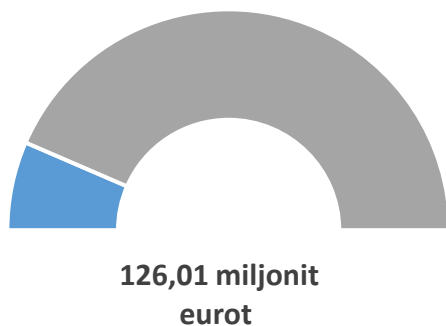
Ühtlasi sisaldab muudetud taaste- ja vastupidavuskava uut **REPowerEU** peatükki, mille raames lisatakse üks reform, mis käsitleb taastuenergia lubade andmise süsteemi (31,8 miljonit eurot), ning kaks investeeringut, millest üks on suunatud elektrivõrgu tugevdamisele (38 miljonit eurot) ning teine kestliku biogaasi ja -metaani tootmise ja kasutuselevõtu edendamisele (20,2 miljonit eurot). See on seotud jõupingutustega, mida EL teeb selleks, et reageerida majandusraskustele ja üleilmse energiaturu häiretele, mis tulenevad Venemaa sissetungist Ukrainasse. Komisjon võttis muudetud taaste- ja vastupidavuskava 12. mail 2023 vastu ja see on nüüd esitatud nõukogule heakskiitmiseks.

Eesti edusammud kava rakendamisel on kajastatud taaste ja vastupidavuse tulemustabelis⁽¹¹⁾. Tulemustabelis antakse ka läbipaistvalt ülevaade taaste- ja vastupidavusrahastu kui terviku rakendamisel tehtud edusammudest. Selles lisas esitatud joonistel on kujutatud tulemustabelile vastav hetkeseis.

17. detsembril 2021 maksti Eestile taaste- ja vastupidavusrahastust eelmaksetena välja 126,01 miljonit eurot ehk 13 % algselt ette nähtud toetussummast.

⁽¹¹⁾ https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html

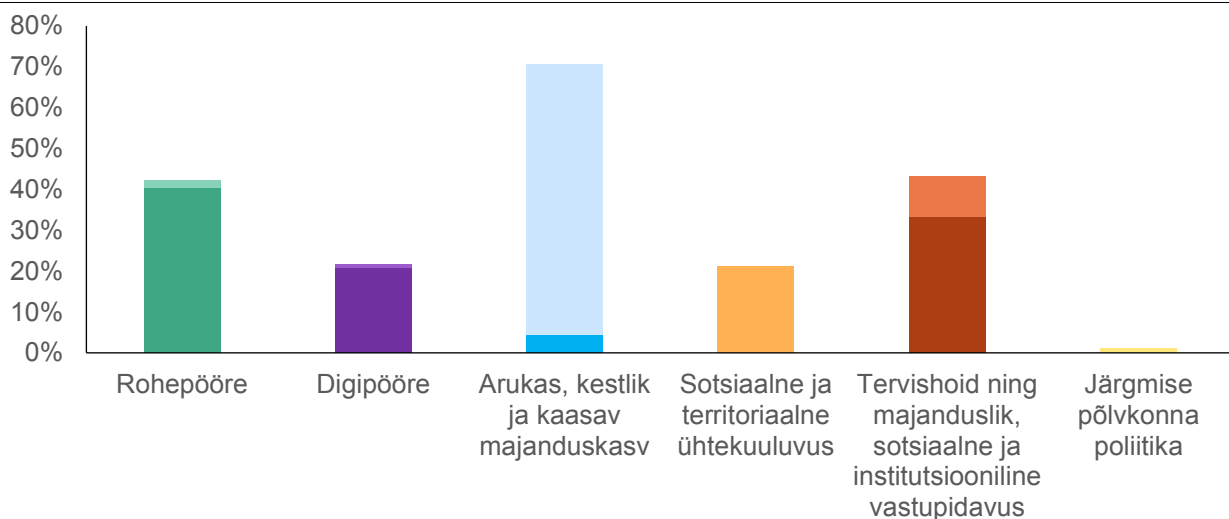
Joonis A3.2. Taaste- ja vastupidavusraha-
stust välja makstud toetuste kogusumma

Märkus. Joonisel on kujutatud, kui suur osa toetustest on taaste- ja vastupidavusraha-
stust juba välja makstud.
Toetus on tagastamatu rahaline abi. Igale liikmesriigile eraldatud toetuste kogusumma sõltub jaotusalusest ja tema taaste- ja vastupidavuskava hinnangulistest kogukuludest.

Allikas: taaste- ja vastupidavusraha-
stust tulemustabel

Joonis A3.1. Taaste- ja vastupidavusraha-
stust vahendite osakaal poliitikasammaste kaupa

Märkus. Iga meede toetab kuue samba kahte poliitikavaldkonda. Seepärast moodustab kogupanus kõigisse sellel joonisel esitatud sammastesse taaste- ja vastupidavuskava hinnangulisest maksumusest 200 %. Alumine osa kajastab põhisambale ja ülemine osa teisesele sambale ette nähtud summat.

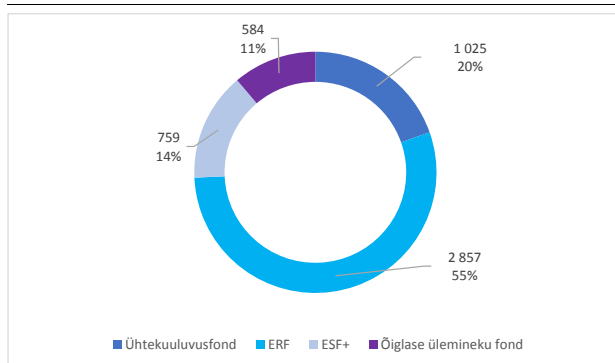
Allikas: taaste- ja vastupidavusraha-
stust tulemustabel

4. LISA. MUUD ELI VAHENDID MAJANDUSE TAASTAMISEKS JA MAJANDUSKASVU EDENDAMISEKS

ELi 2021.–2027. aasta eelarve, mille maht on 1,2 triljonit eurot, keskendub ELi peamiste prioriteetide elluviimisele. Ühtekuuluvuspoliitika raames kõikjal liidus tehtavad investeeringud moodustavad 392 miljardit eurot ehk ligi kolmandiku kogu ELi eelarvest. Lisaks investeeritakse REPowerEU eesmärkide kohaselt veel umbes 48 miljardit eurot.

Joonis A4.1. ELi ühtekuuluvuspoliitika fondide toetus Eestile aastatel 2021–2027: eelarve fondide lõikes

(1) Miljardit eurot jooksevhindades, % kogusumma (kogusumma hõlmab ELi ja riiklikku rahastust).

Allikas: Euroopa Komisjon, ühtekuuluvuspoliitika avatud andmed.

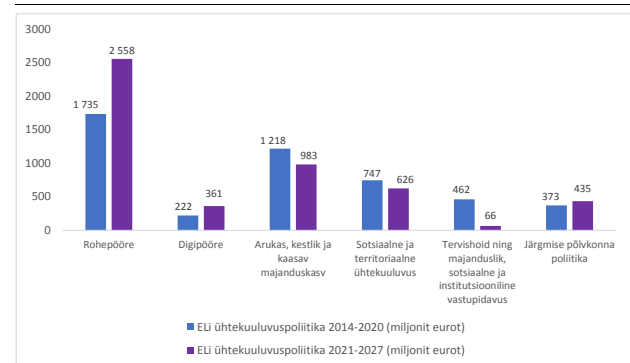
Kokku on Eestile 2021.–2027. aastal ühtekuuluvuspoliitika programmidest⁽¹²⁾ ette nähtud 5,2 miljardit eurot, millest 2,6 miljardit eurot eraldatakse rohepöördele ja 361 miljonit digipöördele. Näiteks hoogustatakse Euroopa Regionaalarengu Fondist (ERF) teadusuuringuid ja arendustegevust, innovatsiooni ja digitaliseerimist. Selleks toetatakse rohkem kui 12 100 ettevõtet ja tagatakse vähemalt 290 ettevõtte tihe koostöö teadusasutustega. Energiatõhususse tehtavate investeeringutega säästetakse energiat ja vähendatakse 32 000 elamu küttekulusid. Eritähelepanu tuleks pöörata majanduse keskkonnasäästlikumaks muutmisele, mis on üks 2021.–2027. aasta prioriteetidest. Õiglase ülemineku fondi abiga mitmekesistatakse veelgi Ida-Virumaa majandust ja luuakse seal töökohti. Fondi toetusega luuakse 1 000 uut töökohta ja aidatakse Eestil täita oma kohustus lõpetada

⁽¹²⁾ Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF), Ühtekuuluvusfond, Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+) ja õiglase ülemineku fond, välja arvatud Interregi programmid. Kogusumma hõlmab ELi ja riiklikku rahastamist. Andmete allikas: [ühtekuuluvuspoliitika avatud andmed](#).

hiljemalt 2040. aastaks energia tootmine põlevkivist. Euroopa Sotsiaalfondist+ (ESF+) Eestile ette nähtud vahenditest eraldatakse 244 miljonit haridusele ja oskuste arendamisele ning 82 miljonit eurot paindliku ümber- ja täiendõppe meetmetele. Sealhulgas täiustatakse selle rahastusega oskuste vajaduse prognoosimise vahendit OSKA, töötatakse välja paindlikud õppimisvõimalused ja reformitakse kutsevalifikatsioonisüsteemi.

Üle 1 miljardi euro eespool loetletud investeeringutest tehakse kooskõlas kava „REPowerEU“ eesmärkidega. Lisaks on kavale „REPowerEU“ nähtud ette 342 miljonit eurot 2014.–2020. aasta eelarvest. Energiatõhususe parandamiseks on 2021.–2027. aasta eelarvest eraldatud 1 miljard eurot ja 2014.–2020. aasta eelarvest 272 miljonit eurot ning taastuenergiade ja vähese süsinikuheite alastele teadusuuringutele ja innovatsioonile 2021.–2027. aasta eelarvest 28 miljonit eurot ja 2014.–2020. aasta eelarvest 70 miljonit eurot.

Joonis A4.2. Ühtekuuluvuspoliitika fondide ning taaste- ja vastupidavuskava investeeringute koostoime Eestis taaste- ja vastupidavusrahastu sammaste lõikes

(1) Miljonit eurot jooksevhindades (ühtekuuluvuspoliitika fondide kogusumma hõlmab ELi ja riiklikku rahastust, taaste- ja vastupidavusrahastu põhisambad).

Allikas: Euroopa Komisjon.

2014.–2020. aastal tehti ühtekuuluvuspoliitika fondidest Eestile kättesaadavaks 3,7 miljardit eurot,⁽¹³⁾

⁽¹³⁾ Ühtekuuluvuspoliitika fondide hulka kuuluvad ERF, Ühtekuuluvusfond, ESF ja noorte tööhõive algatus. Euroopa territoriaalse koostöö programmid jäävad nende alt välja. N+3 reegli kohaselt tuleb aastateks 2014–2020 kulukohustustega seotud vahendid kulutada hiljemalt 2023. aastaks. Kõik arvandmed hõlmavad REACT-EU vahendeid. Andmete allikas: [ühtekuuluvuspoliitika avatud andmed](#).

millest kasutati ära 91 %⁽¹⁴⁾. Koos riikliku rahastusega ulatusid investeeringud kokku 4,9 miljardi euroni, mis moodustab 2014.–2020. aasta SKPst 2,9 %.

Eesti kasutab jätkuvalt ühtekuuluvuspoliitika võimaldatavat paindlikkust, et toetada majanduse taastumist, edendada lähenemist ja pakkuda piirkondadele pärast COVID-19 pandeemiat elulist tuge. Taasterahastu „NextGenerationEU“ alla kuuluva ühtekuuluvust ja Euroopa territooriume toetava taasteabi (REACT-EU)⁽¹⁵⁾ vahenditest eraldatakse Eestile lisaks 2014.–2020. aasta ühtekuuluvuspoliitika eraldistele veel 207 miljonit eurot. REACT-EU vahenditest rahastati üle 869 000 inimese vaktsineerimist COVID-19 vastu ning 238 voodikoha ja 137 isolaatori loomist COVID-19 patsientidele, mis muutis Eesti haiglad pandeemia suhtes vastupidavamaks. SAFE (taskukohase energia toetamise) meetmete kaudu saab Eesti kasutada 2014.–2020. aasta ühtekuuluvuspoliitika vahendeid ka selleks, et toetada kõrgete energiahindade tõttu kõige enam kannatavaid haavatavaid kodumajapidamisi, töökohti ja ettevõtteid.

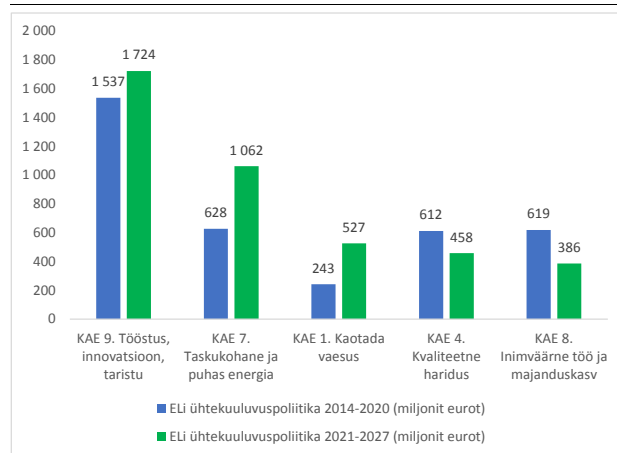
Nii 2014.–2020. aastal kui ka 2021.–2027. aastal aitavad ühtekuuluvuspoliitika vahendid oluliselt kaasa kestliku arengu eesmärkide saavutamisele. 2021.–2027. aastal toetatakse nendest vahenditest 11 kestliku arengu eesmärki 17st, eelkõige eesmärke 9 (tööstus, innovatsioon ja taristu) ja 7 (taskukohane ja puhas energia)⁽¹⁶⁾.

⁽¹⁴⁾ Liikmesriikide makseid ELi 2014.–2020. aasta ühtekuuluvuspoliitika raames ajakohastatakse iga päev [üheteuuluvuspoliitika avatud andmetes](#).

⁽¹⁵⁾ REACT-EU vahendid [üheteuuluvuspoliitika avatud andmetes](#).

⁽¹⁶⁾ Kestliku arengu eesmärkide täitmist toetatakse ka muudest ELi fondidest, 2014.–2022. aastal näiteks Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EARDF) ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfondist (EMKF).

Joonis A4.3. Ühtekuuluvuspoliitika fondide panus kestliku arengu eesmärkide täitmisel Eestis aastatel 2014–2020 ja 2021–2027

(1) Viis suuremat panust kestliku arengu eesmärkide täitmisel jooksevhindades (eurodes).

Allikas: Euroopa Komisjon.

Eesti saab märkimisväärselt toetust ka muudest ELi fondidest. Ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) raames tehti 2014.–2022. aastal Eestile kättesaadavaks 2,2 miljardit eurot ja 2023.–2027. aastal jätkatakse riigi toetamist 1,4 miljardi euroga. ÜPP kahest fondist (Euroopa Põllumajanduse Tagatisfond ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond) aidatakse kaasa roheleppetele, tagades samal ajal pikaajalise toiduga kindlustatuse. Koostöös muude fondidega toetatakse neist sotsiaalset, keskkonnavalast ja majanduslikku kestlikkust ning innovatsiooni põllumajanduses ja maapiirkondades. 2014.–2020. aastal tehti Euroopa Kalandus- ja Merendusfondist Eestile kättesaadavaks 101 miljonit eurot ning 2021.–2027. aastal tehakse Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondist kättesaadavaks 97 miljonit eurot.

Eesti saab kasu ka muudest ELi programmidest, näiteks Euroopa ühendamise rahastust, mille 2021.–2027. aasta programmi (Euroopa ühendamise rahastu 2) raames on praeguseks kuuele konkreetsele strateegilisele transpordivõrkude projektile, eelkõige Rail Balticalle, ja strateegilistele energiavõrkudele eraldatud 145,9 miljonit eurot ELi vahendeid. Programmist „Euroopa horisont“ on Eestile teadusuuringuteks ja innovatsiooniks seni ette nähtud peaaegu 54 miljonit eurot, mis lisandub eelmise programmi „Horisont 2020“ raames eraldatud 274 miljonile eurole. Komisjon eraldab õiglase ülemineku mehhanismi raames loodud avaliku sektori laenurahastust 2021.–

2027. aastal Eestis ellu viidavatele projektidele 26,9 miljonit eurot toetusi, mis kombineeritakse EIP laenudega, et toetada avaliku sektori asutuste investeeringuid õiglase ülemineku piirkondades.

Eesti sai eriolukorras töötuseriski leevendamiseks pakutava ajutise toetuse Euroopa rahastu (TERA) kaudu toetust lühendatud tööaja kavade ja samalaadsete COVID-19 mõju leevendamiseks ette nähtud meetmete rahastamiseks. Nõukogu andis Eestile laenu kujul rahalist abi summas 230 miljonit eurot, millest toetati 2020. aastal umbes 20 % töötajatest ja 13 % ettevõtetest.

Tehnilise toe instrument aitab Eestil töötada välja ja viia ellu majanduskasvu soodustavaid reforme, sealhulgas taaste- ja vastupidavuskavas esitatud reforme. Eesti on saanud alates 2017. aastast oluliselt määral toetust. Näiteks¹⁷ on aidatud tugevdada finantsjuhtimise infosüsteemi, parandada aktiivset tööturupoliitikat ning edendada õpetajate ja koolijuhtide kutsealast arengut. Samuti on aidatud Eestil töötada välja transpordi- ja liikuvuskava projekt.

⁽¹⁷⁾ Teabelehed liikmesriikide reformide toetamise kohta on kättesaadavad [siit](#).

5. LISA. VASTUPIDAVUS

Selles lisas kirjeldatakse komisjoni toimetulekuvõime tulemustabeli⁽¹⁸⁾ abil Eesti suhtelist vastupidavust ja haavatavust. Toimetulekuvõime tulemustabel koosneb 124 kvantitatiivsest näitajast ja osutab üldjoontes edusammudele, mida liikmesriik on võimeline tegema järgmises neljas omavahel seotud mõõtmes: sotsiaal-majanduslik, keskkonnahoidlik, digitaalne ja geopoliitiline vastupidavus. Näitajad kajastavad haavatavust⁽¹⁹⁾ ja vastupidavust,⁽²⁰⁾ mis võib muutuda nii käimasoleva ülemineku lõpuleviimisel kui ka võimalike tulevaste šokkidega toimetulekul üha olulisemaks. Seejuures aitab toimetulekuvõime tulemustabel teha kindlaks, millistes valdkondades tuleb teha veel jõupingutusi, et kujundada välja tugevam ja vastupidavam majandus ja ühiskond. Tulemuste kokkuvõte on esitatud tabelis A5.1 sünteetiliste toimetulekuindeksitena, mis iseloomustavad kõigi nelja mõõtmega ja nende aluseks olevate valdkondade üldist suhtelist olukorda Eestis ja EL 27s⁽²¹⁾.

Toimetulekuvõime tulemustabeli vastupidavusnäitajate kohaselt sarnaneb Eesti haavatavus ELi keskmisega, kuid on sellest veidi väiksem. Tulemustabeli keskkonnahoidliku ja geopoliitilise vastupidavuse mõõtmes on Eesti haavatavus keskmine ning sotsiaal-majandusliku ja digitaalse vastupidavuse mõõtmes alla keskmise. Võrreldes ELi keskmisega on Eesti haavatavam sellistes valdkondades nagu ressursside säästev kasutamine, ökosüsteemid, bioloogiline mitmekesisus ja säästev põllumajandus ning toorme- ja energiavarustus. Eesti haavatavus on ELi keskmisest selgelt väiksem enamikus

digitaalse ja sotsiaal-majandusliku vastupidavuse mõõtmega seotud valdkondades, eriti digitehnoloogia tööstuse hüvanguks ning tervishoid, haridus ja töö. Kuigi mõne tervishoiunäitaja puhul on Eestil rohkem probleeme,⁽²²⁾ on haavatavus selles valdkonnas väiksem, sest sooline tööhõiveldus ja pikaajaline töötus on alla ELi keskmise.

Oma vastupidavuse poolest on Eesti kõigi toimetulekuvõime tulemustabeli näitajate põhjal üldiselt ELi keskmise kandis. Kui sotsiaal-majandusliku mõõtmega puhul on Eesti vastupidavus keskmine, siis keskkonnahoidliku ja geopoliitilise vastupidavuse vallas on see üle keskmise ning digitaalse vastupidavuse alal suur. Eesti vastupidavus on ELi keskmisest suurem era- ja avaliku ruumi digitaliseerimise valdkonnas küberjulgeoleku, toorme- ja energiavarustuse ning ressursside säästva kasutamise puhul. Samas on ELi keskmisega võrreldes veel arenguruumi näiteks sellistes valdkondades nagu üleminekust tulenev ebavõrdsus ja ülemineku sotsiaalne mõju ning rahanduse üleilmastumine.

⁽¹⁸⁾ Vt üksikasjad https://ec.europa.eu/info/strategy/strategic-planning/strategic-foresight/2020-strategic-foresight-report/resilience-dashboards_en, samuti 2020. aasta tulevikusuundade strateegiline analüüs (COM(2020) 493).

⁽¹⁹⁾ Haavatavus on omadus, mis võib süvendada kriisi või ülemineku kahjulikku mõju, või takistus, mis võib segada pikaajalise strateegilise eesmärgi saavutamist.

⁽²⁰⁾ Vastupidavus on võimaldav tegur või suutlikkus, mis aitab kriisi ja struktuursete muutustega toime tulla ja juhtida üleminekut.

⁽²¹⁾ See lisa on seotud 1. lisaga kestliku arengu eesmärkide kohta, 6. lisaga roheleppes kohta, 8. lisaga õiglase kliimaneutraalsuse ülemineku kohta, 9. lisaga ressursitootlikkuse, -tõhususe ja -ringluse kohta, 10. lisaga digipöörde kohta ning 14. lisaga Euroopa sotsiaalõiguste samba kohta.

⁽²²⁾ Näiteks enda hinnangul rahuldamata vajadus arstiabi järele ja välditav suremus on üks ELi suuremaid.

Tabel A5.1. Toimetulekuvõime tulemustabeli mõõtmeid ja valdkondi kajastavad kokkuvõtlikud toimetulekuindeksid

Mõõde/valdkond	Haavatavus		Vastupidavus	
	Eesti	EL 27	Eesti	EL 27
Sotsiaal-majanduslik				
Üleminekust tulenev ebavõrdsus ja ülemineku sotsiaalne mõju				
Tervishoid, haridus ja töö				
Majanduslik ja finantsstabiilsus ning				
Keskkonnahoidlik				
Kliimamuutuste leevendamine ja nendega kohanemine				
Resursside säästev kasutamine				
Ökosüsteemid, bioloogiline mitmekesisus ja säästev põllumajandus				
Digitaalne				
Digitehnoloogia eraruumi hüvanguks				
Digitehnoloogia tööstuse hüvanguks				
Digitehnoloogia avaliku ruumi hüvanguks				
Küberjulgeolek				
Geopoliitiline				
Toorme- ja energiavarustus				
Väärtusahelad ja kaubandus				
Rahanduse üleilmastumine				
Julgeolek ja demograafia				

Haavatavusindeks

Suur

Üle keskmise

Keskmine

Alla keskmise

Väike

Ei ole kättesaadav

Vastupidavusindeks

Suur

Üle keskmise

Keskmine

Alla keskmise

Väike

Ei ole kättesaadav

(1) Andmed on 2021. aasta seisuga ja EL 27 kajastavad ELi keskmist väärtust. Väärtusahelate ja kaubanduse valdkonnas ei ole EL 27 haavatavust kajastavad andmed kättesaadavad, sest need hõlmavad partnerite kontsentratsiooni meetmeid, mis ei ole liikmesriikide väärtustega võrreldavad.

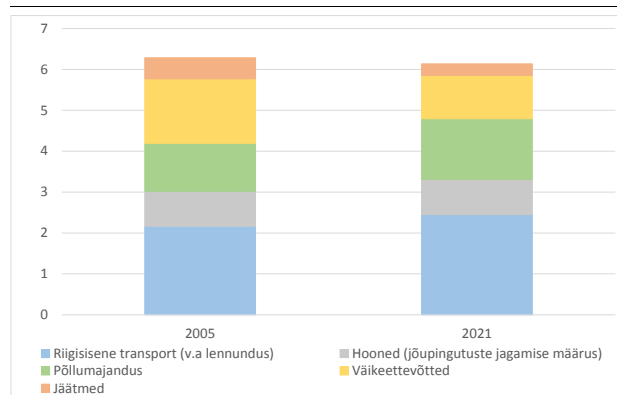
Allikas: Teadusuuringute Ühiskeskuse toimetulekuvõime tulemustabel – Euroopa Komisjon.

Eesti peaks rohepöörde raames jätkuvalt tegelema mitme küsimusega, sealhulgas energiatõhususe, kestliku liikuvuse ja metsade majandamisega. Rohelepe on Eestis rakendamisel. Selles lisas antakse ülevaade sellega seotud tähtsamatest valdkondadest ⁽²³⁾.

Eesti ei ole veel määranud kindlaks kõiki poliitikameetmeid, mida on vaja, et täita jõupingutuste jagamise sektorites oma uued 2030. aasta kliimaeesmärgid ⁽²⁴⁾. Eeldatavalt ilmneb 2021. aasta andmetest, et nende sektorite kasvuhoonegaaside heide on olnud Eestile eraldatud aastasest heitekvoodist veidi väiksem ⁽²⁵⁾. Praeguse poliitika korral peaks need heited 2030. aastaks langema 12 % võrreldes 2005. aasta tasemega. Sellisest vähenemisest ei piisa isegi selle jõupingutuste jagamise eesmärgi saavutamiseks, mis oli kehtestatud enne, kui EL püstitas endale kõrgema eesmärgi vähendada heiteid 55 %. Ettepanud lisameetmete võtmise korral väheneb heide rohkem (14 %), mis ületab praegust eesmärki, kuid ei küüni Eestile seatud uue jõupingutuste

jagamise eesmärgini, milleks on 24 % ⁽²⁶⁾. Muudetud taaste- ja vastupidavuskava ja selle REPowerEU peatüki kohaselt eraldab Eesti üle 60 % taaste- ja vastupidavusrahastust saadavatest toetustest olulisteks reformideks ja investeringuteks, mis on ette nähtud kliimaeesmärkide täitmiseks ⁽²⁷⁾. Riikliku strateegiaga „Eesti 2035“ soovitakse saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus ja kliimaneutraalne energiatootmine.

Joonis A6.1. Temaatiline – jõupingutuste jagamise sektorite kasvuhoonegaaside heide miljonites CO₂ ekvivalenttonnides aastatel 2005–2021

Allikas: Euroopa Keskkonnaamet.

⁽²³⁾ Selles lisas antud ülevaadet täiendab teave, mis on esitatud 7. lisas energiatõhususe ja energia taskukohasuse kohta, 8. lisas õiglase kliimaneutraalsuse ja keskkonnamestikkuse ülemineku kohta, 9. lisas ressursitootlikkuse, -tõhususe ja -ringluse kohta, 11. lisas innovatsiooni kohta ning 19. lisas maksustamise kohta.

⁽²⁴⁾ Liikmesriikide kasvuhoonegaaside heite vähendamise (ehk jõupingutuste jagamise) eesmärki 2030. aastaks suurendati määrusega (EL) 2023/857 („jõupingutuste jagamise määrus“), millega muudetakse määrust (EL) 2018/842, et viia asjaomastes sektorites võetavad meetmed kooskõlla eesmärgiga vähendada ELi tasandil kogu majanduse kasvuhoonegaaside heidet vähemalt 55 % võrreldes 1990. aasta tasemega. Selle määrusega seatakse riiklikud eesmärgid praegu ELi heitkogustega kauplemise süsteemist välja jäävatele sektoritele, eelkõige hoonetele (küte ja jahutus), maanteetranspordile, põllumajandusele, jäätmetele ja väikeettevõtetele. Lisaks ELi heitkogustega kauplemise süsteemi ja jõupingutuste jagamise määruse alla kuuluvale heitele tagatakse netoarvestuses heite sidumine maakasutussektoris, mida reguleeritakse määrusega (EL) 2018/841 (maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) määrus), mida on muudetud määrusega (EL) 2023/839.

⁽²⁵⁾ 2021. aastal oli Eestile ette nähtud heitekvoot 6,2 miljonit CO₂ ekvivalenttonni ja tema tegelik heide oli 2021. aastal ligikaudu 6,1 miljonit tonni (vt Euroopa Komisjon, „Kliimaneutraalsuse ülemineku kiirendamine Euroopa julgeoleku ja jõukuse huvides: ELi kliimameetmete 2022. aasta aruanne“, SWD(2022) 343).

Eesti maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) sektori netoheide on hiljuti muutunud positiivseks, mistõttu Eesti ei püsi sektori 2030. aasta sidumiseesmärgi täitmisel graafikus. Kui 2010. aastal sidus Eesti LULUCFi sektor netoarvestuses 4 835 kilotonni CO₂ ekvivalenti, siis 2020. aastaks oli näitaja tugevasti halvenenud, sest atmosfääri paisati 1 297 kilotonni CO₂ ekvivalenti. See oli peamiselt tingitud asjaolust, et metsade CO₂ sidumise võime on viimase kümne aastaga oluliselt langenud. LULUCFi eesmärgi täitmisel, mis eeldab 2 545 kilotonni CO₂ ekvivalenti sidumist 2030. aastaks, oleks

⁽²⁶⁾ Vt tabeli A6.1 teave kõrvalekalde kohta 2030. aasta kliimapolitika eesmärgist. Olemasolevad ja täiendavad meetmed 15. märtsi 2021. aasta seisuga.

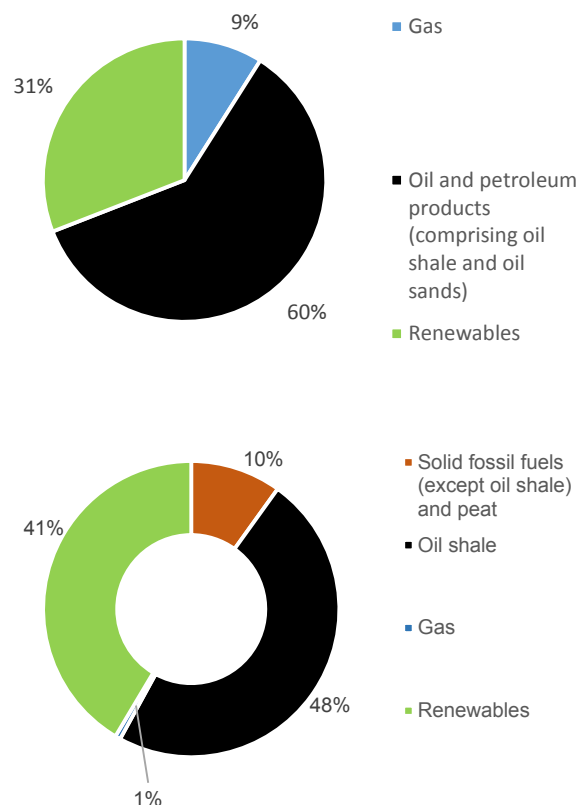
⁽²⁷⁾ Näiteks investeerimine kestlikusse transporti raudtee täiendava elektrifitseerimise teel ja energiatõhususse elamufondi renoveerimise teel. REPowerEU kohta vt 7 lisa.

Eestile abi metsade paremast majandamisest ja märgalade taastamisest (vt tabel A6.1) ⁽²⁸⁾.

2021. aastal moodustasid Eesti energiaallikate jaotuses endiselt üle poole naftatooted, samas kui taastuvenergia osakaalu suurenemine sisemaises energia kogutarbimises on toppama jäänud. Põlevkivi arvele jäi 2021. aastal Eesti energiaallikate jaotuses 58 %, mis oli 5 protsendipunkti vähem kui 2019. aastal. Taastuvenergia osakaal energiaallikate jaotuses jäi 2020. ja 2021. aastal stabiilseks, ulatudes vastavalt 30 % ja 29 %ni. Ülejäänud osa energiaallikate jaotusest moodustavad maagaas ja naftatooted (välja arvatud põlevkivi) ning nende panus püsib stabiilselt vastavalt 9 % ja 4 % juures. Ulatusliku põlevkivi tarbimise tõttu on Eesti energiaallikate jaotus väga CO₂-mahukas. Lisaks tekitab põlevkivi kaevandamine suurt kahju keskkonnale, näiteks reostades põhjavett. Eesti on kohustunud loobuma 2035. aastaks põlevkivi kasutamisest elektritootmises.

Joonis A6.2. Energiaallikate jaotus (ülal) ja elektrienergia allikate jaotus (all) 2021. aastal

Energiaallikate jaotus põhineb sisemaisel kogutarbimisel ning ei hõlma soojust ja elektrit. Taastuvenergia hõlmab biokütuseid ja taastumatuid jäätmeid.

Allikas: Eurostat.

Taastuvenergia osakaal Eesti summaarses energia lõpptarbimises üha kasvab. 2020. ja 2021. aasta vahel suurenes taastuvenergia osakaal Eesti summaarses energia lõpptarbimises 30 %-lt 38 %-le. See kasv tuleneb aga nii arvutusmeetodi muutusest (taastuvenergia direktiivi meetodika) kui ka 2020. aastal tehtud statistilistest ülekannetest (vt 7. lisa). Eesti riiklikus energia- ja kliimakavas esitatud eesmärki viia 2030. aastaks taastuvenergia osakaal summaarses lõpptarbimises 42 %-le peeti piisavalt ambitsioonikaks. Ajakohastatud riiklikus energia- ja kliimakavas peab Eesti oma taastuvenergia eesmärki suurendama, et võtta arvesse paketi „Eesmärk 55“ ja kavas „REPowerEU“ sätestatud nõudlikumaid ELi kliima- ja energiaeesmärke. Eesti võiks oma riikliku energia- ja kliimakava ajakohastamisel

⁽²⁸⁾ Tegu on esialgse väärtusega, mida ajakohastatakse 2025. aastal (vastavalt määruse (EL) 2023/839 nõuetele).

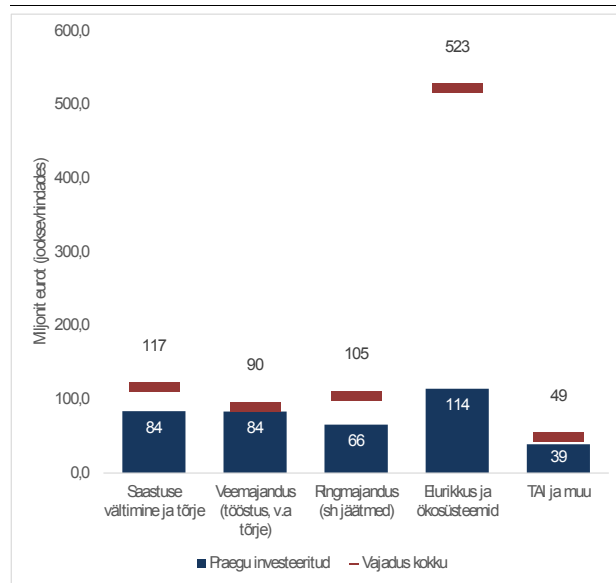
võtta aluseks 2022. aastal seatud julge riikliku eesmärgi viia 2030. aastaks taastuvenergia osakaal summaarses lõpptarbimises 100 %ni, kuid seda ei tohiks teha LULUCFi sektori heite suurendamise arvelt. Eesti taaste- ja vastupidavuskavaga stimuleeritakse eriti taastuvenergia kasutuselevõttu ning soovitakse lahendada võrgu stabiilsuse ja võimsusega seotud probleemid. Neid meetmeid tugevdatakse REPowerEU peatüki kaudu.

Eesti energiasüsteemi ümberkujundamises on keskne koht energiatõhususel. Komisjoni 2020. aasta hinnangus peeti Eesti riiklikus energia- ja kliimakavas püstitatud primaarenergiatarbimise eesmärgi tagasihoidlikuks ja lõppenergiatarbimise eesmärgi väga tagasihoidlikuks. 2018.–2021. aasta energiatarbimiskõvera põhjal prognoositakse, et Eesti püsib oma riiklikus energia- ja kliimakavas esitatud 2030. aasta eesmärgi täitmisel nii primaar- kui ka lõppenergiatarbimise puhul graafikus ⁽²⁹⁾. Eesti pikaajalise renoveerimisstrateegia kohaselt tuleb järgmise 30 aasta jooksul renoveerida 141 000 hoonet, mille põrandapind on kokku umbes 54 miljonit m². Eesti kavatseb renoveerida aastas 3 % avalike hoonete põrandapinnast (2030. aastaks umbes 170 000 m²) ning parandada elamute ja kontorihoonete energiatõhusust. Eesti taaste- ja vastupidavuskava hõlmab toetust korterelamute ja eramajade renoveerimiseks.

Eesti üleminek kestlikule liikuvusele kulgeb aeglaselt. Kuna elektriraudteede osakaal on riigis üks ELi väiksemaid (2020. aastal 11,8 %), keskendutakse transpordivaldkonnas prioriteedina investeeringutele, mis on seotud raudteede elektrifitseerimisega ning raudteetranspordi arengut takistavate kitsaskohtade likvideerimisega. Elektrilised sõidua autod moodustavad esmaregistreeritud autodest vaid väga väikese osa (2021. aastal 3,2 %), kuid elektrisõidukite laadimispunktide tihedus on praegu registreeritud elektrisõidukite hulka arvestades piisav. Kuigi Eesti taaste- ja vastupidavuskavaga on ette nähtud mõningaid investeeringuid kestlikusse transporti, ei ole sellele üleminek veel hoogu sisse saanud. Kooskõlas strateegiaga

„Eesti 2035“ on riiklikus transpordi ja liikuvuse arengukavas püstitatud eesmärk vähendada 2035. aastaks transpordisektorist tulenevat kasvuhoonegaaside heidet 30 % võrreldes 2018. aasta tasemega ning suurendada ühistranspordiga, jalgrattaga või jala tööil käivate inimeste osakaalu 55 %ni (2019. aastal 39 %). 2021. aastal kahanesid raudtee kaubaveod Eestis võrreldes 2011. aastaga rohkem kui kuskil mujal (66,1 %). See oli põhiliselt tingitud Venemaa naftatoodete transiidi ja kodumaise põlevkivitranspordi vähenemisest. Õhukvaliteedi puhul on Eesti tulemused enamasti head, sest põlevkivi kasutamise piiramise tulemusena on õhusaaste märkimisväärselt vähenenud. Samas tuleb veel tegeleda suurte põletusseadmete tekitatud heitest tingitud saastega.

Joonis A6.3. **Temaatiline – keskkonnainvesteeringute vajadus ja praegune maht aastast (2014–2020)**

Allikas: Euroopa Komisjon.

Eestil tasuks investeerida rohkem keskkonnakaitseks ja meetmetesse, millega võideldakse saaste vastu ja kaitstakse bioloogilist mitmekesisust ⁽³⁰⁾. Hinnangute kohaselt ulatus keskkonnainvesteeringute aastane vajadus 2014.–2020. aastal vähemalt 884 miljoni euroni, samas kui tegelikult investeeriti umbes

⁽²⁹⁾ Eeldatakse, et pärast energiatõhususe direktiivi üle peetavate läbirääkimiste lõpuleviimist suurendatakse nii ELi kui ka riikliku tasandi eesmärgi ning nende eesmärkide saavutamiseks võetavate riiklike energiatõhususmeetmete ulatust.

⁽³⁰⁾ Keskkonnaeesmärkide hulka kuuluvad saastuse vältimine ja tõrje, veemajandus ja tööstus, ringmajandus ja jäätmed, elurikkus ja ökosüsteemid (Euroopa Komisjon, 2022, „Keskkonnapoliitika rakendamise läbivaatamine: riigiaruanne – Eesti“).

387 miljonit eurot. See tõi kaasa vähemalt 497 miljoni euro suuruse investeeringute puudujäägi aastas, kusjuures 78 % kõigist rahuldamata vajadustest olid seotud bioloogilise mitmekesisuse ja ökosüsteemidega (vt joonis A6.3) ⁽³¹⁾. Natura 2000 võrgustiku ⁽³²⁾ puhul on Eesti määranud kõik ühenduse tähtsusega alad erikaitsealadeks, kuid peab veel kehtestama nende alade ja meetmete kohta kaitse-eesmärgid, parandama poollooduslike rohumaade ja metsade majandamist ning hoogustama kaitse- ja hindamismeetmete elluviimist, et täita elupaikade direktiivist tulenevad kohustused. Arvutuste kohaselt vajab Eesti kuni 2030. aastani võrreldes lähtetasemega kokku 361 miljonit eurot lisainvesteeringuid, sellest umbes 90 % reovee valdkonnas. Õhusaaste kulude arvessevõtmiseks ja veereostuse piiramiseks saaks Eesti kasutada rohkem ära keskkonnamaksusid ⁽³³⁾ (vt 19. lisa).

Kliimamuutused mõjutavad Eestit tõenäoliselt mitmes valdkonnas, mistõttu nendega kohanemine võib tekitada probleeme⁽³⁴⁾. Prognoositakse, et temperatuuri tõus, sademete hulga suurenemine ja merevee taseme kerkimine koos äärmuslike ilmastikunähtustega, millega kaasnevad üleujutused rannikualadel ja sisemaal, metsa- ja maastikutulekahjud ning uute patogeenide teke, mõjutab riigi elanikkonda, metsi, taristut, rannikutaristut ja elamufondi. Kliimamuutustega kohanemise arengukavaga aastani 2030 on loodud alus, et suurendada teadlikkust sellest mõjust, selleks valmisolekut ja võimet sellega kohaneda. Prioriteediks peaksid olema meetmed, mis on suunatud tihedalt asustatud rannikualadele ning siseveekogude ja metsade läheduses

asuvatele aladele, mida kliimamuutused võivad mõjutada kõige teravamalt.

Eesti annab fossiilkütuste vallas toetusi ja muid keskkonnakahjulikke toetusi ning võiks keskpikas perspektiivis kaaluda nende reformimist, tagades samal ajal toiduga kindlustatuse ja energiasõltumatuse ning leevendades selle sotsiaalset mõju. Algse hinnangu tulemusena on tehtud kindlaks keskkonnakahjulike toetuste olemasolu põllumajandus-, metsandus- ja kalandus-, elektrienergia-, gaasi-, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamise, transpordi- ja laondus-, mäetööstus-, tootmis- ja teenuste sektoris. Selliste toetuste hulka kuuluvad näiteks põllumajandus- ja metsandusettevõtetele ette nähtud gaasiõli maksusoodustus, liikurmasinates kasutatava kerge kütteõli maksusoodustus, põllumajanduses, kalanduses, vesiviljeluses või laevanduses kasutatava diislikütuse aktsiisivabastus ning tööstustarbijatele ette nähtud maagaasi aktsiisivabastus ja maksusoodustus ⁽³⁵⁾. Eesti Statistikaamet koostas juba 2021. aastal ülevaate toetustest, mis võivad olla vastuolus riikliku keskkonnapoliitika eesmärkidega. Eesti võiks kõige kiiremat reformimist nõudvate toetuste väljaselgitamisel toetuda sellele ülevaatele.

⁽³¹⁾ Võttes arvesse ka ainult ELi tasandi hinnangulisi vajadusi (näiteks veekaitse, ringlussevõtu suurendamine, bioloogilise mitmekesisuse strateegia).

⁽³²⁾ 2021. aastal oli Eestis 20,9 % maismaakaitsealasid (Natura 2000 ja riigi tasandil määratud alad), samas kui EL keskmine näitaja oli 26,4 % (Euroopa Keskkonnaamet, 2023, [Natura 2000 baromeeter](#)).

⁽³³⁾ Euroopa Komisjon, 2021, „Rohemaksud ja muud majanduslikud meetmed: panna saastaja keskkonnanukulude eest maksma“, [„Panna saastaja maksma“](#).

⁽³⁴⁾ [Eesti Vabariik, Keskkonnaministeerium, „Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030“](#).

⁽³⁵⁾ Fossiilkütustega seotud 2021. aasta summad (eurodes) on võetud 2022. aasta aruandest energialiidu olukorra kohta. Keskkonnakahjulikele toetustele antud esialgne komisjoni hinnang [2022. aasta vahendis Euroopa keskkonnakahjulike toetuste reformimiseks](#) põhineb OECD määratlustel ja järgmistel andmekogudel: OECD põllumajanduspoliitika seire ja hindamise aruanne, OECD keskkonnapoliitika vahendite andmebaas (PINE), OECD fossiilkütuste toetamise statistiline andmebaas, IMFi riigihinnangud energiatoetustele. Vahendi [4. lisa](#) sisaldab üksikasjalikke näiteid toetuste kohta, mille reformimist võiks kaaluda.

Tabel A6.1. Näitajad rohelepppe rakendamisel tehtavate edusammude jälgimiseks makromajanduslikust seisukohast

								Eesmärk 55"								
								Eesmärk	Vahe							
								2030	OM	LM						
								2005	2017	2018	2019	2020	2021			
Kasvuhoonegaaside heite vähendamine jõupingutuste jagamise sektorites ⁽¹⁾	Mt CO ₂ ekv. % pp	5,4	14%	13%	14%	9%	-	-24%	-12	-10						
	CO ₂ heite netosidumine LULUCF sektoris ⁽²⁾	kt CO ₂ ekv	-2 754	270	2 257	1 149	2 509	2 883	-2545	n/a	n/a					
								Riiklik panus ELi 2030. aasta eesmärki								
								2005	2017	2018	2019	2020	2021			
Taastuvatest energiaallikatest toodetud energia osakaal summaarses energia lõpptarbitsemises ⁽³⁾	%	17%	30%	30%	32%	30%	38%	42%								
	Moe	5,3	5,8	5,6	4,7	4,3	4,5	5,4								
	Energiaallikas: primaenergia tarbimine ⁽³⁾	Moe	2,9	2,9	3,0	2,9	2,8	2,8	2,9							
	Energiaallikas: lõppenergia tarbimine ⁽³⁾	Moe	2,9	2,9	3,0	2,9	2,8	2,8	2,9							
								Eesti					EL			
								2016	2017	2018	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Keskkonnakulud (% SKPst)	% SKPst	3,0	2,9	2,8	3,2	2,5	2,3	2,4	2,2	2,2						
	% maksudest	8,9	8,7	8,3	9,6	7,2	6,8	5,9	5,6	5,5						
	Valitsussektori kulutused keskkonnakaitsele	% kogukuludest	1,5	1,9	1,9	1,7	1,5	1,3	1,7	1,6	1,6					
	Investeeringud keskkonnakaitseks ⁽⁵⁾	% SKPst	0,5	0,5	0,7	0,4	-	-	0,4	0,4	0,4					
	Ressursikülaste toetused ⁽⁶⁾	miljardit eurot 2021. aastal	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	53,0	50,0	-					
Kliimamuutuste mõju väetase kindlustuskaitse lõhe ⁽⁷⁾						1,1	0,8	1,5								
Kliima	Kasvuhoonegaaside netoheide	1990 = 100	49,0	52,0	50,0	36,0	28,0	33,0	76,0	69,0	72,0					
	Majanduse kasvuhoonegaaside heitemahukus	kg/euro'10	1,15	1,15	1,05	0,74	0,60	-	0,31	0,30	-					
	Majanduse energiamahukus	kg/euro'10	0,34	0,31	0,29	0,23	0,23	-	0,11	0,11	-					
Energia	Energia lõpptarbitmine (FEC)	2015=100	101,4	102,4	105,6	103,3	98,2	101,1	102,9	94,6	-					
	FEC elumisektoris	2015=100	108,5	109,7	109,7	111,0	110,2	112,6	101,3	101,3	106,8					
	FEC teenuste osutamise hoonete sektoris	2015=100	107,1	100,3	105,3	99,2	100,4	110,0	100,1	94,4	100,7					
Saaste	Sõu tekitava heite määruks (GTP) ⁽⁸⁾	tonni/euro'10	3,8	3,7	3,3	2,3	2,0	-	0,9	0,9	-					
	PM2.5 õhusaaste tõttu kadatud eluaastad	100 000 elaniku kohta	117,9	64,0	202,0	70,8	51,8	-	581,6	544,5	-					
	NO ₂ õhusaaste tõttu kadatud eluaastad	100 000 elaniku kohta	24,9	8,7	12,1	16,0	<1	-	309,6	218,8	-					
	Nitraadid põhjavees	mg NO ₃ /liiter	4,6	4,2	4,8	5,0	5,5	-	21,0	20,8	-					
Bioloogiline	Metsametsakaitsealad	% kogupindalast	16,2	20,1	-	20,8	20,8	20,9	26,2	26,4	26,4					
	Merekaitsesalad	% kogupindalast	18,5	-	-	18,6	-	18,7	10,7	-	12,1					
	Mehaanilise tootmise	% kogu kasutatavast põllumajandusest	18,0	20,0	21,0	22,3	22,4	23,0	8,5	9,1	-					
								2017	2018	2019	2020	2021	2021	2020	2021	2022
Liikuvus	Häideta sõidukite osakaal ⁽⁹⁾	% eeskordidelt registreeritud sõidukitest	0,1	0,4	0,3	1,9	2,3	3,4	5,4	8,9	10,7					
	Vahelduv-/alalisvooluga laadimispunkti arv (alternatiivsete taristu määruse liigitus)		-	-	-	192	198	275	188626	330028	432518					
	Elektrifitseeritud raudteede osakaal	%	12,8	12,8	13,4	n/a	n/a	11,8	56,6	n/a	56,6					
	Tööstusliku liiklusvahetuse veedetud tundide arv aastas	%	19,4	18,1	18,0	17,3	n/a	n/a	28,7	n/a	n/a					

Allikas: (1) Varasem ja prognoositav heide ning jõupingutuste jagamise otsuse kohased liikmesriikide kliimapolitiika eesmärgid 2020. aastaks ja võrdlusaasta (2005) heide on väljendatud globaalse soojendamise potentsiaali (GWP) väärtusena, mis on võetud valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli 4. hindamisaruandest (HA4). Jõupingutuste jagamise määruks kohased liikmesriikide kliimapolitiika eesmärgid 2030. aastaks ja võrdlusaasta (2005) heide on väljendatud GWP väärtusena, mis on võetud 5. hindamisaruandest (HA5). Jõupingutuste jagamise otsuse kohase võrdlusaasta (2005) heide on ülal tabelis väljendatud HA4 GWP väärtusena. 2017.–2021. aasta heide on väljendatud HA4 GWP väärtuse protsentuaalse muutusena võrdlusaasta (2005) suhtes. 2021. aasta andmed on esialgsed. Määruse (EL) 2023/857 kohane 2030. aasta eesmärk, mis vastab ELi 55 % eesmärgile, on tabelis väljendatud (HA5 GWP) väärtuse protsentuaalse muutusena võrdlusaasta (2005) suhtes. Vahe eesmärgini on erinevus liikmesriikide 2030. aasta eesmärgi (HA5 GWP väärtuse) ja prognoositav heide (HA4 GWP väärtuse) vahel vastavalt olemasolevate meetmete korral (OM) ja lisameetmete korral (LM) protsentuaalse muutusena võrdlusaasta (2005) heide suhtes. Kuna GWP väärtused erinevad, on vahe eesmärgini üksnes illustreeriv. Arvesse võetud meetmed kajastavad olukorda 15. märtsi 2021. aasta seisuga.

(2) Negatiivne väärtus väljendab netosidumist ja positiivne väärtus netoheidet. Esitatud arvud on võetud 2023. aasta kasvuhoonegaaside inventuuriandmetest. Määruse (EL) 2023/839 (millega muudetakse määrust (EL) 2018/841 (LULUCFi määrus)) lisa lisas esitatud 2030. aasta kasvuhoonegaaside netosidumise eesmärk, mis on väljendatud CO₂ ekvivalenttonnides ja põhineb 2020. aasta esilisel.

(3) Taastuvenergia ja energiatõhususe eesmärgid ning riiklikud panused vastavad määrusega (EL) 2018/1999 (juhtimismäärus) kehtestatud meetodidele.

(4) Maksudest ja sotsiaalmaksetest saadava kogutulu protsent (v.a arvestuslikud sotsiaalmaksed). ELi heitkogustega kauplemise süsteemist saadavad tulud sisalduvad keskkonnakaitse kogutulus.

(5) Kulutused kapitali kogumaksetele põhivarasse, mida kasutatakse keskkonnakaitse teenuste osutamiseks (s.t saaste vähendamine ja vältimine), hõlmates valitsussektori, tööstust ja spetsialiseerunud teenuseosutajaid.

(6) Euroopa Komisjon, 2022. aasta uuring energiatootuste ja muude valitsuse sekkumiste kohta Euroopa Liidus.

(7) Kliimamuutuste mõju vastase kindlustuskaitse lõhe on kliimaga seotud katastroofidest põhjustatud kindlustamata majanduskahju osakaal. Näitaja põhineb praeguse ülevajutus-, metsa- ja maastikutulekahju, tormi- ja maavärinaohu modelleerimisel ning praeguse kindlustuse osakaalu hinnangul. See ei anna teavet kliimaga seotud katastroofidest tingitud kulude jaotuse kohta avaliku ja erasektori vahel. Väärtuse „0“ korral kindlustuskaitse lõhe puudub ja väärtuse „4“ korral on see väga suur (EIOPA, 2022).

(8) Vääveloksiidid (SO₂ ekvivalent), ammoniaagid, < 10µm osakesed, lämmastikoksiidid kogumajanduses (jagatuna SKPga).

(9) Akutoitega elektrisõidukid (BEV) ja kütuseelemendiga elektrisõidukid (FCEV).

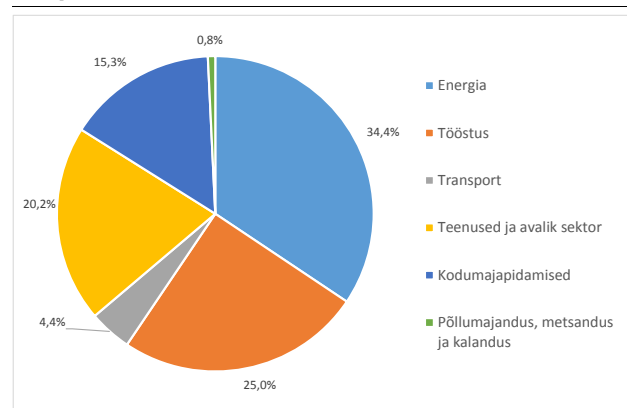
Enne Venemaa sissetungi Ukrainasse sõltus Eesti suurel määral Venemaa gaasist ja rafineeritud naftatoodetest, kuigi gaas moodustas 2021. aastal energiakandjatest suhteliselt väikese osa (8 %). Eesti on võtnud meetmeid varustuskindlusriskide vähendamiseks pärast Venemaa gaasi ostmise lõpetamist, eelkõige tehes koostööd Soomega ja kasutades Soome Inkoo terminali ning vähendades 2022. aasta augustist kuni 2023. aasta märtsini võrreldes eelneva viie aasta keskmisega väga järsult maagaasi tarbimist (36 %). Selles lisas⁽³⁶⁾ esitatakse meetmed, mida Eesti on võtnud kava „REPowerEU“ eesmärkide saavutamiseks, sealhulgas taaste- ja vastupidavuskava rakendamise kaudu, et parandada energiajulgeolekut ja energia taskukohasust, kiirendada üleminekut puhtale energiale ning edendada ELi konkurentsivõimet puhta energia sektoris⁽³⁷⁾.

Eesti gaasitarnete mitmekesistamine oli keeruline, kuid riik on koostöös Soomega Inkoo ujuva gaasihoidla- taasgaasistamisrajatise kaudu parandanud oma varustuskindlust. Eesti on võtnud meetmeid varustuskindlusriskide vähendamiseks pärast Venemaa gaasi ostmise lõpetamist, eelkõige tehes koostööd Soomega ja tagades juurdepääsu uuele Soome Inkoo LNG terminalile, mis alustas tegevust 2023. aasta jaanuari alguses. Seda on REPowerEU teatise 3. lisas hinnatud väga oluliseks. Eestil ei ole gaasihoidlat, kuid tal on juurdepääs Läti Inčukalnsi hoidlale.

Gaasi- ja elektrisüsteemi varustuskindlus on omavahel vähe seotud, kuna gaasist toodetud elekter moodustas 2021. aastal vähem kui 1 % kogu toodetud elektrist ning Eesti on üks energiasõltumatumaid liikmesriike. Eesti energiavõrk on aga sarnaselt teiste Balti riikidega avatud riskidele,

sest see on sünkroniseeritud BRELL-elektrivõrguga (Venemaa ja Valgevene). Eesti on võtnud tarbimiskajameetmeid, eelkõige energiasäästu teavituskampaaniate kaudu. Need on suunatud klientidele, samas kui digilahendused võimaldavad neil oma tarbimist paremini jälgida. Eesti võttis ka pakkumispoolseid meetmeid ning lubas mõnel soojuse ja elektri koostootmisjaamal minna 2022.–2023. aasta küttehoajal rangetel tingimustel üle maagaasilt kodumaisele põlevkiviõlile.

Joonis A7.1. Gaasitarbimise osakaal sektorite kaupa Eestis, 2021

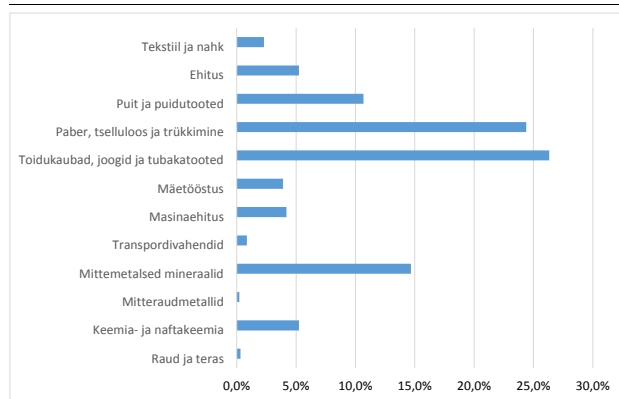
Allikas: Eurostat.

Eesti hoogustab rohepööret, kuid täiendavad taristuinvesteeringud ja taastuvate energiaallikate kasutuselevõtu lubade andmise kiirendamine võimaldaksid suurendada taastuvenergia osakaalu, tugevdades energiasõltumatust. Eesti toetab taaste- ja vastupidavuskava raames saastevaba vesiniku kasutuselevõttu, energiatõhusust ja erahoonete renoveerimist, energiavõrkude ja -taristu arendamist ning ettevõtete rohepööret roheoskuste arendamise kaudu. Taastuvate energiaallikate kasutuselevõtuks on aga vaja investeeringuid ja reforme, et kõrvaldada allesjäänud takistused. Energiatõhususe ja renoveerimisega seotud kohustuste ja investeeringute suurendamine on Eesti jaoks äärmiselt oluline, et parandada energiajulgeolekut ja leevendada samal ajal energiaostuvõimetust.

⁽³⁶⁾ Seda täiendab 6. lisa, kuna Euroopa roheleppes keskendutakse puhtale energiale üleminekule, 8. lisa, milles käsitletakse energiaostuvõime leevendamiseks ja kõige haavatavamate inimeste kaitsmiseks võetud meetmeid, 9. lisa, kuna üleminek ringmajandusele annab märkimisväärset energia- ja ressursisäästu ning suurendab veelgi energiajulgeolekut ja energia taskukohasust, ning 12. lisa tööstuse ja ühtse turu kohta, mis täiendavad Euroopa rohelepp ja kava „REPowerEU“ raames tehtavaid jõupingutusi.

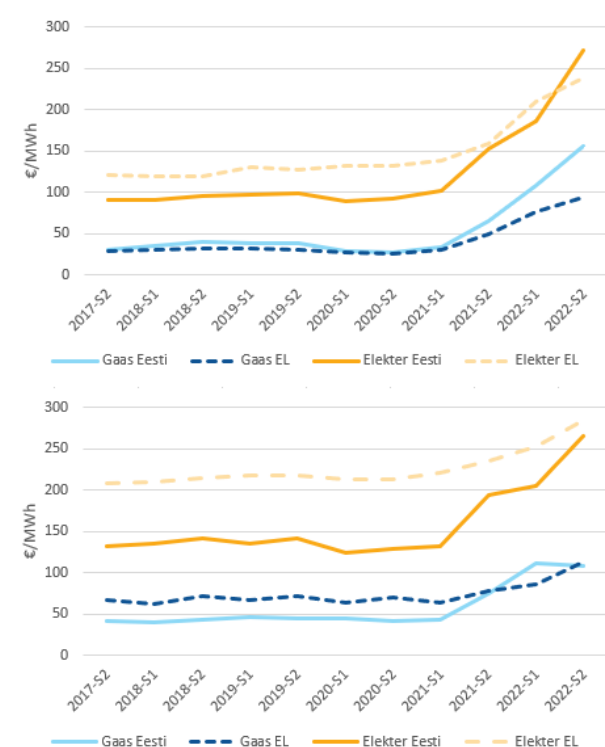
⁽³⁷⁾ Kooskõlas roheleppes tööstuskavaga (COM(2023) 62 final) ja kavandatava nullnetotööstuse määrusega (COM(2023) 161 final).

Joonis A7.2. Gaasitarbimine tööstusharude kaupa, 2021 (% gaasi kogutarbimisest tööstuses)

Allikas: Eurostat.

Joonis A7.3. Eesti energia jaehinnad tööstuse (ülemine joonis) ja kodumajapidamiste (alumine joonis) puhul

(1) Elektrienergia puhul on tarbimisvahemik kodumajapidamiste puhul DC ja tööstuse puhul ID.

(2) Gaasi puhul on tarbimisvahemik kodumajapidamiste puhul D2 ja tööstuse puhul I4.

Allikas: Eurostat.

Hoolimata Eesti poolt energiakriisi mõju leevendamiseks võetud meetmetest on energiahinnad ikkagi kõrged. Võrreldes 2021. aasta detsembriga oli riigi kodumajapidamistele müüdava elektri jaehind 2022. aasta lõpus 98 % kõrgem. Energiahindade järsul tõusul on olnud

märkimisväärne mõju Eesti tööstusele, mille arvele jäi 2021. aastal 25 % riigi gaasitarbimisest (vt joonis A7.1). Sellised sektorid nagu toiduainetööstus, paber ja mittemetalsed mineraalid on energiašokkide suhtes väga haavatavad ning tunnevad energiatarbimise suure osakaalu tõttu kasvavat survet tõsta oma toodangu hindu, et kaitsta marginaale, või vähendada tootmist. Energiahindade jaotuslikku mõju on põhjalikumalt käsitletud 8. lisas.

Oilles võtnud endale kohustuse saavutada 2030. aastaks uus taastuvelektri eesmärk (100 %), on Eestil ambitsioonikas kava kujundada ümber oma energiasüsteem. Riik võttis 2021. aastal kasutusele uusi taastuenergia tootmisvõimsusi.

Taastuenergiat toodeti 2021. aastal kokku 915 MW, mis on 25 % rohkem kui 2020. aastal. See kasv tuleneb peamiselt päikeseenergiast, mille puhul installeeritud tootmisvõimsus aastatel 2020–2021 peaaegu kahekordistus (vt taastuenergia osakaal elektri kogutoodangus 6. lisas). 2022. aastal võttis Eesti täiendavalt kasutusele 166 MW taastuenergia tootmisvõimsust (allikas: IRENA taastuenergia tootmisvõimsuse statistika, 2023). Praegu ei ole Eestis avamere tuuleparke ning maismaa tuuleparkide arendamine on viimase kümne aasta jooksul paigal püsinud. Siiski hakati hiljuti rakendama kohalikele omavalitsustele ja elanikele suunatud tuuleenergiatoetuste kava, et hõlbustada projektide arendamist. 2022. aastal viidi edukalt lõpule üks taastuenergia tootmise hange ja järgmiseks kolmeks aastaks on kavandatud täiendavad hanked. Valitsus kavatseb läbi vaadata ka taastuenergiaprojektidele loa andmise menetlused, et kiirendada projektide elluviimist (lubade andmise kohta vt 12. lisa). Eesti teeb Lätiga koostööd ühise 1 GW võimsusega avamere tuulepargi loomiseks, mis suurendab märkimisväärselt Balti riikide elektritootmist.

ELi energialiidu prioriteetsete valdkondade⁽³⁸⁾ teadus- ja innovatsiooninvesteeringute puhul on Eestis nii avaliku kui ka erasektori investeeringud vähenenud. Avaliku sektori teadus- ja innovatsiooninvesteeringud

⁽³⁸⁾ Taastuvad energiaallikad, arukad süsteemid, töhusad süsteemid, kestlik transport, süsinikdioksiidi kogumine, utiliseerimine ja säilitamine ning tuumaohutus, COM(2015) 80 final (energialiidu pakett).

vähenesid suhtena SKPsse 0,020 %-lt 2014. aastal 0,005 %-le 2021. aastal, kuigi see näitaja hõlmab avaliku sektori teadus- ja innovatsiooniinvesteeringute märkimisväärset kasvu arukate süsteemide valdkonnas (55,4 % 2021. aastal võrreldes 34,6 %ga 2014. aastal). Erasektori investeeringud teadusuuringutesse ja innovatsiooni vähenesid suhtena SKPsse 0,07 %-lt 2014. aastal 0,01 %-le 2019. aastal. Positiivse suundumusena moodustasid 2021. aastal riskikapitaliinvesteeringud ⁽³⁹⁾ kliimatehnoloogia idu- ja kasvufirmadesse kõigest riskikapitaliinvesteeringutest 2,1 %, mis on 2020. aastaga võrreldes (0,2 %) märkimisväärne kasv. 2021. aastal kliimatehnoloogia idu- ja kasvufirmadesse investeeritud 23,1 miljonist eurost riskikapitalist läks 63,2 % energia tootmise ja jaotusvõrkude tehnoloogia valdkonna firmadele. Mis puudutab turujärelevalvet, siis asjakohaste aruandlusmehhanismide kaudu esitatud teabe kohaselt ei kontrolli Eesti ökodisaini ja energiamärgistusega hõlmatud tooteid. See tekitab tõsist muret seoses turujärelevalve kohustuste täitmise tagamisega ja asjaomaste toodete nõuetele vastavusega, ettevõtjatele võrdsete võimaluste tagamisega, energiasäästu ja CO₂-heite vähendamise võimaluste kasutamata jätmisega ning tarbijate usaldusega.

⁽³⁹⁾ Riskikapitaliinvesteeringud hõlmavad riskikapitalitehinguid (kõik etapid) ja börsivälise kapitali kasvu-/laiendamistehinguid (äriühingute puhul, mis on varem kuulunud riskikapitaliinvesteeringute ettevõtte portfelli).

Tabel A7.1. Peamised energianäitajad

	EESTI				EL				
	2018	2019	2020	2021	2018	2019	2020	2021	
ENERGIAÄRITUS	Sõltuvus impordist [%]	1%	5%	11%	1%	58%	61%	57%	56%
	Tahked fossiilkütused	85%	107%	392%	95%	44%	44%	36%	37%
	Nafta ja naftasaadused	85%	130%	130%	55%	95%	97%	97%	92%
	Maagaas	100%	100%	100%	100%	83%	90%	84%	83%
	Sõltuvus Venemaa fossiilkütustest [%]								
	Kivisüsi	100%	100%	100%	83%	40%	44%	49%	47%
	Toornafta	0%	0%	0%	0%	30%	27%	26%	25%
	Maagaas	100%	99%	46%	11%	40%	40%	38%	41%
ELEKTER		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Elektrienergia kogutoodang (GWh)	10 149	12 170	13 160	12 364	7 616	6 078	7 204	-
	Põlevkütustest saadav energia	9 407	11 531	12 397	11 682	6 836	4 959	6 095	-
	Tuunaenergia	0	0	0	0	0	0	0	-
	Hüdroenergia	27	35	26	15	19	30	23	-
	Tuuleenergia	715	594	723	636	687	844	733	-
	Päikseenergia	0	10	14	31	74	245	354	-
	Maapõueenergia	0	0	0	0	0	0	0	-
	Muud energiaallikad	0	0	0	0	0	0	0	-
	Elektri netoimport (GWh)	-925	-2 037	-2 734	-1 897	2 157	3 644	2 629	-
	% lõpptarbimiseks kättesaadavast elektrist	-12%	-27%	-35%	-23%	26%	42%	30%	-
	Elektrivõrkude ühendatus (%)	-	-	63,2%	69,0%	67,6%	67,6%	83,4%	85,8%
GAASITARNIJATE MITMEKESISISTAMINE		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022*
	Gaasitarbimine (miljardit kuupmeetrit)	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,5	0,4
	Gaasiimport - liikide kaupa (miljardit kuupmeetrit)	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	-
	Gaasiimport torujuhtmete kaudu	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,5	-
	Gaasiimport - veeldatud maagaas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
	Gaasiimport - peamiste tarneallikate kaupa (miljardit k				-				
	Läti	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,4	-
	Venemaa	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,2	0,1	-
	Leedu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
	Soome	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
	Poola	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
	GAASITARNIJATE MITMEKESISISTAMINE		2019	2020	2021	2022			
LNG terminalid									
LNG terminalide arv (2)		0	0	0	1				
LNG hoiustamisvõimsus (m3 LNG)		0	0	0	68 000				
Maa-alused gaasihoidlad									
Gaasihoidlate arv		0	0	0	0				
PUHAS ENERGIA		2019	2020	2021	2022				
	Riskikapitaliinvesteeringud kliimatehnoloogia idu- ja kasvufirmadesse (miljonit eurot) (3)	0,1	0,6	23,1	n.a.				
	% kõigist riskikapitaliinvesteeringutest Eestis	0,0%	0,2%	2,2%	n.a.				
	Kulutused teadusuuringutele ja innovatsioonile energialiidu prioriteetsetes valdkondades								
	Avaliku sektori kulutused teadusuuringutele ja innovatsioonile (miljonit eurot)	4,0	3,2	1,5	n.a.				
	Avaliku sektori kulutused teadusuuringutele ja innovatsioonile (% SKPst)	0,015%	0,012%	0,005%	n.a.				
	Erasektori kulutused teadusuuringutele ja innovatsioonile (miljonit eurot)	0,0	n.a.	n.a.	n.a.				
	Erasektori kulutused teadusuuringutele ja innovatsioonile (% SKPst)	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.				

(1) Peamiste tarnijate järjestus põhineb uusimatel kättesaadavatel andmetel (2021. aasta kohta).

(2) Hõlmab Soomes Inkoos asuvat ujuvat gaasihoidla-taasgaasistamisrajatist, mille kasutamiseks on Eesti ja Soome sõlminud lepingu.

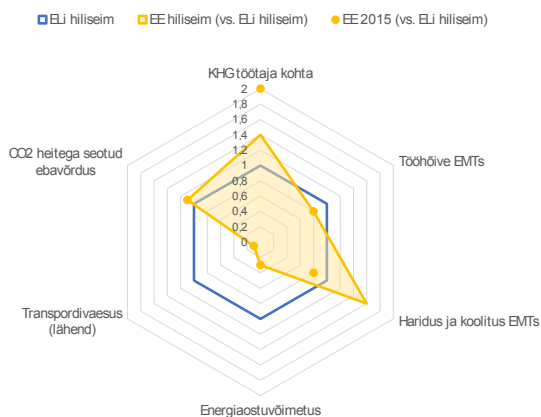
(3) Riskikapitaliinvesteeringud hõlmavad riskikapitalitehinguid (kõik etapid) ja börsivälise kapitali kasvu- /laiendamistehinguid (äriühingute puhul, mis on varem kuulunud riskikapitaliinvesteeringute ettevõtte portfelli).

Allikas: Eurostat, Gas Infrastructure Europe (Storage and LNG Transparency Platform), JRC SETIS (2022), JRC uuring PitchBooki andmete põhjal (6/2022).

8. LISA. ÕIGLANE KLIIMANEUTRAALSUSELE ÜLEMINEK

Selles lisas käsitletakse Eesti edusamme kliimaneutraalsusele ja keskkonnakestlikkusele õiglase ülemineku tagamisel, eelkõige haavatavate töötajate ja leibkondade jaoks. Hariduses ja koolituses osalevate energiamahuka tööstuse töötajate arv on märkimisväärselt kasvanud – 8,6 %-lt 2015. aastal 12,1 %-le 2021. aastal. Rohepöördeks vajalikud oskused kooskõlas nõukogu soovitusega õiglase kliimaneutraalsusele ülemineku tagamise kohta⁽⁴⁰⁾ toetavad õiglast üleminekut ja kava „REPowerEU“ rakendamist. Eesti taaste- ja vastupidavuskavas on esitatud õiglase rohepöörde jaoks olulised reformid ja investeeringud⁽⁴¹⁾ ning sellega täiendatakse õiglase ülemineku territoriaalseid kavasid ja projekte, mida toetatakse Euroopa Sotsiaalfondist+.

Joonis A8.1. Õiglase ülemineku väljakutsed Eestis

Allikas: Eurostat, EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+ projektid ja maailma ebavõrdsuse andmebaas (vt tabel A8.1).

Tööhõive on rohepöördest enim mõjutatud Eesti sektorites stabiilne, samal ajal kui rohemajandus kasvab. Eesti tööjõu kasvuhoonegaaside heitemahukus vähenes 2015.–2021. aastal 27,9 tonnilt 18,7 tonnile töötaja kohta, mis on üle ELi keskmise (13,7 tonni) (vt joonis A8.1 ja tabel A8.1). Tööhõive Eesti energiamahukates tööstusharudes moodustas 2020. aastal 2,5 % kogu tööhõivest

(ELis 3,0 %). Kuid tööhõive määrtööstuses on alates 2015. aastast suurenenud 4,6 % (ligikaudu 4 000 töötajani). Üleminek põlevkivilt muudele energiaallikatele seab ohtu ligikaudu 16 000 inimese töökoha. Põlevkivisektori tuumikettevõtted on Ida-Virumaa majanduse alustala (40 % piirkonna suurimatest tööandjatest on põlevkiviettevõtted) nii käibe kui teistele ettevõtetele avalduva mõju seisukohast. Põlevkivisektori kahanemine mõjutab seega kogu piirkonna tõhusat toimimist.⁽⁴²⁾ Teisest küljest kasvas keskkonnakaupade ja -teenuste sektori töökohtade koguarv 2015.–2019. aastal 4,1 % (31 421 töötajani) (ELis + 8,3 %), jõudes 4,9 %ni kogu tööhõivest (ELi keskmine 2,2 %, ringmajanduse töökohtade kohta vt 9. lisa). Vabade töökohtade määr on suhteliselt madal (2,0 %), sealhulgas ehitussektoris, mis on rohepöörde jaoks esmatähtis sektor (1,4 % võrreldes 4,0 %ga ELis)⁽⁴³⁾. Alates 2021. aastast rahastab Euroopa Sotsiaalfond+ aktiivseid tööturumeetmeid suure töötusega piirkondades, võttes arvesse piirkondlikku olukorda ja kliimaeesmärke.

Suurenenud on täiend- ja ümberõpe kahanevates ja ümberkujundatavates sektorites. Töötajate osalemine hariduses ja koolituses on energiamahukates tööstusharudes suurenenud 8,6 %-lt 2015. aastal 16,3 %-le 2022. aastal ja on üle ELi keskmise (10,4 %). Samas usub 36 % kodanikest, et neil ei ole rohepöördele kaasaaitamiseks vajalikke oskusi (ELis 38 %)⁽⁴⁴⁾ (vt 15. lisa). Taaste- ja vastupidavuskava ning õiglase ülemineku territoriaalse kava raames rahastatakse meetmeid selle ülemineku sotsiaalse ja tööhõivealase mõju leevendamiseks, sealhulgas põlevkivitööstuse töötajate ümberõppe ja oskuste täiendamise programme ning tõhusaid töökohavahetuse meetmeid (vt 14. lisa). Euroopa Sotsiaalfond+ lõimib roheoskuste arendamise tööturu-, haridus- ja koolitusmeetmetesse, mis aitab suurendada rohe- ja digipöördega seotud õppevaldkondade atraktiivsust ja inimeste teadlikkust nendest.

⁽⁴⁰⁾ Nõukogu 16. juuni 2022. aasta soovitusel kliimaneutraalsusele õiglase ülemineku tagamise kohta (2022/C 243/04) käsitletakse tööhõivet, oskusi, maksusoodustusi ja sotsiaalkaitsesüsteeme, olulisi teenuseid ja eluasemeid.

⁽⁴¹⁾ Vt ülevaate saamiseks 2022. aasta riigiaruanne (6. lisa) ja 3. lisa.

⁽⁴²⁾ Vt Praxis mõttekoja aruanne põlevkivitööstuse kohta „Ida-Virumaa majanduse ja tööturu kohandamine põlevkivitööstuse vähenemisega“ | Praxis

⁽⁴³⁾ Eurostat (JVS_A_RATE_R2)

⁽⁴⁴⁾ Eurobaromeetri eriuuring nr 527 rohepöörde õiglase tajumise kohta (mai – juuni 2022).

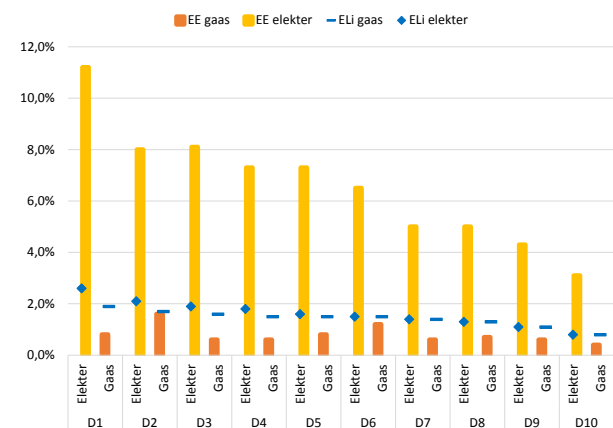

Energiaostuvõimetuse näitajad on jäänud suhteliselt stabiilseks ja alla ELi keskmise, kuid energiahindade tõus võib olukorda halvendada. Selliste inimeste osakaal, kes ei suuda oma kodu hoida piisavalt soojana, langes 2021. aastal uuesti 2015. aasta tasemele (2,0 %) (oluliselt alla ELi keskmise, mis oli 2021. aastal 6,9 %) ⁽⁴⁵⁾. Eelkõige vähenes selliste vaesuse ohus elavate inimeste osakaal, kes ei suuda oma kodu hoida piisavalt soojana – 6,1 %-lt 2015. aastal 3,2 %-le 2021. aastal (ELi keskmine oli 2021. aastal 16,4 %). Samas oli 2021. aastal selles olukorras 2 % väiksema keskmise sissetulekuga leibkondadest (sissetuleku detsiilides 4–5) (ELis 2021. aastal 8,2 %). Enne energiahindade tõusu moodustasid kulutused elektrile, gaasile ja (kütte)õlile ⁽⁴⁶⁾ 42,8 % kogu elanikkonna puhul ja 76,3 % (kulupõhises arvestuses) vaesuse ohus oleva elanikkonna puhul üle 10 % nende leibkondade eelarvest (tugevalt üle ELi keskmise, milleks hinnatakse vastavalt 26,9 % ja 48,2 %). Juba 2021. aasta detsembris jäi pool tarbija ostukorvi hinnatõusust energia arvele, kuna elektri- ja gaasihinnad olid eelmise aastaga võrreldes üle 120 % kõrgemad, mis tõstis küttehindu 40 %.

⁽⁴⁵⁾ Energiaostuvõimetuse on mitmemõõtmeline kontseptsioon. Kasutatud näitaja keskendub energiaostuvõimetuse tagajärgedele. Täiendavad näitajad on kättesaadavad [energiaostuvõimetuse nõustamiskeskuse veebisaidil](#).

⁽⁴⁶⁾ Tooted, mis on määratletud vastavalt Euroopa individuaalse tarbimise klassifikaatorile eesmärgi järgi (ECOICOP): CP045.

Joonis A8.2. Suurenevatest energiakuludest tulenev energiahindade jaotuslik mõju (2021–2023)

Energiakulude osakaalu keskmine muutus (%) kogukulus sissetulekudetsiilide (D) kaupa, mis tuleneb täheldatud hinnamuutustest (2021. aasta augustist kuni 2023. aasta jaanuarini võrreldes eelnenud 18 kuuga), v.a poliitikatoetus ja käitumise muutus.

Allikas: EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+ projektid, mis põhinevad 2015. aasta kodumajapidamiste eelarve uuringul ning Eurostati inflatsiooniandmetel CP0451 ja CP0452 kohta.

Rekordiliselt kõrged energiahinnad mõjutasid inflatsiooni, mis oli 2022. aastal üks kiiremaid ELis. Energiahindade tõus aastatel 2021–2023 on mõjutanud negatiivselt kodumajapidamiste, eelkõige väikese sissetulekuga elanikkonnarühmade eelarveid. Tulenevalt energiahindade muutusest 2021. aasta augustist kuni 2023. aasta jaanuarini võrreldes eelnenud 18 kuuga (vt 7. lisa) oleks poliitikatoetuse ja käitumise muutuse puudumise korral suurenenud sellistes leibkondades elavate inimeste osakaal, kes kulutavad rohkem kui 10 % oma eelarvest energiale, kogu elanikkonna puhul 30,5 protsendipunkti võrra ja (kulupõhises arvestuses) vaesuse ohus oleva elanikkonna puhul 15,2 protsendipunkti võrra (ELi tasandil vastavalt 16,4 protsendipunkti ja 19,1 protsendipunkti võrra) ⁽⁴⁷⁾. Väikese ja keskmisest väiksema sissetulekuga elanikkonnarühmade kulude osakaal oleks ELi keskmise mõjuga võrreldes suurenenud kõige rohkem, eriti elektri puhul (vt joonis A8.2). (Kulupõhises arvestuses) vaesuse ohus oleva elanikkonna hulgas oleks selliste inimeste osakaal, kes elavad leibkondades, kelle puhul ületab eratranspordikütuse kulude osakaal ⁽⁴⁸⁾

⁽⁴⁷⁾ [EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+](#); vt üksikasjad asjaomases tehnilises ülevaates.

⁽⁴⁸⁾ ECOICOP: CP0722.

Tabel A8.1. Õiglase ülemineku põhinäitajad Eestis

Näitaja	Kirjeldus	EE 2015	EE hilisem	ELi hilisem
KGH töötaja kohta	Kasvuhoonegaaside heide töötaja kohta (CO ₂ ekvivalenttonni)	27,9	18.7 (2021)	13.7 (2021)
Tööhõive EMTs	Tööhõive osakaal energiamahukates tööstusharudes, sealhulgas mäetööstus (NACE B), keemia (C20), mineraalid (C23), metallid (C24), autod (C29) (%)	2,4	2.5 (2020)	3 (2020)
Haridus ja koolitus EMTs	Osalemine täiskasvanuõppes (viimase nelja nädala jooksul) energiamahukates tööstusharudes (%)	8,6	16.3 (2022)	10.4 (2022)
Energiaostuvõime	Selliste inimeste osakaal, kes elavad kodumajapidamistes, kes ei suuda hoida oma kodu piisavalt soojana (%)	2	2 (2021)	6.9 (2021)
Transpordivärsus (lähend)	Sellise AROPi elanikkonna hinnanguline osakaal, kes kulutab üle 6% oma sissetulekust isiklikule transpordile (%)	3,8	4.4 (2023)	37.1 (2023)
CO ₂ heitega seotud ebavõrdsus	10% suurimate heitetekitajate keskmine heide inimese kohta vs 50% väikseimate heitetekitajate keskmine heide inimese kohta	5,6	5.5 (2020)	5 (2020)

Allikas: Eurostat (env_ac_ainah_r2, nama_10_a64_e, ilc_mdes01), EU Labour Force Survey (break in time series in 2021), EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+ projects and World Inequality Database (WID).

eelarves 6 %, transpordikütuse hinna tõusu tõttu suurenenud 0,7 protsendipunkti võrra (ELi keskmine: 5,3 protsendipunkti). 2023. aasta jaanuaris oli see näitaja suhteliselt tagasihoidlik (4,4 %) (ELis 37,1 %). Taaste- ja vastupidavuskavaga toetatakse ettevõtete rohepööret, soodustades rohetehnoloogiate kasutuselevõttu teadmussiirde kaudu, pädevuskoolitusprogrammide korraldamist kõrghariduses ning kutsehariduses ja -õppes ning täiend- ja ümberõpet.

Juurdepääs ühistranspordile on linna- ja maapiirkondades erinev. Kodanikud leiavad, et ühistransport on suhteliselt kättesaadav (63 % võrreldes 55 %ga ELis), taskukohane (72 % võrreldes 54 %ga ELis) ja kvaliteetne (74 % võrreldes 60 %ga ELis). Eesti maapiirkondades on hinnangud kehvemad kui linnapiirkondades, kuid võrreldes ELi maapiirkondadega üldiselt siiski paremad⁽⁴⁹⁾. Eesti elanikest 10 % suurimate heitetekitajate keskmine CO₂ jalajälg on ligikaudu 5,5 korda suurem kui 50 % väikseimate heitetekitajate CO₂ jalajälg (vt joonis A8.1), st pisut suurem kui ELi keskmine (5,0 korda).

⁽⁴⁹⁾ EL (maapiirkonnad): vastavalt 46 %, 48 % ja 56 %.
Eurobaromeetri eriuuring nr 527

Ringmajandusele üleminekul on ELi kliima- ja keskkonnanäesmärkide saavutamiseks esmatähtis ning toob suurt sotsiaal-majanduslikku kasu. See soodustab töökohtade loomist, innovatsiooni ja konkurentsivõimet ning edendab vastupidavust ja ressursisidena kindlustatust. Tööstuse, hoonestatud keskkonna ja põllumajandusliku toidutööstuse üleminekul ringmajandusele võib oluliselt parandada keskkonda (vt 6. lisa), kuna need kuuluvad kõige ressursimahukamate süsteemide hulka.

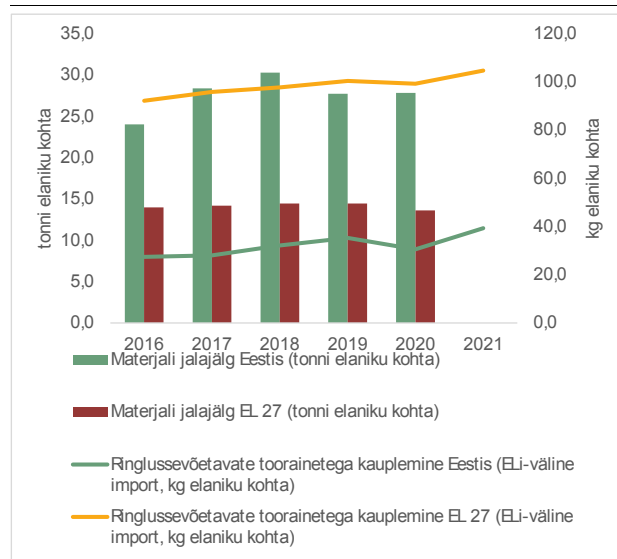
Eesti on ELi ringmajanduse eesmärkide saavutamisel graafikus, kuid on veel valdkondi, kus tuleb tulemusi parandada. ELi 2020. aasta ringmajanduse tegevuskava eesmärk on kahekordistada ajavahemikul 2020–2030 materjalide ringkasutuse määra. Samuti on ringmajanduse tegevuskava eesmärk märkimisväärselt vähendada ELi materjalijalajälg. Eesti materjalijalajälg on tublisti üle ELi keskmise, kusjuures lõhe kipub veelgi suurenema (vt joonis A9.1). Materjali ringkasutuse määr oli Eestis 2020. aastal 15,1 %, mis on üle ELi keskmise (11,7 %).

Eesti võttis hiljuti vastu uue poliitika ringmajanduse probleemide lahendamiseks, kuid vaja on rohkem meetmeid. Ringmajanduse strateegiline dokument ja tegevuskava valmisid 2022. aasta lõpus. Samuti käivitas Eesti 2018. aastal programmi „Accelerate Estonia“, et katsetada institutsioonilisi ja regulatiivseid meetmeid, mis toetavad üleminekut ressursitõhusale majandusele. Pärast Eesti jäätmesüsteemi analüüsi käsitleva tehnilise toe instrumendi projekti lõpuleviimist, sealhulgas taaste- ja vastupidavuskava hea ringmajanduse meetmete väljatöötamist ning ringmajanduse tegevuskava vastuvõtmist, on Eestil võimalus ringmajandusele üleminekut veelgi kiirendada.

Olmejäätmete käitlemist tuleb oluliselt parandada. Kuna Eesti jäätmekäitlustulemused on viimastel aastatel paigal püsinud (olmejäätmete ringlussevõtu määr oli 2021. aastal 30,3 %), on hinnangute kohaselt suur oht, et olme- ja pakendijäätmete 2025. aasta ringlussevõtu eesmärke ei suudeta täita. Eesti on läinud olmejäätmete massilisest prügilasse ladestamisest (2021. aastal oli prügilasse ladestamise määr 20 %) üha enam üle põletamisele (2021. aastal 48,6 %). Eesti

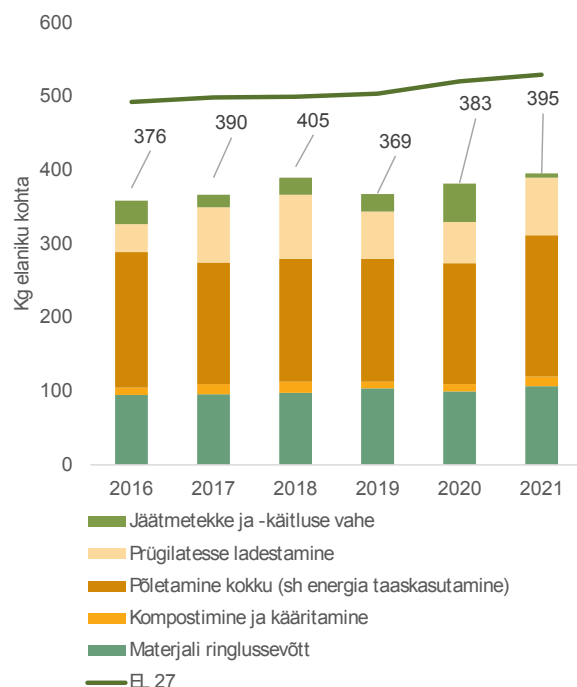
peab tegema suuri jõupingutusi, et saavutada ELi ringlussevõtu eesmärgid, parandades jäätmete liigiti kogumist ja töötlemist ning pöörates erilist tähelepanu biojäätmetele.

Joonis A9.1. Suundumused materjalikasutuse vallas

Allikas: Eurostat.

Joonis A9.2. Olmejäätmete käitlemine

Allikas: Eurostat.

Tööstussüsteemi iseloomustab kehv ressursitootlikkus. 2021. aastal tekitati ühe kilogrammi tarbitud materjali kohta 1 eurot väärtust, mis näitab, et ressursimahukad

Tabel A9.1. Ringluse üldised ja süsteemsed näitajad

VALDKOND	2016	2017	2018	2019	2020	2021	EL 27	Hiliseim aasta EL 27
Ringmajanduse üldine olukord								
Materjali järelejääk (tonni elaniku kohta)	24,1	28,4	30,3	27,8	27,9	-	13,7	2020
Ringmajanduses töötavate inimeste arvu aastapõhine kasv (%) ¹	-	-	-	-	-	-	2,9	2019
Veekasutuse indeks pluss (VEI+) (%)	2,6	6,4	8,5	5,4	-	-	3,6	2019
Tööstus								
Ressursitootlikkus (ostujõu standardi alusel kilogrammi kohta)	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	1,0	2,3	2021
Materjalide ringkasutuse määr (%) ²	11,6	12,4	13,5	15,6	15,6	15,1	11,7	2021
Ringlussevõtu määr (% olmejäätmetest)	27,9	28,2	28,0	30,8	28,9	30,3	49,6	2021
Tehiskeskond								
Ehitus- ja lammutusjäätmete ringlussevõtu määr (%) ³	97,0	-	95,0	-	93,0	-	89,0	2020
Pinnase katte indeks (baasaasta = 2006) ⁴	105,3	-	109,6	-	-	-	108,3	2018
Põllumajanduslik toidutööstus								
Toidujäätmed (kg elaniku kohta) ⁵	-	-	-	-	125,0	-	131,0	2020
Kompostimine ja kääritamine (kg elaniku kohta)	10,0	14,0	15,0	9,0	10,0	13,0	100,0	2021

(1) Ringmajanduses töötavate isikute puhul võetakse arvesse ainult otseseid töökohti NACE koodide E, C, G ja S valitud allsektorites. (2) Materjalide ringkasutuse määr mõeldakse majanduses korduskasutusse võetud materjalide osakaalu üldises materjalikasutuses, sealhulgas kompostimine ja kääritamine. (3) Ehitus- ja lammutusjäätmete korduskasutuse määr hõlmab jäätmeid, mis on ette valmistatud korduskasutamiseks, ringlusse võetud või materjalina korduskasutusse võetud, sealhulgas tagasitaitena. (4) Pinnase katmine: 2016. aasta veerus on esitatud 2015. aasta andmed. (5) Toidujäätmete puhul on arvesse võetud esmatootmist, töötlemist ja tootmist, jaemüüki ja turustust, restorane ja toitlustusteenuseid ning kodumajapidamisi.

Allikas: Eurostat, Euroopa Keskkonnaamet

tööstusharud pärivad ressursitootlikkuse kasvu Eestis. Lisaks on ressursitootlikkus Eesti innovatsioonisuutlikkuse üks suhteliselt nõrk koht. 2021. aastal oli Eesti 2021. aasta ökoinnovatsiooni indeksis 18. kohal. 2021. aasta ökoinnovatsiooni indeksi viiest komponendist kolmes, nimelt ökoinnovatsiooni sisendite, ökoinnovatsiooni tegevuse ja ressursitõhususe vallas, jäävad Eesti tulemused alla ELi keskmise. Ressursitootlikkust mõjutab ka ressursimahukas energiatootmine põlevkivist. Põlevkivi põletamine ja töötlemine annab 90 % riigi ohtlikest jäätmetest. Seetõttu on Eesti ELis suuruselt teine ohtlike jäätmete tekitaja (1 198 kg elaniku kohta 2020. aastal) (Eurostat, 2020).

Kavandatud on lisameetmed, et toetada hoonestatud keskkonna üleminekut ringmajandusele. 2021. aastal võttis Eesti vastu dokumendi „Ehituse pikk vaade 2035“. Selles keskendutakse ehitussektori parimate arengusuundade kindlakstegemisele ja seitsme sammu kaudu kvaliteetse hoonestatud keskkonna kujundamisele. Eesti käivitas ka näidishoonete projekti, mille eesmärk on käivitada moodulhoonete ringlusehituse platvorm.

Põllumajanduslikus toidutööstuses tuleb veevarusid kestlikumalt majandada ja põllumajandusjäätmete kasutamist optimeerida. Eestis korduskasutatakse 91,9 % reoveesetetest põllumajanduses ja ülejäänud 8,1 % suunatakse prügilatesse. Eesti peab vähendama ja vältima sise- ja merepinnavete eutrofeerumist seal, kus põllumajanduslik surve on märkimisväärne. Kompostimine ja anaeroobne kääritamine inimese kohta on Eestis tublisti alla ELi keskmise. Kompostimise ja anaeroobse kääritamise suurendamine võib edendada Eesti strateegilist sõltumatust orgaaniliste väetiste ja/või biometaanitootmise kaudu. Eesti taaste- ja vastupidavuskava ning kava „REPowerEU“ sisaldavad meetmeid, mille eesmärk on suurendada biometaanitootmist.

Ringmajanduses, sealhulgas jäätmekäitluses, on jätkuvalt puudu rahastusest. Kasvavate vajaduste rahuldamiseks on vaja täiendavaid investeeringuid. Aastatel 2014–2020 oli rahastamispuudujääk hinnanguliselt 39 miljonit eurot aastas. Investeermisvajadus oli sel perioodil hinnanguliselt vähemalt 105 miljonit eurot aastas, samas kui investeeringute tegelik tase oli 66 miljonit eurot aastas (vt 6. lisa). Ringmajandusesse investimine on

ülemineku elluviimisel keskse tähtsusega. Ringmajandusele ülemineku kiirendamiseks on esmatähtis investeerida suutlikkuse suurendamisse, uuenduslikesse kestlikesse lahendustesse ja teadlikkuse suurendamise kampaaniatesse ⁽⁵⁰⁾. Eesti juba kasutab Euroopa Regionaalarengu Fondi ning taaste- ja vastupidavusraha vahendeid, kuid vaja on täiendavaid investeeringuid.

⁽⁵⁰⁾ Euroopa Keskkonnaameti 2022. aasta ringmajanduse enesehinnangu aruanne Eesti kohta

Digipööre on esmatähtis vastupidava ja konkurentsivõimelise majanduse tagamisel. Kooskõlas digikümnendi poliitikaprogrammiga ja eelkõige selle 2030. aasta digipöörde eesmärkidega kirjeldatakse käesolevas lisas Eesti tulemusi digioskuste, digitaristu/-ühenduvuse ning ettevõtete ja avalike teenuste digitaliseerimise vallas. Asjakohasel juhul osutatakse selles taaste- ja vastupidavuskava rakendamisel tehtud edusammudele. Eesti eraldab oma taaste- ja vastupidavuskava eelarvest digivaldkonnale 21 % (0,2 miljardit eurot) ⁽⁵¹⁾.

Digikümnendi poliitikaprogrammis on esitatud kava Euroopa digipöörde edukaks elluviimiseks 2030. aastaks. Programmiga luuakse raamistik ELi ja liikmesriikide digipöörde hindamiseks, eelkõige digitaalmajanduse ja -ühiskonna indeksi (DESI) kaudu. Samuti antakse sellega ELile ja liikmesriikidele võimalus teha koostööd, sealhulgas mitut riiki hõlmavate projektide kaudu, et kiirendada edusamme digikümnendi digi- ja üldeesmärkide täitmisel ⁽⁵²⁾. Üldisemalt on mitmed digipöörde aspektid praeguses kontekstis eriti olulised. 2023. aastal, mis on kuulutatud Euroopa oskusteaastaks, on seatud prioriteediks arendada asjakohaseid oskusi, et täielikult ära kasutada digipöörde pakutavaid võimalusi. Digioskustega elanikkond hoogustab digitehnoloogia arengut ja kasutuselevõttu ning suurendab tootlikkust ⁽⁵³⁾. Digitehnoloogial, -taristul ja -vahenditel on oma osa põhjalikus ümberkujundamises, mida on vaja energiasüsteemi kohandamiseks praeguste struktuursete probleemidega ⁽⁵⁴⁾.

Eestis on suur ja kasvav digiekspertide hulk ning suhteliselt heade digioskustega

elanikkond. Eestis on vähemalt elementaarsete digioskustega inimeste osakaal pisut üle ELi keskmise ning IKT-spetsialistide osakaal on väga suur. Samas teatas 67 % IKT-spetsialistide vajavatest Eesti ettevõtetest, et neil on raskusi selliste töötajate värbamisel, mis näitab, et oskuste nappus siiski püsib. IKT valdkonna lõpetanute osakaal on küll suhteliselt suur (8,4 % võrreldes ELi keskmisega 3,9 %), kuid lisaks võtab Eesti IKT-spetsialistide nappuse leevendamiseks sihipäraseid meetmeid, nagu välismaiste IKT-ekspertide ligimeelitamise kavad ning täiend- ja ümberõppe programmid ⁽⁵⁵⁾. Eesti taaste- ja vastupidavuskavaga on ette nähtud ka IKT sektori jaoks vajalike oskuste reform.

Digitaristu/ühendusv Eestis on endiselt suhteliselt kehv, kuigi see on viimastel aastatel märkimisväärselt paranenud. Väga suure läbilaskevõimega võrkude katvus on üle ELi keskmise. Siiski jääb riik ikka veel maha üldise 5G leviala ja sagedusalas 3,4–3,8 Ghz 5G leviala osas. Eesti taaste- ja vastupidavuskava sisaldab meetet ülikiirete lairibavõrkude kasutuselevõtuks maapiirkondade uutes kohtades.

Mitte kõik Eesti ettevõtted ei kasuta täielikult ära digitehnoloogia võimalusi. Vähemalt elementaarse digimahukusega väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate osakaal on pisut alla ELi keskmise (67 % võrreldes ELi keskmisega 69 %) ning mõnes valdkonnas (suurandmed ja tehisintellekt) on kõrgtehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõtt ELi keskmisest väiksem, mõnes (pilvandmetöötlus) aga suurem. Eesti ettevõtlusökosüsteemis on samas palju uuenduslikke ja kasvavaid idufirmasid, mis edendavad riigi majanduskasvu ja moderniseerimist. Eesti taaste- ja vastupidavuskava sisaldab mõningaid meetmeid ettevõtete, eelkõige VKEde digitaliseerimise toetamiseks ja soodustamiseks, sealhulgas meetet, millega antakse rahalist toetust digitehnoloogia kasutuselevõtuks, tööstuse teadus- ja arendustegevuse edendamiseks ning töötajate koolitamiseks.

⁽⁵¹⁾ Digieesmärkide saavutamisele kaasa aitavate rahaeralduste osakaal on arvutatud taaste- ja vastupidavusrahastu määruse VII lisa alusel.

⁽⁵²⁾ Digikümnendi eesmärgid, mida mõõdetakse digitaalmajanduse ja -ühiskonna indeksi näitajatega, ja täiendavad andmeallikad on integreeritud niivõrd, kuivõrd need on praegu kättesaadavad ja/või neid peetakse liikmesriigi puhul eriti oluliseks.

⁽⁵³⁾ Vt nt OECD (2019), OECD Economic Outlook, Digitalisation and productivity: A story of complementarities, [OECD Economic Outlook, 2019. aasta väljaanne 1 | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://oecd-ilibrary.org/publications/9b7b7b7b).

⁽⁵⁴⁾ Energiasüsteemi digitaliseerimise vajadust ja võimalikke meetmeid on kirjeldatud teatises „ELi tegevuskava energiasüsteemi digitaliseerimise kohta“ (COM(2022)552).

⁽⁵⁵⁾ Vt https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=ICT_specialists_statistics_on_hard-to-fill_vacancies_in_enterprises ja <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-estonia>

Eesti digitaalsed avalikud teenused, mida tuntakse e-riik nime all, on väga arenenud.

Digitaalmajanduse ja -ühiskonna indeksi tulemused kodanikele ja ettevõtetele osutatavate digitaalsete avalike teenuste osas on Eestis ühed ELi kõige paremad (kodanike puhul 94 punkti ja ettevõtete puhul 99 punkti). Riik kavatseb taaste- ja vastupidavuskava raames muuta need teenused veelgi kasutajakeskemaks ja proaktiivsemaks (ennetades kasutajate vajadusi ja astudes esimese sammu). Eestis on laialdaselt kasutusel E-identimine (eID). Eestil on praegu kuus Eesti eID süsteemi raames teatatud eID vahendit. Need on ID-kaart, elamisluba, digi-ID, e-residentsus, digi-ID, Mobiil-ID ja diplomaatiline ID-kaart ja need kõik on kõrge usaldusväärsuse tasemega.

Tabel A10.1. Peamised digikümnendi eesmärgid, mida jälgitakse digitaalmajanduse ja -ühiskonna indeks näitajatega

	Eesti			EL	Digikümnendi eesmärk 2030. aastaks (EL)
	DESI 2021	DESI 2022	DESI 2023	DESI 2023	
Digioskused					
Vähemalt elementaarsed digioskused	NA	56%	56%	54%	80%
% inimestest		2021	2021	2021	2030
IKT-spetsialistid ⁽¹⁾	6,2%	6,2%	6,2%	4,5%	20 miljonit
% 15–74-aastastest töötavatest inimestest	2020	2021	2021	2021	2030
Digitaristu/-ühenduvus					
Väga suure läbilaskevõimega võrgu katvus	71%	73%	79%	73%	100%
% kodumajapidamistest	2020	2021	2022	2022	2030
Hooneni ulatuva valguskaabelühenduse kättesaadavus ⁽²⁾	71%	73%	79%	56%	-
% kodumajapidamistest	2020	2021	2022	2022	2030
Üldine 5G leviala	0%	18%	43%	81%	100%
% asustatud piirkondadest	2020	2021	2022	2022	2030
Sagedusalas 3,4–3,8 Ghz 5G leviala	NA	NA	15%	41%	-
% asustatud piirkondadest			2022	2022	2030
Ettevõtete digitaliseeritus					
VKEd, kellel on vähemalt algtasemel digimahukus	NA	NA	67%	69%	90%
% VKEdest			2022	2022	2030
Suurandmed ⁽³⁾	10%	10%	10%	14%	75%
% ettevõtetest	2020	2020	2020	2020	2030
Pilvetehnoloogia ⁽³⁾	NA	51%	51%	34%	75%
% ettevõtetest		2021	2021	2021	2030
Tehisintellekt ⁽³⁾	NA	3%	3%	8%	75%
% ettevõtetest		2021	2021	2021	2030
Avalike teenuste digitaliseeritus					
Digitaalsed avalikud teenused elanikele	NA	92	94	77	100
Punktisumma (0 kuni 100)		2021	2022	2022	2030
Digitaalsed avalikud teenused ettevõtetele	NA	98	99	84	100
Punktisumma (0 kuni 100)		2021	2022	2022	2030
E-tervise andmete juurdepääs	NA	NA	89	71	100
Punktisumma (0 kuni 100)			2023	2023	2030

(1) Eesmärk 20 miljonit moodustab umbes 10 % kogu tööjõust.

(2) Valguskaabelühendus hooneni katvuse näitajat käsitletakse eraldi, sest selle hindamist jälgitakse samuti eraldi ja seda võetakse arvesse digikümnendi raames väga suure läbilaskevõimega võrkude katvuse andmete tõlgendamisel.

(3) Vähemalt 75 % liidu ettevõtetest on vastavalt oma äritegevusele võtnud kasutusele vähemalt ühe järgmistest: i) pilvandmetöötlusteenused; ii) suurandmed; iii) tehisintellekt.

Allikas: digitaalmajanduse ja -ühiskonna indeks

Selles lisas antakse ülevaade Eesti teadus- ja innovatsioonisüsteemi tulemuslikkusest, mis on rohe- ja digipöörde elluviimiseks esmatähtis.

Eesti on loonud uue tervikliku riikliku strateegiaraamistiku, mis integreerib teadus- ja innovatsioonisüsteemi. 2021. aasta juulis võeti riikliku pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ raames vastu valdkondlik Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035⁽⁵⁶⁾. Selles keskendutakse järgmistele valdkondadele: 1) digilahendused, 2) tervistehnoloogiad ja -teenused, 3) kohalike ressursside väärtustamine, 4) arukad ja kestlikud energialahendused ning 5) elujõuline Eesti ühiskond, keel ja kultuuriruum. 2022. aasta lõpuks koostati iga riikliku fookusvaldkonna jaoks 3–4 aasta tegevuskavad (sh neli kohalike ressurssidega seotud tegevuskava). Haridus- ja teadusministeerium ning majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, kes koordineerivad teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni poliitikat, on hoogustanud koostööd, nagu ilmnas 2022. aasta novembris komisjoni ja Eesti vahel peetud teadusuuringute ja innovatsiooni tõhustatud dialoogi käigus. Alates 2021. aasta lõpust on teadusuuringute ja innovatsiooni nõuandekomisjonid (nõustavad esialgu eraldi kahte teadusuuringute ja innovatsiooni eest vastutavat ministeeriumi) pidanud vaid ühiseid koosolekuid.

Eesti majanduse innovaativsus toetavad dunaamiline teadus- ja arendustegevuse baas ning head raamtingimused tehnoloogia idufirmade jaoks. Eesti teadus- ja arendustegevuse intensiivsus (riigisisese kogukulutused teadus- ja arendustegevusele protsendina SKPst) on ajavahemikul 2016–2021 suurenenud. Eurostati andmetel oli teadus- ja arendustegevuse intensiivsus 2021. aastal 1,80 % SKPst, samas kui 2019. aastal oli see 1,63 % ja 2016. aastal 1,24 %. Euroopa tehnoloogia olukorra 2021. aasta aruande⁽⁵⁷⁾ kohaselt säilitab Eesti juhtpositsiooni tehnoloogia idufirmade jaoks kõige ettevõtlussõbralikuma ELi riigina. 2022. aasta

lõpuks oli Eestis üle 1,1 idufirma 1 000 inimese kohta, mis on kõrgeim määr ELis. Innovatiivsetel Eesti ettevõtetel on hea juurdepääs rahastusele (vt ka 12. lisa). Riskikapitali maht protsendina SKPst (turustatistika) on ELi suurim ja kolm korda suurem kui ELi keskmine (volatiilsuse vähendamiseks on see arvatud kolme aasta libiseva keskmisena). VKEd ja ettevõtjate rahastamise OECD 2022. aasta tulemustabeli⁽⁵⁸⁾ kohaselt oli Eestis seitse ükssarvikut (eraettevõtteid, mille väärtus on üle 1 miljardi USA dollari), mis on ELi parim tulemus elaniku kohta.

Ettevõtlussektori teaduspõhine innovatsioon on hoogustunud, kuid on endiselt liiga piiratud. Kuigi ettevõtete teadus- ja arendustegevuse intensiivsus on alates 2018. aastast kasvanud, jääb see tublisti alla ELi keskmise. Eesti avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse intensiivsus on peaaegu ELi keskmine, kuid ettevõtete teadus- ja arendustegevuse intensiivsus oli 2021. aastal 0,98 % SKPst, samas kui ELi keskmine oli 1,49 %. Tegevuskavaga „Eesti 2035“ on ette nähtud mitu meetet, millega toetatakse teadus- ja arendustegevust ning innovatsiooni ettevõtetes. Kooskõlas programmi „Horisont“ poliitika toetusvahendi raames tehtud Eesti teadus- ja arendustegevuse süsteemi läbivaatamise põhisoovitusega parandas Eesti 2022. aastal innovatsiooni rahastamist ja lõi riikliku innovatsiooni sihtasutuse. Eesti Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutus loodi sihtasutuse KredEx ja Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse ühendamise teel. Programmi „Horisont“ poliitika toetusvahendi raames tehtud läbivaatamise teine soovitus oli tugevdada tööstusinnovatsiooni toetavate vahendusorganisatsioonide süsteemi, hoogustades koostööd avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse baasiga. Sellise organisatsiooni loomine on käsil. Arutelud algasid 2022. aastal. Eesti julgustab doktorante töötama doktoriõpingute vallas tegutsevates ettevõtetes. Uus võimalus alates 2022. aastast omandada teadmussiirde doktori kraad, võimaldab doktoriõpinguid suunata ettevõtete vajaduste rahuldamisele.

⁽⁵⁶⁾ Kättesaadav aadressil

<https://www.hm.ee/en/ministry/ministry/strategic-planning-2021-2035#documents--2>

⁽⁵⁷⁾ Kättesaadav aadressil

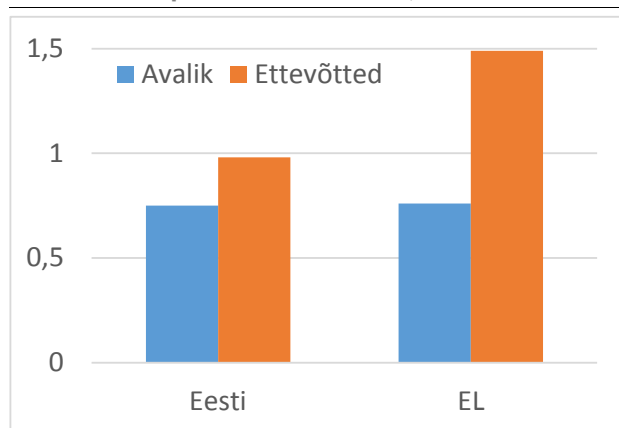
<https://2021.stateofeuropeantech.com>

⁽⁵⁸⁾ Link Eestit käsitlevale punktile: [https://www.oecd-](https://www.oecd-ilibrary.org/sites/ff8dd165-en/index.html?itemId=/content/component/ff8dd165-en)

[library.org/sites/ff8dd165-](https://www.oecd-ilibrary.org/sites/ff8dd165-en/index.html?itemId=/content/component/ff8dd165-en)

[en/index.html?itemId=/content/component/ff8dd165-en.](https://www.oecd-ilibrary.org/sites/ff8dd165-en/index.html?itemId=/content/component/ff8dd165-en)

Joonis A11.1. Teadus- ja arendustegevuse intensiivsus protsendina SKPst, 2021

Allikas: Eurostat.

Ökoinnovatsiooni tase on alla ELi keskmise, kuid Eesti taaste- ja vastupidavuskava peaks aitama seda parandada. Keskkonnaalaste patentide osakaal on vähenenud ja oli 2019. aastal 4,9 % (ELi keskmine oli 13,3 %). Taaste- ja vastupidavuskavaga on ette nähtud 55 miljonit eurot ettevõtlussektori innovatsioonivõimet parandavate meetmete jaoks. Lisaks on 50 miljonit eurot ette nähtud vesiniku väärtusahela loomise toetamiseks. Rohefond, millele on taaste- ja vastupidavuskavast eraldatud 100 miljonit eurot, on suunatud innovatsioonile ja toetab uuenduslike rohetehnoloogiate arendamist.

Üks positiivne suundumus on ka see, et erilist tähelepanu pööratakse riigi kõige olulisema loodusvara – puidu – väärimisele teadusuuringute ja innovatsiooni kaudu. „Puit“ on teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava fookusvaldkonna „kohalike ressursside väärimine“ üks kolmest tegevuskavast⁽⁵⁹⁾. Tegevuskava kohaselt on puidu keemiline ja molekulaarne väärimine prioriteet, mis aitab suurendada lisaväärtust (ja asendada fossiilseid materjale). Uued tehnoloogiad võimaldavad üleminekut traditsiooniliselt puidu töötlemiselt biomaterjalide ja biokemikaalide tööstusele, suurendades oluliselt selle metsaressursi tootlikkust.

⁽⁵⁹⁾ Kättesaadav aadressil <https://www.hm.ee/korgharidus-ja-teadus/teadus-ja-arendustegevus/taie-fookusvaldkonnad>.

Tabel A11.1. Peamised innovatsiooninäitajad

	2010	2015	2019	2020	2021	EL (1)
Peamised näitajad						
Teadus- ja arendustegevuse intensiivsus (riigisisesed kogukulutused, % SKPst)	1,58	1,47	1,63	1,75	1,75	2,26
Avaliku sektori kulutused teadus- ja arendustegevusele (% SKPst)	0,77	0,77	0,74	0,76	0,75	0,76
Ettevõtete kulutused teadus- ja arendustegevusele (BERD) (% SKPst)	0,79	0,68	0,87	0,96	0,98	1,49
Teadus- ja innovatsioonisüsteemi kvaliteet						
Maailmas 10% kõige enam tsiteeritud teaduspublikatsioonide hulka kuuluvad publikatsioonid, % kõigist publikatsioonidest Eestis	7,0	7,5	8,6	:	:	9,8
Patendikoostöölepingu raames esitatud patenditaotlused SKP miljardi kohta (ostujõu standardi alusel)	2,3	1,0	1,3	:	:	3,3
Teadusasutuste ja ettevõtete koostöö						
Avaliku ja erasektori koostöös avaldatud teaduspublikatsioonid (% publikatsioonidest)	6,8	5,9	9,8	8,3	8,3	7,1
Ettevõtete rahastatud avaliku sektori kulutused teadus- ja arendustegevusele (% SKPst)	0,029	0,035	0,049	:	:	0,054
Inimkapital ja oskuste kättesaadvus						
Teaduse ja inseneeria valdkonna uute lõpetanute arv tuhande 25-34-aastase elaniku kohta	12,5	11,8	9,6	9,5	:	16
Avaliku sektori toetus ettevõtete teadus- ja arendustegevuse kulutustele (BERD)						
Avaliku sektori toetus BERD-le (% SKPst)	0,093	0,065	0,057	:	:	0,194
Roheinnovatsioon						
Esitatud keskkonnavalaste patentide osakaal (%)	18,7	11,1	4,9	:	:	13,3
Innovatsiooni rahastamine ja majanduse uuendamine						
Riskikapital (turustatistika) % SKPst	0,034	0,032	0,068	0,099	0,214	0,074
Tööhõive kiiresti kasvavates ettevõtetes 50% kõige innovatiivsemates sektorites	3,0	3,4	4,5	:	:	5,5

(1) ELi keskmine viimasel aastal, mille kohta on andmed kättesaadavad, või aastal, mil riikide andmeid on kõige rohkem.
Allikas: Eurostat, OECD, Teadusuuringute Ühiskeskus, Science-Metrix (Scopus andmebaas ja EPQ patendistatistika andmebaas), Invest Europe

Eesti on jätkuvalt ühtse turuga hästi integreeritud. ELi-sisese kaubanduse maht on 64,1 % SKPst, mis on üks suurematest ELi liikmesriikide seas. Lisaks on kaubanduspiirangud Eestis ELi keskmisega võrreldes suhteliselt väikesed. 2021. aastal oli Eesti üks kümnest ELi riigist, kus nii avaliku kui ka erasektori netoinvesteeringute osakaal oli suurim, st oluliselt üle ELi keskmise. 2022. aastal vähenesid erasektori netoinvesteeringud protsendina SKPst 9,1 %-lt 5,5 %-le, mis on ikkagi üle ELi keskmise (3,7 %). Ka avaliku sektori netoinvesteeringud vähenesid pisut: 2,6 %-lt 2020. ja 2021. aastal 2,1 %-le 2022. aastal, kuid on jätkuvalt üle ELi keskmise (0,4 %).

Samuti on Eesti endiselt nende riikide hulgas, kelle suhtes on algatatud kõige vähem rikkumismenetlusi (8 menetluses, võrreldes ELi keskmisega 27), ning 2021. aastal oli üle võtmata õigusnormide hulk Eestis teiste liikmesriikidega võrreldes kõige tagasihoidlikum, mis kinnitab seega 2020. aasta häid tulemusi ühtse turu vallas. Lisaks oli Eesti SOLVITI probleemilahenduse määr 2021. aastal jätkuvalt 100 %, kusjuures väga head näitajad oli probleemide menetlemise lühike aeg ning väga väike esitatud ja saadud juhtumite arv⁽⁶⁰⁾. Riigihangete vallas on Eesti tulemused üldiselt keskmised, kusjuures 2022. aastal sõlmiti küllaltki suur osa hankelepingutest (32 %) pärast ainult üheainsa pakkumuse saamist⁽⁶¹⁾.

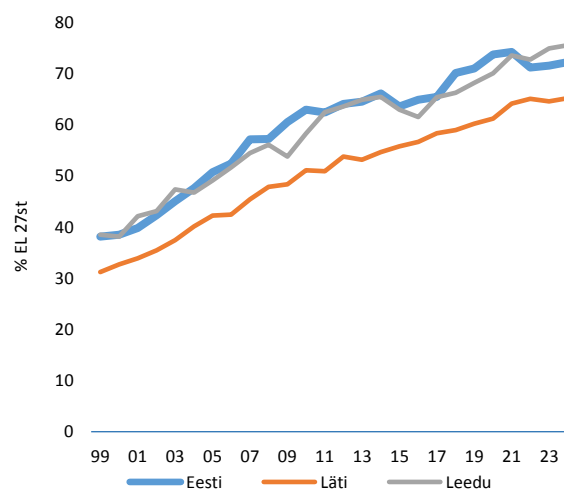
Eesti mahajäämus ELi keskmisest tootlikkusest vähenes kuni 2021. aastani ning riik oli aeglaselt järele jõudmas. 2022. aastal tootlikkus aga vähenes võrreldes 2021. aasta tasemega. Kuigi tootlikkus on Eestis endiselt märkimisväärselt alla ELi keskmise, oli see kuni 2021. aastani Balti riikide seas suurim, kuid 2022. aastal jäi alla Leedule (vt joonis A12.1). 2022. aastal oli Eesti töövõime 71,2 % ELi koondnäitajast mõõdetuna SKP töötunni kohta ja 82,5 % mõõdetuna SKP töötaja kohta. Üldiselt on tootlikkus piirkonniti küllaltki erinev (vt 17. lisa). Tänu majanduse taastumisele pärast pandeemiat kasvas töövõime tööstuses 2021. aastal 7,4 %, millele järgnes aga 2022. aastal langus -8,4 %, samas kui ELis oli kasv keskmiselt 1,4 %.

⁽⁶⁰⁾ Ühtse turu tulemustabel

⁽⁶¹⁾ Ühtse turu tulemustabel – riigihanked

Üks peamisi pikaajalisi investeerimistakistusi ja suuri tulevikuprobleeme on kvalifitseeritud töötajate nappus⁽⁶²⁾. Tööstusettevõtted, kes seisavad silmitsi tööjõunappusest tingitud piirangutega, võivad olla sunnitud piirama pikas perspektiivis ka eksporti. Muud Eesti majanduse probleemid on tingitud Venemaa sissetungist Ukrainasse, mis tekitab kitsaskohti tarneahelates ning pärsib tulemuslikkust ja tootlikkust ning juurdepääsu oskustele. Eesti taaste- ja vastupidavuskava kaudu üritatakse lahendada oskuste nappuse probleemi meetmetega, millega hõlbustatakse juurdepääsu valdkonnaülestele oskustele. Hoolimata pandeemiast ja Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõja mõjust olid Eesti eksporditulemused head, mis on osaliselt tingitud asjaolust, et Eesti peamised kaubanduspartnerid on Läti, Rootsi ja Soome, kelle majandus sai kannatada üksnes suhteliselt kergelt, ning kaubandus Venemaaga on juba alates 2014. aastast märkimisväärselt vähenenud⁽⁶³⁾.

Joonis A12.1. Tunnitootlikkus ostujõu standardi alusel (% EL 27st)

SKP ostujõu standardi alusel töötunni kohta ja protsendina EList.

Allikas: Euroopa Komisjoni AMECO andmebaas

Kõrged energia- ja toorainehinnad mõjutavad Eesti tööstusökosüsteemide üldist konkurentsivõimet (vt ka 7. lisa). Need mõjutavad eriti mõnda sektorit, näiteks ehitussektorit, samuti metsandus- ja metallisektorit, kuid ka IKT- ja

⁽⁶²⁾ Euroopa Investeerimispanka 2022. aasta investeerimisuuringu

⁽⁶³⁾ OECD majandusuuringud: Eesti 2022

kinnisvarasektorit. Kuigi materjalinappusest tingitud piirangutest teatanud tööstusettevõtete osakaal jäi 2022. aastal alla ELi keskmise, mõjutavad geopoliitilised arengud siiski toorainete kättesaadavust. Ressursitootlikkuse poolest (vt 9. lisa), mis on samuti üks riigi suhtelisi vajakajäämisi innovatsiooni valdkonnas,⁽⁶⁴⁾ on Eesti üks kehvimaid ELis (2021. aastal 41,8 % ELi keskmisest⁽⁶⁵⁾) ja seda saab osaliselt põhjendada põlevkivi kasutamisega riigis. Ressursitootlikkuse parandamine võib üldiselt vähendada sõltuvust volatiilsetest tooraineturgudest.

Tööstustoodangu tootjahinnaindeksi tõus avaldab ettevõtetele lisasurvet ⁽⁶⁶⁾. Samuti on ehitussektor kannatanud tarneahela häirete, sanktsioonide ja kõrgete puiduhindade tõttu. Kõrged tooraine- ja energiahinnad võivad pärssida ka metallitööstuse ekspordi konkurentsivõimet, kuna selles sektoris eksporditakse ligikaudu 90 % toodetavatest kaupadest. Metsandussektoril on riigis oluline roll ning puiduhindade, eriti küttepuidu hinna tõus on mõjutanud puiduturgu, kusjuures puidumassi ja küttepuidu hinnad tõusid 2022. aasta lõpuks veelgi. Toorainete vallas sõltub riik väga suurel määral ka kaaliumkarbonaadist (94,3 % võrreldes ELi keskmisega 51,5 %⁽⁶⁷⁾), mida eksporditakse peamiselt Kanadast, Valgevenest ja Venemaalt ning mis on oluline koostisosa väetiste tootmiseks.

Eesti ettevõtluskeskkond on alates 2020. aastast veelgi paremaks muutunud. Mis puudutab ettevõtete juurdepääsu rahastusele, siis Eesti tulemused on ühed parimad omakapitali kaudu rahastamise vallas ning ELi keskmisest paremad ka laenude puhul. Lisaks on Eestis riskikapitaliinvesteeringute suhe SKPsse ELi kõrgeim (vt 11. lisa), mis võib olla seotud ka investeerimist takistavate regulatiivsete tõkete madala tasemega.

Idu- ja kasvufirmasid soodustav keskkond, mida toetab avaliku halduse hea digitaliseeritus, vähendab märkimisväärselt

⁽⁶⁴⁾ [Euroopa innovatsiooni tulemustabel](#)

⁽⁶⁵⁾ Eurostat, ressursitootlikkus, SKP ja DMC, riikide kaupa 2021

⁽⁶⁶⁾ [Eesti Statistikaamet](#)

⁽⁶⁷⁾ [OECD Policy Responses on the Impacts of the War in Ukraine](#), 2022

ka ettevõtjate halduskoormust. Sellega seoses on selliste ettevõtete osakaal, kelle hinnangul takistas reguleerimine oluliselt äritegevuse reguleerimine äritegevust, jätkuvalt alla ELi keskmise, kuigi suurenes 2021. aastaga võrreldes. 2022. aastal pidas seda takistuseks 9,4 % ettevõtetest, mis on märkimisväärselt alla ELi keskmise (29,6 %) ⁽⁶⁸⁾. Eurobaromeetri 2022. aasta alguse kiiruuring näitab siiski, et 46 % Eesti ettevõtetest on häiritud sagedastest seadusandlikest muudatustest, mis võivad tekitada segadust ja ebakindlust ning suurendada ettevõtete koormust sellises keerulises majanduskliimas, kus energiakriis ohustab ettevõtete püsijäämist ⁽⁶⁹⁾.

Kutsealade puhul on regulatiivsed piirangud Eestis üldiselt väiksemad kui ELis keskmiselt. Erandi moodustab patendi-/kaubamärgivolniku kutseala, ⁽⁷⁰⁾ mille puhul võib reserveeritud tegevusalade ulatuse ümberhindamine suurendada konkurentsivõimet. Lisaks kehtivad Eestis advokaatide suhtes ametikohtade ühildamatuse eeskirjad ja mitmel tegevusalal tegutsemise piirangud, mis võivad mõjutada nende võimalusi teha uuendusi ning võtta selles sektoris kasutusele digilahendusi ja uusi ärimudeleid.

Teatavate menetlusalaste tõkete kõrvaldamine taastuvate energiaallikate kasutuselevõtul on eriti oluline riigi energiasüsteemi ümberkujundamise ja energiajulgeoleku tagamise seisukohast (vt ka 7. lisa). Seda küsimust käsitletakse ka taaste- ja vastupidavuskavas (vt 3. lisa). Nagu ühtse turu normide täitmise tagamise rakkerühm on kindlaks teinud, on tõkked seotud halduslike loamenetluste kestusega, sest need võtavad tavaliselt kaua aega, eelkõige tuuleenergiaprojektide puhul, ning riiklike ja kohalike ametiasutuste lähenemisviiside ebaühtlusega.

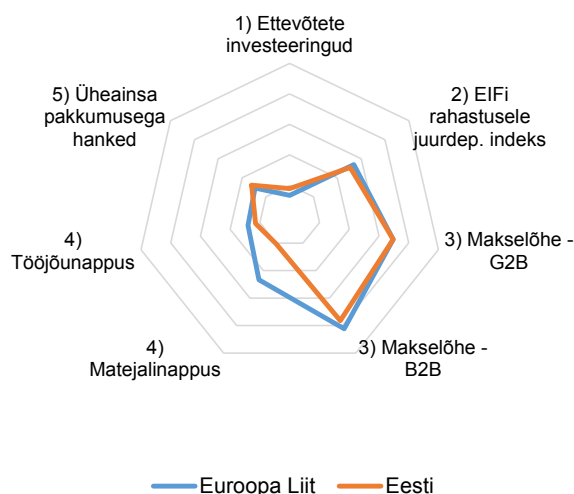
⁽⁶⁸⁾ [Euroopa Investeerimispanka 2022. aasta investeerimisuuring](#)

⁽⁶⁹⁾ [Eurobaromeetri kiiruuring nr 504 „ELi riiklike kohtusüsteemide tajutav sõltumatus ettevõtete arvamuse kohaselt“, jaanuar–veebruar 2022](#)

⁽⁷⁰⁾ [Teatis „Kutsealateenuste reguleerimise 2017. aasta reformisoovituste kokkuvõtte ja ajakohastamine“ \(COM\(2021\) 385\)](#)

Väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad (VKEd) moodustavad 99,8 % riigi ettevõtetest ja löid 2021. aastal 78,7 % lisandväärtusest ⁽⁷¹⁾. Jätkuvalt pärssivad kõige rohkem nende vastupidavust ja kasvu hilinevad maksed. Eestis on hilinevad maksed silmitsi seisvate VKEde osakaal ELi keskmisest suurem (2022. aastal 45,2 %), mis on veidi väiksem kui 2021. aastal, kuid suurem kui 2020. aastal, jäädes siiski allapoole 2019. aasta taset. 2022. aastal oli makseviivitus Eesti avaliku sektori tehtavate maksete puhul ELi keskmisest (16 päeva) pisut pikem (vt joonis A12.2), kuid see on võrreldes 2021. aastaga (11 päeva) märkimisväärselt pikenenud. Erasektoris, nimelt ettevõtjatevaheliste tehingute puhul, on makseviivitus jäänud ligikaudu samale tasemele, olles pisut vähenenud (2021. aastal 14 päeva, 2022. aastal 13 päeva). Seda soodustab praegune geopoliitiline olukord, sest ebakindlus ja suured energiakulud on peamised põhjused, miks hilinevad maksed osakaal riigis kasvab. Kuigi Eesti VKEde krediitkajuh on pärast pandeemiaga seotud piirangute kaotamist vähenenud, leidis ligikaudu 73 % Eesti ettevõtetest 2022. aastal, et krediitkajuh on suur probleem (26 % rohkem kui 2021. aastal), ning veelgi suurem osa (86 %) tunneb muret maksetähtaega ületanud maksete pärast ⁽⁷²⁾ – probleem, mida süvendavad praegused majandusraskused.

Joonis A12.2. Ettevõtluskeskkond ja tootlikkust soodustavad tegurid

Allikas: 1) % SKPst, Eurostat 2021;
 2) koondnäitaja, Euroopa Investeeringufondi 2021. aasta rahastusele juurdepääsu indeks;
 3) keskmine makseviivitus päevades, 2022 Intrum;
 4) % tootmisettevõtetest, kes seisavad silmitsi piirangutega, Euroopa Komisjoni 2022. aasta äritarbivate uuring;
 5) ühe pakujaga hanke raames sõlmitud lepingute osakaal, ühtse turu tulemustabel 2022.

⁽⁷¹⁾ [VKEde tulemuslikkuse hindamine 2021/2022 – Eesti](#)

⁽⁷²⁾ INTRUM'i Euroopa maksearuanne 2022

Tabel A12.1. Tööstus ja ühtne turg

	POLIITIKA- VALDKOND	NÄITAJA NIMI	2018	2019	2020	2021	2022	EL 27 keskmine(*)
PEAMISED NÄITAJAD	Majandus- struktuur	Erasektori netoinvesteeringud, erasektori kapitali tase, arvestamata kulumit, % SKPst ⁽¹⁾	9,3	7,6	11,3	9,2	3,9	3,4
		Avaliku sektori netoinvesteeringud, avaliku sektori kapitali tase, arvestamata kulumit, % SKPst ⁽¹⁾	2,3	1,8	2,5	2,5	2,5	0,6
		Reaalne töövõime kasv töötaja kohta tööstuses (võrreldes eelmise aastaga (%)) ⁽²⁾	3,2	-0,1	-0,7	7,4	-8,4	1,4
	Kulupõhine konkurentsivõime	Nominaalne tööjõu ühikukulu tööstuses (võrreldes eelmise aastaga (%)) ⁽²⁾	4,9	8	2,5	0,9	16,3	2,9
KERKSUS	Nappus	Materjalinappus (tööstus), ettevõtted, kes seisavad silmitsi piirangutega, % ⁽³⁾	5	4	7	22	20	47
		Tööjõunappus uuringu andmete põhjal (tööstus), ettevõtted, kes seisavad silmitsi piirangutega, % ⁽³⁾	25	21	8	27	23	28
		Vabade ametikohtade määr (ettevõtlus) ⁽⁴⁾	1,8	1,8	1,1	1,5	1,8	3,1
	Strateegiline sõltuvus	Valitud toorainete kontsentratsioon, kriitilise tähtsusega toorainete kogumi impordi kontsentratsiooni indeks ⁽⁵⁾	0,19	0,18	0,16	0,17	0,18	0,18
		Taastuenergiarajatiste võimsus, % kogu elektritoodangust ⁽⁶⁾	12,5	16,2	19,6	28,3	n.a.	50,9
ÜHTNE TURG	Ühtse turuga integreerumine	ELi kaubandusega integreerumine, % ⁽⁷⁾	54,5	52,5	50,8	57,1	64,1	45,8
	Piirangud	EEA teenustekaubanduse suhtes kehtivate piirangute indeks ⁽⁸⁾	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,05
	Riigihanked	Üheainsa pakkumusega, % kõigist hankelepingutest ⁽⁹⁾	22	34	27	25	32	29
ETTEVÕTLUSKESKKOND - VKEd	Investeeringutõkked	Reguleerimise mõju pikaajalistele investeeringutele, selliste ettevõtete osakaal, kelle hinnangul on ettevõtluse reguleerimine peamine tõke (%) ⁽¹⁰⁾	10,1	13,0	8,9	5,6	9,4	29,6
	Ettevõtluse demograafia	Pankrotid, indeks (2015=100) ⁽¹¹⁾	89,6	103,7	105,9	73,3	67,4	86,8
		Ettevõtete registreerimine, indeks (2015=100) ⁽¹¹⁾	123,2	128,6	130,9	148,7	123	121,2
	Hilinenud maksed	Makselõhe - ettevõtted B2B, maksetähtaja ja tegeliku makse vahelise perioodi pikkus päevades ⁽¹²⁾	2	1	15	14	13	13
		Makselõhe - avalik sektor, maksetähtaja ja tegeliku makse vahelise perioodi pikkus päevades ⁽¹²⁾	7	1	14	11	16	15
		Selliste VKEd osakaal, kellel on viimase kuue kuu jooksul olnud hilinenud makseid, % ⁽¹³⁾	n.a.	52,3	37,8	48,4	45,2	43
	Juurdepääs rahastusele	EIFi rahastusele juurdepääsu indeks - laenud, koondnäitaja: VKEd välisrahastus viimase kuue kuu jooksul, indeksi väärtus 0 kuni 1 ⁽¹⁴⁾	0,37	0,24	0,48	0,47	n.a.	0,46
		EIFi rahastusele juurdepääsu indeks - omakapital, koondnäitaja: RK/SKP, IPO/SKP, omakapitalipõhist rahastamist kasutavad VKEd, indeksi väärtus 0 kuni 1 ⁽¹⁴⁾	0,4	0,27	0,2	0,41	n.a.	0,23

(*) Viimane aasta, mille kohta on andmed kättesaadavad.

Allikas: (1) AMECO, (2) Eurostat, (3) ECFIN BCS, (4) Eurostat, (5) COMEXT ja komisjoni arvutused, (6) Eurostat, (7) Eurostat, (8) OECD, (9) ühtse turu tulemustabel, (10) EIP uuring, (11) Eurostat, (12) Intrum, (13) SAFE uuring, (14) EIFi VKEd rahastusele juurdepääsu indeks.

Selles lisas kirjeldatakse Eesti avaliku halduse tulemuslikkust, mis on esmatähtis teenuste osutamiseks ja reformide elluviimiseks. Üldiselt on Eesti valitsemissektori tulemuslikkus üle ELi keskmise ning see on viimase kümne aasta jooksul püsivalt paranenud⁽⁷³⁾. Valitsus on määratlenud halduse ajakohastamise pideva protsessina, millega toetatakse riigi pikaajalisi strateegilisi eesmärgi⁽⁷⁴⁾. Praegused jõupingutused on muu hulgas keskendunud teenuste kvaliteedi parandamisele ametite ühendamise kaudu, avatud andmetele parema juurdepääsu võimaldamisele, kohtusüsteemi digitaliseerimisele ja kaugtöö edendamisele. Pikaajalised prioriteedid hõlmavad ka kohaliku valitsemise tugevdamist⁽⁷⁵⁾.

Taaste- ja vastupidavuskavas keskendutakse peamiselt rohe- ja digipöördele. Kavas käsitletakse digiväljakutseid, peamiselt komponendi 1 „Ettevõtete digipööre“ ja komponendi 3 „Digiriik“ raames. Eelkõige komponent 3 peaks soodustama avaliku sektori ja avalike teenuste digitaliseerimist järgmiste meetmete kaudu: i) andmehalduse ja avaandmete oivakeskuse arendamine; ii) pilvelahenduste arendamine Eesti avalikus sektoris; iii) üksikisikutele ja ettevõtetele suunatud digitaalsete avalike teenuste edasiarendamine; iv) virtuaalne abiplatvorm.

Eesti avaliku teenistuse töötajad on suhteliselt noored ja kõrge kvalifikatsiooniga ning nende rahulolu tööga on suurem kui erasektori töötajatel⁽⁷⁶⁾. Suurel osal avaliku halduse töötajatest on kõrgharidus (69,7 %), samas kui ELi keskmine on 52 %. 25–49aastaste töötajate ja 50–64aastaste töötajate suhtarv on samuti üks ELi kõrgemaid, nagu ka sooline võrdsus kõrgema juhtkonna ametikohtadel (tabel A13.1). Valitsus on edendanud kaugtööd ja paindlikku töökorraldust ning jätkanud poliitikat, mille kohaselt paigutatakse rohkem

ametnikke pealinnast ümber teistesse piirkondadesse. Edendatud on ka tulemuspõhist valikumenetlust.

Eesti on e-valitsuse üldise küpsuse poolest EL 27 keskmisest tunduvalt arenenum. See hõlmab seda, mil määral on kasutusele võetud e-teenuste osutamiseks vajalikke tehnoloogiad, ning seda, kui lihtne on kodanikel välismaal pääseda juurde internetipõhistele teenustele ja neid kasutada⁽⁷⁷⁾. Elusündmuste analüüsi põhjal on Eesti tulemused inimestele ja ettevõtetele suunatud digitaalsete avalike teenuste osas EL 27 keskmisest märgatavalt paremad (lisa 10).

Eesti tulemused regulatiivse valitsemise koondnäitaja puhul on head. Mõju ja poliitika hindamine on väljakujunenud tava. Mõjuanalüüside kvaliteet on aja jooksul paranenud. Protsessi rakendamise ja kvaliteedi üle tehakse korrapäraselt järelevalvet ja sellest antakse korrapäraselt aru⁽⁷⁸⁾. Justiitsministeerium on arendamas õigusloome vallas koosloome keskkonda⁽⁷⁹⁾. Selle meetme eesmärk on parandada seadusandlike algatuste läbipaistvust ja jälgitavust, sealhulgas teha kättesaadavaks teave selle kohta, millised lobistid ja sidusrühmad on osalenud nende algatuste ettevalmistamisel. 2022. aastal käivitati uus avaliku sektori innovatsiooniprogramm, mille eesmärk on töötada välja lahendused kümnele olulisele sotsiaalsele probleemile.

Kohtusüsteem toimib üldiselt tõhusalt. Tsiviil-, kaubandus- ja haldusasjade menetluste kestus on üks lühemaid ELis (2021. aastal keskmiselt 27 päeva esimese astme kohtuasjade puhul) ning tsiviil-, kaubandus- ja haldusasjade poolleilolevate menetluste koguarv on üks ELi väiksemaid (esimeses astme puhul 1,6 juhtumit 100 elaniku kohta). Kohtusüsteemi üldine kvaliteet on hea. Siiski ei paku see palju võimalusi, mis lihtsustaksid diskrimineerimise ohus olevate inimeste ja

⁽⁷³⁾ Ülemaailmsed juhtimisnäitajad, 2021 (<http://info.worldbank.org/governance/wgi/>).

⁽⁷⁴⁾ Riigikantselei, strateegia „Eesti 2035“, 2021 (<https://www.valitsus.ee/media/4269/download>).

⁽⁷⁵⁾ Eesti Vabariigi valitsus (https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/nrp_2022_estonia_en.pdf).

⁽⁷⁶⁾ Avaliku teenistuse pühendumuse ja rahulolu uuring 2021, eesti keeles (<https://www.fin.ee/media/2803/download>).

⁽⁷⁷⁾ Euroopa Komisjon, e-valitsuse võrdlusuuring 2022 (<https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/88517>).

⁽⁷⁸⁾ OECD, Regulatory Policy Outlook 2021, Country profile for Estonia, 2021 (<https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/country-profiles-oecd-regulatory-policy-outlook-2021-2018-2015.htm>).

⁽⁷⁹⁾ Avatud valitsuse algatus (<https://www.opengovpartnership.org/members/estonia/commitments/EE0058/>).

Tabel A13.1. Avaliku halduse näitajad

EE Näitaja ⁽¹⁾	2017	2018	2019	2020	2021	2022	EL 27 ⁽²⁾
E-valitsus ja avatud valitsemisandmed							
1 Selliste inimeste osakaal, kes kasutasid viimasel aastal ametiasutustega suhtlemiseks interneti (%)	87,7	87,7	88,1	89,3	89,4	n/a	64,8
2 E-valitsuse võrdlusaluse üldskoor ⁽³⁾	n/a	n/a	n/a	91,6	90,0	91,8	72,9
3 Avatud andmete ja portaalide küpsusindeks	n/a	0,4	0,7	0,9	0,9	0,9	0,8
Haridustase, täiskasvanuharidus, sooline võrdsus ja vananemine							
4 Kolmanda taseme (tasemed 5-8) haridusega avaliku halduse töötajate osakaal (%)	68,3	66,9	68,9	70,3	66,4 (b)	69,7	52,0
5 Avaliku halduse töötajate täiskasvanuhariduses osalemise määr (%)	39,8	38,6	42,0	29,3	36,9 (b)	41,4	16,9
6 Sooline võrdsus avaliku halduse kõrgemate ametikohtade puhul ⁽⁴⁾	8,0	9,4	4,4	1,0	3,0	3,4	11,0
7 25-49aastaste suhe 50-64aastastes NACE sektoris O	3,0	2,4	2,4	2,6	2,4 (b)	2,6	1,5
Avaliku sektori finantsjuhtimine							
8 Keskpika perioodi eelarveraamistiku indeks	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	n/a	0,7
9 Eelarve-eeskirjade indeksi tugevus	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	n/a	1,5
Töenduspõhine poliitikakujundamine							
10 Regulaatiivne juhtimine	2,19	n/a	n/a	n/a	2,17	n/a	1,7

(¹) Suured väärtused tähistavad head tulemuslikkust, välja arvatud näitaja nr 6 puhul. (²) 2022. aasta väärtus. Kui see ei ole kättesaadav, on märgitud 2021. aasta väärtus. (³) Mõõdab digitaalsete avalike teenuste (sealhulgas piiriüleste teenuste) kasutajakesksust ja läbipaistvust ning nende teenuste osutamist võimaldavate peamiste tegurite olemasolu. (⁴) Määratletud kui avaliku teenistuse kõrgematel ametikohtadel töötavate meeste ja naiste osakaalu (%) vahe absoluutväärtus.

Tähised: (b) aegrea katkemine; (d) määratlus on erinev; (u) väike usaldusväärsus.

Allikas: IKT kasutamise uuring, Eurostat (nr 1); E-valitsuse võrdlusaruanne (nr 2); avatud andmete kättesaadavuse aruanne (nr 3); Tööjõu-uuring, Eurostat (nr 4, 5, 7), Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut (nr 6); eelarvejuhtimise andmebaas (nr 8, 9); OECD regulaatiivse poliitika ja juhtimise näitajad (# 10).

eakate juurdepääsu õiguskaitsele. Digitaliseerimise tase on väga kõrge ja tõuseb jätkuvalt. Mis puutub kohtusüsteemi sõltumatusesse, siis süsteemsetest puudustest ei ole teatatud. (⁸⁰).

(⁸⁰) Üksikasjalikuma analüüsi Eesti kohtusüsteemi toimimise kohta leiab 2023. aasta [ELi õigusemõistmise tulemustabelist](#) (avaldatakse peatselt) ja [õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande peatükist Eesti kohta](#) (avaldatakse peatselt).

14. LISA. TÖÖHÕIVE, OSKUSED JA SOTSIAALPOLIITIKA VÄLJAKUTSED EUROOPA SOTSIAALÕIGUSTE SAMBA KONTEKSTIS

Euroopa sotsiaalõiguste samm on ELis suunanäitaja ülespoole suunatud lähenemisel parematele töö- ja elutingimustele. Selles lisas antakse ülevaade Eesti edusammudest samba 20 põhimõtte rakendamisel ning ELi peamiste ja riiklike 2030. aasta eesmärkide rakendamisel tööhõive, oskuste ja vaesuse vähendamise vallas.

Eesti tööturg oli 2021. ja 2022. aastal jätkuvalt heas seisus, kuid endiselt on ka probleeme, sealhulgas Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõja tõttu. Hoolimata majanduse jahtumisest 2022. aasta teises pooles tõusis tööhõive määr Eestis 81,9 %ni, mis ületab 2030. aastaks seatud riiklikku tööhõive määra eesmärki (81,3 %). Ukraina põgenike sissevool on suurendanud tööjõu pakkumist. Ligikaudu 40 % neist ukrainlastest töötab, kuid kolmandik on mitteaktiivsed ⁽⁸¹⁾. Töötuse määr langes 2022. aastal pisut, jõudes 5,6 %ni (2021. aastal oli see 6,2 %). Töötus on piirkonniti endiselt märkimisväärselt erinev, kusjuures Kirde-Eestis on see kaks korda riigi keskmisest suurem (2021. aastal 11,5 %). Eesti noorte töötuse määr (16,9 % 2022. aastal) on üldisest töötuse määrast palju kõrgem. Euroopa Sotsiaalfond+ toetab tööturule juurdepääsu haavatavate rühmade puhul tööturul osalemise takistuste kõrvaldamise ja tööealiste tervise edendamise kaudu. Taaste- ja vastupidavuskava raames rakendab Eesti kava „Minu esimene töökoht“, mis aitab noortel tööd leida.

Eestis on sooline tööhõivelõhe ELi üks väiksemaid, kuid sooline palgalõhe üks ELi suurimaid. Vanemaks olemise mõju tööhõivele on suur – 23,1 protsendipunkti väikelastega (0–6aastased) naiste (25–49aastased) puhul. Vanemahüvitiste ja lapsehoolduspuhkuse süsteemi 2022. aasta reform, mis tugines 2020. aasta reformidele, millega pikendati isapuhkust ja võimaldati suuremat paindlikkust, on aidanud vähendada soolist palgalõhet (2021. aastal Eestis 21,1 % ja ELis 13 %). Seda palgalõhet käsitletakse ka taaste- ja vastupidavuskavas. Euroopa Sotsiaalfond+ meetmetega edendatakse

mitmekesisemaid kutseõppe- ja karjäärivõimalusi, et piirata tööturul soolist segregatsiooni. 2021. aastal osales lastehoius ainult 25,7 % alla 3aastastest lastest (ELis 36,2 %), mis on 2019. aastaga võrreldes 6,1 protsendipunkti võrra vähem, mis on osaliselt tingitud COVID-19 pandeemiast.

Tabel A14.1. Sotsiaalvaldkonna tulemustabel – Eesti

Poliitika-valdkond	Peamine näitaja	
Võrdsed võimalused ja juurdepääs tööturule	Madala haridustasemega noored (% elanikkonnast vanuses 18-24) (2022)	10,8
	Inimeste digioskuste tase (% elanikkonnast vanuses 16-74) (2021)	56,37
	NEET-noored (% elanikkonnast vanuses 15-29) (2022)	10,6
	Sooline tööhõivelõhe (protsendipunkti) (2022)	2,9
	Sissetulekukvintiliide suhte kordaja (S80/S20) (2021)	5,03
Dünaamilised tööturud ja õiglased töötingimused	Tööhõive määr (% elanikkonnast vanuses 20-64) (2022)	81,9
	Töötuse määr (% elanikkonnast vanuses 15-74) (2022)	5,6
	Pikaajaline töötus (% elanikkonnast vanuses 15-74) (2022)	1,3
	Leibkonna kasutada oleva kogutulu kasv elaniku kohta (2008=100) (2021)	133,65
Sotsiaalkaitse ja kaasamine	Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk (%) (2021)	22,2
	Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk laste puhul (% elanikkonnast vanuses 0-17) (2021)	17,4
	Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele (% suhtelise vaesuse määra vähenemisest) (2021)	30,64
	Puudega inimeste tööhõivelõhe (protsendipunkti) (2021)	18,7
	Liiga suurte eluasemekulude määr (% elanikkonnast) (2021)	4,4
	Alla kolmeaastased lapsed ametlikus lapsehoiuses (% alla kolmeaastastest) (2021)	25,7
	Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul (% elanikkonnast vanuses 16+) (2021)	8,1
Kriitiline olukord	Tuleb jälgida	Nõrk, kuid paraneb
		Hea, kuid tuleb jälgida
	Keskmine	Keskmisest parem
		Parmad tulemused

Ajakohastatud 27. aprillil 2023. Liikmesriigid liigitatakse sotsiaalvaldkonna tulemustabelisse tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomiteega kokku lepitud statistilise meetodika kohaselt. Selles jälgitakse ühiselt näitajate tasemeid ja muutusi võrreldes vastavate ELi keskmistega ning liigitatakse liikmesriigid seitsmesse kategooriasse. Metodoloogilised üksikasjad leiab 2023. aasta ühisest tööhõivearuandest. Kuna 2021. aastal muudeti üksikisikute digioskuste taseme määratlust, kasutatakse selle näitaja hindamisel erandkorras ainult tasemeid; NEET-noored: noored, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel; GDHI: leibkonna kasutada olev kogutulu. **Allikas:** Eurostat.

Oskuste ja tööjõu nappus püsib, eelkõige tervishoiu- ja haridusvaldkonnas. Õdede, hooldustöötajate, eriarstide ja psühholoogide

⁽⁸¹⁾ 20–64aastaste ajutise kaitse saajate osakaal tööhõives.

Statistikaameti andmed, sotsiaalministeeriumi arvutused.

nappus on suur⁽⁸²⁾(vt 16. lisa). Samuti on endiselt suur probleem õpetajate nappus. Kuigi täiskasvanuhariduses osaletakse aktiivselt, on haridussüsteemist varakult lahkumine Eestis sagenenud (vt 15. lisa). Oskustega seotud probleemide lahendamine toetab riiklikku tööhõivemäära eesmärgi jätkuvat täitmist (81 %) ja aitab saavutada täiskasvanuhariduse eesmärki (52,3 %) 2030. aastaks.

Tabel A14.2. Eesti olukord seoses 2030. aasta tööhõive, oskuste ja vaesuse vähendamise eesmärkidega

Näitaja	Viimased andmed	Suundumus (2015-2022)	Riiklik eesmärk 2030. aastaks	ELi eesmärk 2030. aastaks
Tööhõive (%)	81,9 (2022)		81	78
Täiskasvanuharidus ¹ (%)	33,9 (2016)		52	60
Vaesuse vähendamine ² (tuhat)	-18 (2021)		-39	-15 000

(1) Täiskasvanuhariduse uuring, täiskasvanud, kes on viimase 12 kuu jooksul õppinud.

(2) Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arv, vaatlusaasta 2019.

Allikas: Eurostat, tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraat.

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse oht on haavatavate elanikkonnarühmade puhul endiselt suur. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste osakaal vähenes 23,7 %-lt 2019. aastal 22,8 %-le 2021. aastal (ELis 21,9 %). Samas on puudega inimeste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse oht suur (2021. aastal 40,4 % võrreldes ELi keskmisega 28,9 %). Eakad (65aastased ja vanemad) on eriti suures vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus (2021. aastal 41,6 % võrreldes ELi keskmisega 19,5 %). See on peamiselt tingitud sellest, et keskmine pension jääb allapoole suhtelise vaesuse piiri. Pensionid on töötuluga võrreldes ühed väiksemad ELis. Lisaks püsib eakate puhul sooline vaesuslõhe (eakate naiste suhtelise vaesuse määr on 47,9 %, mis on peaaegu 21 protsendipunkti võrra suurem kui meestel). Eesti on võtnud mõned meetmed, et kaitsta väikese pensioniga inimesi, suurendades

miinimumpensioni. Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele suurenes 28,1 %-lt 2019. aastal 30,6 %-le 2021. aastal, kuid on jätkuvalt alla ELi keskmisele (32,7 %). Sotsiaalkulud on Eestis endiselt väikesed (2020. aastal 19,2 % SKPst võrreldes ELi keskmisega 31,7 % SKPst). Töötushüvitiste vähenemine katvus ja piiravad kriteeriumid suurendavad sissetulekute ebavõrdsust ja vaesust, kuna hõlmatud ei ole lühiajalist tööd tegevad ja ebatüüpilises töösuhtes olevad inimesed. 2022. aastal sai ainult 36 % äsja registreeritud töötutest töötuskindlustushüvitisi ja 39 % sai kindlasummalist töötutoetust. Miinimumsissetulekutoetused ei ole piisavad, moodustades 50 % vaesuspiirist⁽⁸³⁾ ja 32 % madalapalgalise töötaja sissetulekust (ELi keskmine on vastavalt 59 % ja 47 %).

Endiselt on probleeme juurdepääsul tervishoiu- ja sotsiaalteenustele. Eestis on rahuldamata vajadus arstiabi järele üks ELi suuremaid (2021. aastal 8,1 % võrreldes 2 %ga ELis, vt 16. lisa). Kuna 65aastaste ja vanemate inimeste osakaal suureneb eeldatavasti 19,8 %-lt 2019. aastal 23,2 %-le 2030. aastal, suureneb nõudlus pikaajalise hoolduse järele veelgi. Avaliku sektori kulutused pikaajalisele hooldusele on Eestis ühed väiksemad ELis (2019. aastal 0,4 % SKPst võrreldes 1,7 %ga ELis)⁽⁸⁴⁾. Ainult 10,3 % 65aastastest ja vanematest inimestest, kes vajavad pikaajalist hooldust, ütleb, et nad kasutavad koduhooldusteenuseid, samas kui ELi keskmine oli 2019. aastal 28,6 %. Pikaajalise hooldusega seotud omaosalusmaksed on veidi vähenenud, kuid on endiselt suured ja moodustasid 2020. aastal 43,8 % kõigist pikaajalise hooldusega seotud tervishoiukuludest (ELis 18,1 %). Pikaajalise hoolduse korralduse ja rahastamise killustatus sotsiaal- ja tervishoiusektori ning riigi ja kohalike omavalitsuste vahel toob kaasa sarnaste kodu- ja kogukonnateenuste ebaühtlase pakkumise. Riigikogu võttis taaste- ja vastupidavuskava raames 2022. aastal vastu kaks muudatusettepanekute kogumit, et parandada pikaajalise hoolduse

⁽⁸³⁾ Miinimumsissetulekutoetuse piisavus arvutatakse sissetulekuaasta 2020 kohta ühe inimesega leibkonna puhul. Suhtelise vaesuse määr on kolme sissetulekuaasta (2018–2020) keskmine.

⁽⁸⁴⁾ 3) 2021. aasta aruanne rahvastiku vananemise kohta, avaliku sektori pikaajalise hoolduse kulud (% SKPst).

⁽⁸²⁾ Eesti Töötukassa uuring (tööturu baromeeter: [Tööturu uuring: tööturg liigub tasakaalu poole | Töötukassa \(tootukassa.ee\)](https://tootukassa.ee)).

kättesaadavust ja taskukohasust. Need muudatused peaksid seadma institutsionaalse hoolduse asemel prioriteediks koduhoolduse, tagama kvaliteetsema abi pikaajalisel hooldusel ja looma õigusliku selguse, et toetada pikaajalise hoolduse vajajaid ja hoolduskoormusega inimesi. Hooldereform, mis jõustub 1. juulil 2023, on esimene oluline samm omaosalusmaksete vähendamisel üldhooldusteenuste puhul. Siiski ei ole veel kehtestatud integreeritud ja kestlikku pikaajalise hoolduse raamistikku, et tagada kõigis omavalitsustes võrdne juurdepääs kvaliteetsetele pikaajalise hoolduse teenustele ja nende kättesaadavus. Euroopa Sotsiaalfondist+ rahastatakse meetmeid, millega edendatakse sotsiaalset kaasatust, sealhulgas pikaajalise hoolduse reformi, integratsioonimeetmeid ja materiaalse puuduse leevendamise meetmeid. See peaks aitama Eestil saavutada vaesuse vähendamist käsitleva ELi 2030. aasta peamise eesmärgi (39 000 vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevat inimest vähem kui 2019. aastal).

Selles lisas kirjeldatakse Eesti haridus- ja koolitussüsteemi peamisi probleeme, pidades silmas Euroopa haridusruumi strateegilise raamistiku ELi tasandi eesmärgi ja muid kontekstipõhiseid näitajaid ning võttes aluseks 2022. aasta hariduse ja koolituse valdkonna ülevaate.

Haridussüsteemis on suur puudus õpetajatest ja tugispetsialistidest. Kuigi haridussüsteemi tulemused on väga head, nt suur võrdsus ja ulatuslik digiüleminek koolides, on õpetajate nappus suur. Eesti õpetajaskond on üks ELi vanimaid (vt tabel A15.1) ning eriti terav on õpetajate nappus rohe- ja digipöörde jaoks esmatähtsates õppeainetes nagu loodusteadused, tehnoloogia, inseneriteadused ja matemaatika. Üldhariduse õpetajate asendamise vajadus on ligikaudu 570 õpetajat aastas⁽⁸⁵⁾. Iga viies matemaatika-, keemia-, geograafia- ja bioloogiaõpetaja ning iga neljas füüsikaõpetaja on vähemalt 60 aastat vana. Õpetajate täiendav väljavool tuleneb sellest, et märkimisväärne osa uutest õpetajatest lahkub töölt esimese viie aasta jooksul (ligikaudu 50 %)⁽⁸⁶⁾. Probleemiks on ka tugispetsialistide (nt kõneterapeudid, sotsiaaltöötajad ja psühholoogid) nappus. Peaaegu kolmandikus lasteaedadest ja veerandis põhikoolidest ei saanud lapsed ja teismelised 2019.–2020. aastal tuge piisavalt või üldse mitte⁽⁸⁷⁾. 2022. aastal võeti vastu õpetajate järelkasvu tegevuskava, et parandada õpetajate töötingimusi, koolitust ja karjäärivõimalusi, ning selle rakendamist jätkatakse. Kava hõlmab ka tugispetsialiste, õppejuhte ja koolijuhte. Juhtimiskvaliteedi ja organisatsioonikultuuri arendamine on esmatähtis õpetajaameti maine parandamiseks, uute õpetajate ligimeelitamiseks ja neile töökohakindluse tagamiseks. Kuigi viimastel aastatel on üliõpilaste arv hariduse tugiteenuste valdkonnas suurenenud, ei ole see ikka veel piisav pensionile jäävate spetsialistide asendamiseks. Õpetajate ja tugispetsialistide nappust võimendavad haridussüsteemi praegused probleemid, nagu Ukraina põgenike integreerimine, COVID-19 pandeemiast

tingitud õpilünkade kõrvaldamine ja eestikeelsele haridusele ülemineku kiirendamine.

Alushariduses ja lapsehoiuse osalemine suureneb koos laste vanusega, kuid jääb mõnevõrra alla ELi keskmisele. Lastes osalemine alates 3. eluaastast kuni kohustusliku alghariduse alustamise vanuseni (7 aastat) oli 2020. aastal 91,9 %, mis jääb ELi keskmisele (93 %) ja ELi tasandi 2030. aasta eesmärgile (96 %) mõnevõrra alla. Jätkatakse jõupingutusi alushariduse ja lapsehoiuse reformimiseks. Reformiseaduse eelnõu eesmärk on muu hulgas teha varakult kindlaks hariduslikud erivajadused ning luua ühtsete kvaliteedistandarditega integreeritud alusharidus- ja lapsehoiuse süsteem. Eelnõu ei ole siiski veel vastu võetud.

Haridussüsteemist varakult lahkumine ja sooline ebavõrdsus kogu haridussüsteemis on endiselt komistuskiviks oskuste nappuse kõrvaldamisel. Haridussüsteemist varakult lahkumise määr suurenes 9,8 %-lt 2021. aastal 10,8 %-le 2022. aastal. Poisid lahkuvad haridus- ja koolitussüsteemist madala kvalifikatsiooniga või üldse ilma kvalifikatsioonita märksa sagedamini kui tüdrukud. Tüdrukute varakult lahkumise määr langes aastatel 2021–2022 pisut, kuid poiste puhul see tõusis 2,3 protsendipunkti võrra (vt tabel A15.1). Poisid moodustavad ka suurema osa madalama haridustasemega õpilastest⁽⁸⁸⁾. Eesti 2035. aasta haridusstrateegias tunnistatakse, et alates keskkoolist võib õpilase soost mõjutatud haridustee valik põhjustada sotsiaal-majanduslikku ebavõrdsust ja segregatsiooni tööturul⁽⁸⁹⁾. Strateegia üks peamisi prioriteete on tegeleda haridus- ja koolitussüsteemist varakult lahkumise probleemiga. Soolise ebavõrdsuse ja haridussüsteemist varakult lahkumise vähendamine võib aidata suurendada kutse- ja kõrghariduse omandanute arvu ning seega ka väga vajalike oskuste pakkumist.

Eesti eesmärk on kiirendada üleminekut eestikeelsele haridussüsteemile. Samal ajal tehakse ka suuri jõupingutusi Ukraina õpilaste integreerimiseks. Valitsuse eesmärk on viia üleminek eestikeelsele

⁽⁸⁵⁾ Rosenblad, Y., Leoma, R., & Krusell, S. (2022). OSKA üldprognos 2022–2031. Ülevaade Eesti tööturu olukorrast, tööjõuvajadusest ning sellest tulenevast koolitusvajadusest.

⁽⁸⁶⁾ Eesti Haridus- ja Teadusministeerium (2021), Õpetajate järelkasvu tegevuskava.

⁽⁸⁷⁾ Riigikontroll (2020), Hariduse tugiteenuste kättesaadavus.

⁽⁸⁸⁾ Eesti Vabariigi valitsus (2021). Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035.

⁽⁸⁹⁾ Samas.

Tabel A15.1.. ELi tasandi eesmärgid ja muud kontekstipõhised näitajad Euroopa haridusruumi strateegilises raamistikus

				2015	2022		
Näitaja		Eesmärk	Eesti	EL 27	Eesti	EL 27	
¹ Alushariduses osalemine (vanuses 3+)		96%	90,6% ^b	91,9%	91,9% ²⁰²⁰	93,0% ²⁰²⁰	
² 15aastased, kellel on kehvad tulemused järgmistes õppeinetes:	Lugemine	< 15%	10,6%	20,0%	11,1% ²⁰¹⁸	22,5% ²⁰¹⁸	
	Matemaatika	< 15%	11,2%	22,3%	10,2% ²⁰¹⁸	22,9% ²⁰¹⁸	
	Loodusteadused	< 15%	8,8%	21,1%	8,8% ²⁰¹⁸	22,3% ²⁰¹⁸	
Madala haridustasemega noored (vanuses 18-24)	³ Kokku	< 9 %	13,7%	11,0%	10,8%	9,6%	
	³ Soo järgi	Mehed	16,4%	12,5%	14,3%	11,1%	
		Naised	10,9%	9,4%	7,5%	8,0%	
	⁴ Linnastumise taseme järgi	Linnad	6,3%	9,6%	9,3%	8,6%	
		Maapiirkonnad	20,3%	12,2%	12,7%	10,0%	
		Eestis sündinud	13,8%	10,0%	10,5%	8,3%	
	⁵ Sünniriigi järgi	ELis sündinud	: ^u	20,7%	: ^u	20,3%	
		Väljaspool ELi sündinud	: ^u	23,4%	: ^u	22,1%	
	⁶ Võrdse näitaja (protsendipunkti)				:	:	5,1 ²⁰¹⁸
⁷ Töökohapõhise õppe kogemusega kutseõppe lõpetanud	Kokku	≥ 60% (2025)	:	:	78,9%	60,1%	
Kolmanda taseme hariduse omandamine (vanuses 25-34)	⁸ Kokku	45%	38,5%	36,5%	43,9%	42,0%	
	⁸ Soo järgi	Mehed	28,3%	31,2%	34,0%	36,5%	
		Naised	49,2%	41,8%	54,8%	47,6%	
	⁹ Linnastumise taseme järgi	Linnad	47,2%	46,2%	53,3%	52,2%	
		Maapiirkonnad	27,1%	26,9%	33,4%	30,2%	
		Eestis sündinud	38,0%	37,7%	42,3%	43,0%	
	¹⁰ Sünniriigi järgi	ELis sündinud	: ^u	32,7%	: ^u	39,5%	
		Väljaspool ELi sündinud	46,2% ^u	27,0%	65,2%	35,7%	
¹¹ 50-aastaste või vanemate õpetajate (ISCED 1-3) osakaal			45,2%	38,3%	50,4% ²⁰²⁰	39,2% ²⁰²⁰	

Allikas: (1,3,4,5,7,8,9,10,11) = Eurostat; 2 = OECD (PISA); 6 = Euroopa Komisjon (Teadusuuringute Ühiskeskus).

Märkused. Veel ei ole andmeid Euroopa haridusruumi strateegilise raamistiku ülejäänud ELi tasandi eesmärkide kohta, mis hõlmavad digioskuste puudulikkust ja täiskasvanuõppes osalemist. Võrdsete võimaluste näitaja kirjeldab 15aastaste noorte kehvast lugemisoskusest ja matemaatika- ja loodusteaduste alaste vähestest oskustest (kombineeritud) osakaalu sotsiaal-majandusliku staatuse kõige alumise ja kõige ülemise kvartili vahel.

haridussüsteemile lõpule juba 2030. aastaks, mis on kavandatud viis aastat varem. Alates 2024/25. õppeaastast hakkavad riiklikud lasteaiad ja algkoolid õppeainete õpetamisel järk-järgult kasutama üksnes eesti keelt, kusjuures keskkoolid lähevad järk-järgult eestikeelsele õppele üle kuni 2030. aastani. Riigikogu võttis vastu vajalikud muudatused asjakohastes haridusalastes õigusaktides. Valitsus kehtestas keeleülemineku toetamiseks tegevuskava, mis hõlmab täiendusõpet, õppematerjale ja rahalisi stiimuleid õpetajatele. Eesti koolides on registreeritud umbes 8 500 Ukrainast pärit last ja noort (⁹⁰). Valitsus toetab kohalikke omavalitsusi, õpetajaid ja lapsevanemaid mitmesuguste meetmete kaudu.

Kolmanda taseme hariduse omandanute osakaal on suhteliselt suur, kuid esineb mõningaid erinevusi. 2022. aastal oli kõrgharidus 43,9 % 25–34aastastest eestlastest (ELi keskmine 42 %), kuid linna ja maapiirkondade erinevus ning sooline ebavõrdsus on endiselt suured (vt tabel A15.1). Kolmanda taseme hariduse omandamise lõhe naiste kasuks on endiselt üks suuremaid ELis (2022. aastal 20,8 protsendipunkti, ELi keskmine 11,1 protsendipunkti). Elanikkonna tööturul osalemise potentsiaali mõjutab negatiivselt kõrgharidusasutusest väljalangemise suhteliselt kõrge määr (⁹¹). See on tingitud raskustest elamiskuluside katmisel õpingute ajal ja sellest, et kolmanda taseme haridusega töötajate palgalisa on väiksem kui

(⁹⁰) Eesti Hariduse Infosüsteem (EHIS), aprill 2023.

(⁹¹) Eesti Vabariigi valitsus (2021). Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035.

OECD riikides keskmiselt ⁽⁹²⁾, ⁽⁹³⁾. Valitsus on võtnud mitmesuguseid meetmeid, et soodustada õpingute õigeaegset lõpetamist ja vähendada kõrgkoolist väljalangemise määra. Loodusteaduste, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika valdkonna lõpetanute osakaal oli 2020. aastal 27,5 %, mis oli üle ELi keskmise (24,9 %). See tuleneb peamiselt sellest, et IKT valdkonna lõpetanute osakaal on üks suuremaid ELis, samas kui loodusteaduste, statistika ja matemaatika eriala lõpetanute osakaal (6,1 %) ja inseneriteaduste, ehituse ja tootmise eriala lõpetanute osakaal (13 %) on pisut alla ELi keskmise (vastavalt 6,2 % ja 14,8 %).

⁽⁹²⁾ OECD (2022) Education at a Glance. Estonia Country Report.

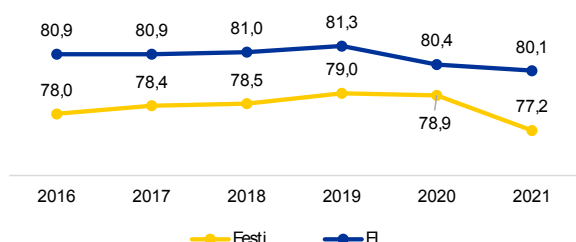
⁽⁹³⁾ Arenguseire Keskus (2022), Kõrghariduse tulevik. Arengusuundumused aastani 2035.

16. LISA. TERVIS JA TERVISHOIUSÜSTEEMID

Terve elanikkond ning tõhus, kättesaadav ja vastupidav tervishoiusüsteem on kestliku majanduse ja ühiskonna eeltingimused. Selles lisas antakse ülevaade Eesti elanike tervisest ja tervishoiusüsteemist.

Oodatav eluiga on Eestis endiselt üks lühemaid ELis ning vähenes 2021. aastal 2020. aastaga võrreldes veel 1,7 aasta võrra. See oli üks suurimaid langusi ELis ja kajastab COVID-19 suremuse suurenemist 2021. aastal (peaaegu viis korda suurem kui 2020. aastal) ⁽⁹⁴⁾. Vältitav suremus on Eestis suurem kui ELis üldiselt, kuid viimase kümnendi jooksul on see oluliselt vähenenud. 2020. aastal olid peamised surmapõhjused vereringesüsteemi haigused (südame-veresoonkonna haigused), vähktõbi ja välised põhjused.

Joonis A16.1. Oodatav eluiga sünnihetkel (aastates)

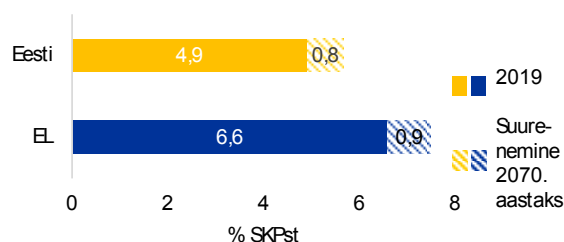

Allikas: Eurostat.

Tervishoiukulud on Eestis ühed väikseimad ELis ja 2020. aastal rahastati neist avaliku sektori vahenditest ainult 77,2 %. Kulutused statsionaarsele ravile, ravimitele ja meditsiiniseadmetele on alla ELi keskmise, samas kui kulutused ambulatoorsele ravile on üle ELi keskmise. 2020. aastal suurenesid tervishoiukulud 7,8 %ni SKPst (2019. aastal oli vastav näitaja 6,8 %). See on kooskõlas kõigis liikmesriikides 2020. aastal avaldunud kasvusuundumusega. Eestis on kasv tingitud peamiselt suurematest kulutustest elaniku kohta ja ainult vähemal määral SKP kahanemisest. Tervishoiukulud on endiselt ühed väikseimad ELis, kus need olid 2020. aastal keskmiselt 10,9 % SKPst. Tervishoiukulude osakaal avaliku sektori kogukulutustes jäi siiski suhteliselt stabiilseks (14,6 %). 2020. aastal oli omaosalusega

kaetavate tervishoiukulude osakaal 21,44 %, võrreldes ELi keskmisega 14,4 %. Avaliku sektori tervishoiukulud peaksid 2070. aastaks suurenema 0,8 protsendipunkti SKPst (võrreldes 0,9 protsendipunktiga ELis keskmiselt). See prognoos põhineb Eesti elanikkonna vanuseprofiilil.

Joonis A16.2. Avaliku sektori tervishoiukulude prognoositav suurenemine aastatel 2019–2070

Elanikkonna vananemise töörühma võrdlusstsenaarium.
Allikas: Allikas: Euroopa Komisjon / EPC (2021)

Kulutused ennetusele moodustasid Eestis 2020. aastal tervishoiule tehtud kogukulutustest 4,8 %, samas kui ELis tervikuna oli see 3,4 %. Seda on suhteliselt palju, kusjuures veel neljas liikmesriigis oli see näitaja üle 4 %. Aastatel 2019–2020 suurenesid Eestis kulutused ennetusele 47 %, samas kui ELis tervikuna suurenesid need 26 %. Kogu ELis tulenes see kasv peamiselt kulutustest haiguste tuvastamise, seire, kontrolli ja tõrje programmidele, mida rakendati COVID-19-le reageerimiseks. Aastatel 2019–2020 täheldati Eestis haiguste varajase avastamise programmidele ning katastroofideks valmisoleku ja hädaolukordadele reageerimise programmidele tehtud kulutuste märkimisväärset proportsionaalset suurenemist.

Eestis on tervishoiutöötajate nappus ja töötajad on jaotunud ebaühtlaselt, mis põhjustab riigi rahastatavate teenuste puhul pikki ooteaegu. Üldiselt on rahuldamata vajadus arstiabi järele Eestis ELi kõige suurem (vt 14. lisa). Rahuldamata vajadus vähenes 2021. aastal (8,1 %) võrreldes 2020. aastaga (13 %) (ELi keskmine on 2 %). See paranemine võib siiski olla osaliselt tingitud sellest, et üha rohkem patsiente (+35 %) kasutab ambulatoorseks eriraviks erapraksiseid. 2020. aastal oli Eestis vähem arste (3,5 arsti 1 000 elaniku kohta) ja õdesid (6,4 õde 1 000 elaniku kohta) kui ELis

⁽⁹⁴⁾ Põhineb andmetel, mille liikmesriigid on esitanud Euroopa seiresüsteemi raames otse ECDC-le (andmed 13. aprilli 2023 seisuga).

Tabel A16.1. Peamised tervisenäitajad

Välditav suremus 100 000 elaniku kohta (optimaalse kvaliteetse raviga välditav suremus)	136,6	133,5	129,4	123,9	NA	91,7 (2020)
Võhktõppe suremus 100 000 elaniku kohta	286,8	292,3	279,5	265,0	NA	242,2 (2020)
Jooksvad tervishoiukulutused, % SKPst	6,6	6,7	6,8	7,8	NA	10,9 (2020)
Avaliku sektori kulutuste osakaal tervishoiukulutustes, % jooksvatest tervishoiukulutustest	73,6	73,7	74,5	77,2	NA	81,2 (2020)
Kulutused haiguste ärahoidmisele, % jooksvatest tervishoiukulutustest	3,3	3,5	3,6	4,8	NA	3,4 (2020)
Aktiivravi voodikohtade arv 100 000 elaniku kohta	338	332	332	NA	NA	387,4 (2019)
Arstide arv 1 000 elaniku kohta *	3,5	3,5	3,5	3,5	NA	3,9 (2020)
Õdede arv 1 000 elaniku kohta *	6,2	6,3	6,2	6,4	NA	8,3 (2020)
Antioakteenikumide tarbimine süsteemse kasutuse teel kogukonnas, päevast annust 1 000 elaniku kohta päevas (Küpsore ja Tšehhi Vabariigi puhul koostatud andmed) **	9,9	10,2	10,2	8,8	8,7	14,5 (2021)

Märkus. Kõigi näitajate puhul kasutatakse ELi kaalutud keskmist, välja arvatud (*) ja (**) puhul, mille puhul kasutatakse ELi aritmeetilist keskmist. (*) Aritmeetilise keskmise puhul kasutatakse 2020. aasta andmeid või, kui need ei ole kättesaadavad, viimaseid kättesaadavaid andmeid. Arstide tihedust käsitlevad andmed käivad praktiseerivate arstide kohta kõigi riikide puhul, välja arvatud Kreeka ja Portugal (tegevusloa saanud arstid) ja Slovakkia (ametiaselt aktiivsed arstid). Õdede tihedust käsitlevad andmed käivad praktiseerivate õdede kohta kõigi riikide puhul, välja arvatud Prantsusmaa, Portugal, Slovakkia (ametiaselt aktiivsed õed) ja Kreeka (üksnes haiglates töötavad õed).

Allikas: Eurostat, v.a: ** ECDC

üldiselt (vastavalt 3,9 ja 8,3). Kõrgkooli lõpetanud arstide ja õdede arv on viimastel aastatel vähenenud. Üle 55aastaste arstide osakaal on Eestis suur (46,2 % võrreldes ELi kaalumata keskmisega 35,9 %), mis tekitab muret tervishoiuteenuste pikaajalise kättesaadavuse pärast. Töötingimused on oluline tegur, kusjuures üks heidutavatest asjaoludest on väike töötasu, eriti õdede puhul. Õdede palk on Eestis riigi kõigi sektorite täistööajaga töötajate keskmisest palgast 1,1 korda suurem, kusjuures ELi 20 liikmesriigi keskmine on 1,2 (2020. aasta andmed).

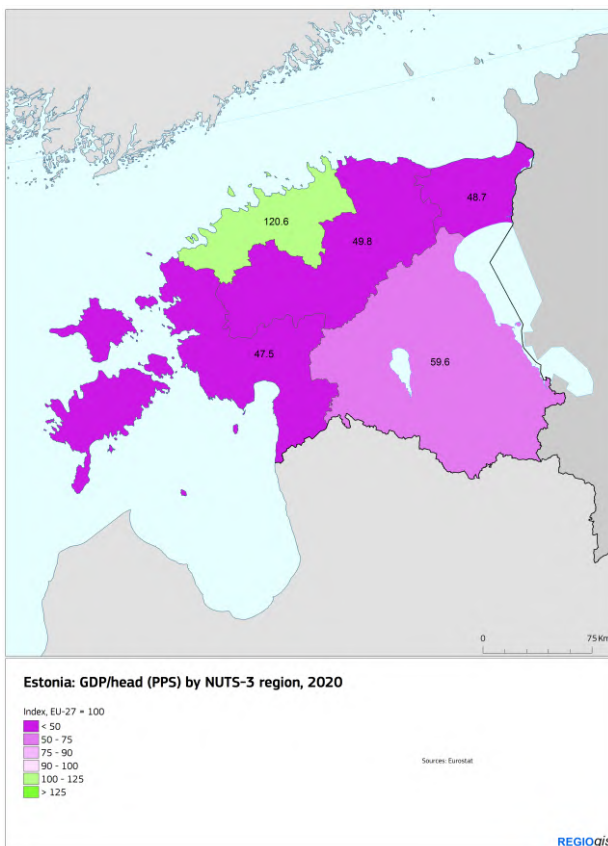
Eesti kavatseb lahendada tervishoiuga seotud probleeme taaste- ja vastupidavuskava kaudu. Investeeringuid kasutatakse tervishoiutaristu parandamiseks, korralduslike reformide elluviimiseks, esmatasandi tervishoiu edendamiseks, tervishoiutöötajatega seotud meetmete võtmiseks ja e-tervise institutsioonilise raamistiku ajakohastamiseks. Tööd on alustatud kahe viimati nimetatud reformiga, sealhulgas jõustus valitsuse määrus, millega muudetakse Eesti Tervisekassa üldarstide kulude ja teenuste loetelu, samuti valitsuse määrus, millega muudetakse Eesti Tervisekassa eriarstiabi tervishoiuteenuste loetelu, ning kiideti heaks e-tervise juhtimise raamistik ja selle rakenduskava.

17. LISA. MAJANDUSLIKUD JA SOTSIAALSED TULEMUSED PIIRKONDLIKUL TASANDIL

Selles lisas kirjeldatakse Eesti piirkondade majanduslikku ja sotsiaalset dünaamikat ning antakse ülevaade Eesti piirkondade majanduslikust, sotsiaalsest ja territoriaalsest ühtekuuluvusest võrreldes ELi kui tervikuga ja peamistest väljakutsetest piirkondade majanduse taastamisel.

Eesti piirkondlikku väljavaadet iseloomustavad jätkuvalt märkimisväärsed erinevused Põhja-Eesti kui pealinnapiirkonna ja ülejäänud riigi vahel. 2021. aastal oli Põhja-Eestis SKP elaniku kohta (ostujõu standardi alusel) tublisti üle ELi keskmise – 122 %. Ülejäänud neljas NUTS 3 piirkonnas jäi SKP elaniku kohta vahemikku ligikaudu 52 % Kirde-Eestis kuni ligikaudu 68 % Lõuna-Eestis (kaart A17.1). Samamoodi oli SKP keskmine kasv elaniku kohta aastatel 2011–2020 kiireim Põhja-Eesti pealinnapiirkonnas (4 %), Kirde-Eesti kasvumäär oli nullilähedane ja Lääne-Eesti kasvumäär oli negatiivne (–0,5 %).

Kaart A17.1. SKP elaniku kohta (ostujõu standardi alusel) Eestis, NUTS 3, 2020

Töövõljalikus oli 2021. aastal Põhja-Eesti pealinnapiirkonnas palju kõrgem (100 % ELi keskmisest), kuid teistes piirkondades jäi see

vahemikku 60 % (Lääne-Eestis) kuni 71 % (Lõuna-Eestis). Samas oli tootlikkuse reaalkasv aastatel 2011–2020 suurim Lõuna-Eestis (1,8 %) ja Kesk-Eestis (1,6 %), kuid Lääne-Eestis tootlikkus hoopis vähenes 1,3 % (tabel A17.1).

Sarnaselt teiste Balti riikidega väheneb Eestis elanikkond, eriti väljaspool pealinnapiirkonda. Eesti rahvaarv vähenes aastatel 2011–2019 0,2 % ja demograafilised prognoosid näitavad, et Eesti rahvaarv võib aastatel 2020–2050 väheneda 5,5 %. Aastatel 2011–2019 kasvas rahvaarv pealinnapiirkonnas märkimisväärselt (8,9 %), samas kui kõigis teistes piirkondades see vähenes (kõige vähem Lõuna-Eestis (3,9 %) ja kõige rohkem Kirde-Eestis (14,8 %)).

Tabel A17.1. Valitud näitajad piirkondlikul tasandil – Eesti

NUTS 3 piirkond	SKP elaniku kohta (ostujõu pariteedi alusel)	SKP kasv elaniku kohta, keskmine muutus võrreldes eelmise aastaga (%)	Tootlikkus (kogulisandväärtus (ostujõu pariteedi alusel) töötaja kohta)	Tootlikkuse reaalkasv, keskmine muutus võrreldes eelmise aastaga (%)
	EL 27 = 100, 2021	EL 27 = 0, 2011–2020	EL 27 = 100, 2021	EL 27 = 1, 2011–2020
Euroopa Liit	100	0	100	1
Eesti	89	3	84	2
Põhja-Eesti	122	3	100	2
Lääne-Eesti	56	0	60	-1
Kesk-Eesti	56	3	67	2
Kirde-Eesti	52	2	60	1
Lõuna-Eesti	68	3	71	2

Allikas: EUROSTAT, *andmebaas EDGAR, Statistikaamet.

Linna- ja maapiirkondade vaheline lõhe on tuntav ka hariduse ja tööhõive vallas. Maapiirkondades oli mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (nn NEET-noored)⁽⁹⁵⁾ osakaal 2021. aastal 14,1 % (kuid 3,2 protsendipunkti vähem kui 2020. aastal), samas kui ELi keskmine maapiirkondade puhul oli 14,8 %. See näitaja on linnades 11,2 %, mis näitab tulemuste märkimisväärselt erinevust. NEET-noortel on Eesti maapiirkondades

⁽⁹⁵⁾ 15–34aastased mittetöötavad ja mitteõppivad noored.

raskem tööd leida. Maapiirkondade noorte tööhõive määr on 63 %, st 16 protsendipunkti võrra madalam kui linnades (79 %). Suuremates linnades on ka haridustase palju kõrgem. 2021. aastal oli kolmanda taseme haridus 50,6 %-l 25–64aastastest elanikest, samas kui väike- ja eeslinnades oli see näitaja vaid 34,5 % ning maapiirkondades 32,8 %. Linna- ja maapiirkondade vahelise digilõhe vähendamine on sujunud väga aeglaselt. Püsivõrgu lairibaühenduse katvus maapiirkondades (78,6 %) on endiselt üks kehvemaid ELis (91,5 %).

Linna- ja maapiirkondade vahelist lõhet iseloomustab ka vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus elavate inimeste osakaal. Maapiirkondades oli 2021. aastal vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus 22,7 % inimestest (4 protsendipunkti võrra vähem kui 2020. aastal), mis sarnaneb ELi maapiirkondade keskmisele (22,5 %). Eesti linnades oli see määr 21 % ehk sama mis 2020. aastal.

COVID-19 pandeemia mõjutas Eestit märkimisväärselt. Liigsuremus suurenes riigis alates 2020. aasta märtsist 10,9 % võrreldes aastate 2015-2019 samade nädalate keskmise suremusega. Tavaliselt kodus töötavate inimeste osakaal suurenes 2020. aastal 5,9 protsendipunkti võrra. Eesti üleminekut kaugtööle võis leevendada aktiivne internetikasutus. 2020. aastal suhtles 80 % elanikest riigiasutustega interneti kaudu, mis oli märkimisväärselt kõrgem näitaja kui ELi keskmine (56 %).

Pandeemia mõju oli piirkonniti mõnevõrra erinev. Töötuse määr tõusis Eestis 4,5 %-lt 2019. aastal 6,8 %-le 2020. aastal, kuid kerkis suuremates linnades veidi rohkem (peaaegu 3 protsendipunkti võrra) kui väike- ja eeslinnades ning maapiirkondades (2 protsendipunkti võrra). Tallinnas vähenes turistide arv kõige järsemalt, mis suurendas ka teiste linnade töötuse määra.

Eesti finantssektor on pankadekeskne ja suhteliselt kontsentreeritud. Eesti pangandussüsteemis on neli süsteemselt olulist krediidasutust (Swedbank, SEB Pank, Luminor ja LHV), kelle üle teevad ühiselt järelevalvet ühtne järelevalvemehhanism ja Eesti Finantsinspeksioon. Viie suurima krediidasutuse varad moodustavad üle 90 % Eesti pangandussektori koguvaradest. Pangandusvarade osakaal SKPst on viimastel aastatel suurenenud seepärast, et Luminori peakontor toodi 2019. aastal Eestisse ning Luminori Läti ja Leedu filiaalide varad ja kohustused konsolideeriti sinna. Sellest hoolimata jääb Eesti pangandussektori suurus alla poole ELi keskmisest. Kodumaiste pankade osakaal sektoris suurenes 2021. aastaks pisut alla poole sektorist.

Eesti pangandussektor on vastupidav. Eestis tegutsevad pangad on ühed kõige parimini kapitaliseeritud ELis (2022. aastal oli Eesti pankade keskmine kapitali adekvaatsuse määr 22,7 %, ELis 18,6 %). Pankade vastupidavust on suurendanud ka nende hea kasumlikkus (2022. aasta kolmandas kvartalis oli nende omakapitali tulusus 10,2 %, samas kui ELi keskmine oli 6,1 %). Kasumlikkus on võimaldanud pankadel säilitada kapitaliseerituse taseme ja katta väikelaenudega seotud kahjud. Eesti pankade keskmine viivislaenude suhtarv on üks madalamaid ELis (0,7 % kodumajapidamiste ja 1,4 % finantssektoriväliste ettevõtete puhul). Tähtjaks tasumata laenude või maksepuhkusel olevate laenude osakaal vähenes 2022. aastal märkimisväärselt, mis võimaldas pankadel vähendada võimalike laenukahjude katmiseks tehtud eraldi. See on toetanud pankade suutlikkust majandust rahastada. 2022. aastal hoiused suurenesid, kuid mitte nii palju kui laenud erasektorile, mistõttu tõusis laenude ja hoiuste suhtarv 84,8 %ni.

Eesti pangandussektori varade ja kohustuste struktuuri mõjutab kohaliku kapitalituru arengu puudumine. Kohustuste poolel rahastatakse Eesti pangandussektorit peamiselt kohalikest hoiustest. Tänu tugevale ja stabiilsele kodumaiste klientide hoiusebaasile (ligikaudu kolm neljandikku kogurahastusest) ei pea krediidasutused hankima täiendavaid rahalisi vahendeid

finantsturgudelt. See vähendab nende avatust võimalikule pingelisele olukorrale üleilmsetel finantsturgudel ja kapitali väljavoolule turu volatiilsuse ajal. Samuti vähendab see nende sõltuvust piiriülestest emattevõtjana tegutsevatest pangandusgruppidest. Kuigi pangad on viimastel aastatel oma rahastamisallikaid aktiivselt mitmekesistanud, on võlakirjade kaudu rahastamise osakaal endiselt väike – keskmiselt ligikaudu 10 % kõigist kohustustest. See on euroala üks väiksemaid näitajaid. Seda mõjutab mitu tegurit. Esiteks on Eesti keskvalitsusel väiksem valitsemissektori võlg ELis ja seega puudub praktiline vajadus riigivõlakirjade emiteerimiseks. Lisaks ei suuda kohalik võlakirjaturg tulla toime suurte taristuettevõtete võlakirjaemissioonidega, kuna turg on nende ettevõtete jaoks liiga väike ja nad eelistavad emiteerida oma võlakirju väliselt. Eesti majanduses on suur osakaal VKEdel ja VKed rahastavad end peamiselt pankade kaudu. Seepärast puudub suur nõudlus alternatiivsete rahastamisallikate järele. See selgitab, miks hüpoteek- ja äriühingulaenude osakaal on pankade bilansi varade poolel suurem kui euroala keskmine.

Nii ettevõtete kui ka kodumajapidamiste võlakoormus on viimastel aastatel oluliselt kasvanud. Riskid on suurenenud kinnisvara- ja ehitussektoris. Eesti majandust on viimastel aastatel iseloomustanud suur sisenõudlus. Koos madalate intressimäärade ning sissetulekute ja säästude kiire kasvuga on see oluliselt hoogustanud hüpoteeklaenude andmist. See on omakorda langenud kokku eluasemehindade kiire kasvuga (64 % alates 2015. aastast). Samuti on ettevõtetele antud laenude portfelli kiire kasvu peamine tõukejõud olnud kinnisvara- ja ehitussektori rahastamine. Ettevõtete ja kodumajapidamiste poolt 12 kuu jooksul 2022. aasta kolmanda kvartali lõpuni laenatud summad olid vastavalt 12,5 % ja 11,1 % suuremad kui sellele eelneval sama pikal perioodil. Kuigi kodumajapidamiste võlakoormus ei ole Eestis veel liiga suur (üksnes 38 % SKPst), on pankade hüpoteeklaenude riskipositsioon suhteliselt suur (43 % kogu laenuportfelist). See muudab Eesti pangad haavatavaks kodumajapidamiste laenuteeninduse negatiivsete muutuste suhtes, kui sissetulekud vähenevad või intressimäärad tõusevad. Pankade laenuportfellid on

Tabel A18.1. Rahandusliku usaldusväärsuse näitajad

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	EL	Mediaan
Pangandussektori koguvarad (% SKPst)	106,8	101,1	103,7	125,1	121,5	106,3	276,8	207,9
Viie suurima panga osakaal koguvarades (%)	90,3	91,0	93,0	93,7	93,0	-	-	68,7
Kodumaiste krediidiasutuste osakaal koguvarades (%) ¹	25,9	27,3	49,5	49,6	49,0	50,7	-	60,2
Finantssektoriväliste ettevõtete laenumahu kasv (aastapõhine muutus (%))	5,5	4,0	3,0	3,1	7,4	12,5	-	9,1
Kodumajapidamiste laenumahu kasv (aastapõhine muutus (%))	7,0	6,6	6,4	5,0	7,8	11,1	-	5,4
Rahandusliku usaldusväärsuse näitajad: ²								
viivislaenu (% kõigist laenudest)	1,9	1,3	1,6	1,6	1,1	0,9	1,8	1,8
kapitali adekvaatsuse määr (%)	30,6	31,0	26,3	27,8	24,3	22,7	18,6	19,8
omakapitali tulusus (%)	9,2	9,8	8,3	7,4	9,5	10,2	6,1	6,6
Kulude ja tulude suhtarv (%) ¹	46,3	45,3	52,5	52,6	53,8	50,0	60,6	51,8
Laenude ja hoiuste suhtarv (%) ¹	89,8	93,5	90,0	76,7	77,3	84,8	88,6	78,0
Keskpanga likviidsus %na kohustustest	0,5	0,3	0,1	6,4	5,7	0,5	-	2,9
Erasektori võlg (% SKP)	106,2	101,2	98,9	101,4	95,3	-	-	120,7
Pikaajaliste intressimäärade vahe Saksamaa võlakirjade suhtes (baaspunkti)	-	-	-	48,1	43,7	114,4	-	93,3
Turupõhise rahastamise määr (%)	23,1	24,5	24,1	22,2	22,3	-	50,8	40,0
Rohevõlakirjade osakaal kõigist emiteeritud võlakirjadest (%)	-	-	-	-	-	-	3,9	2,3
	1-3	4-10	11-17	18-24	25-27			

(1) Uusimad andmed: 2022. aasta kolmas kvartal.

(2) Andmed on esitatud aastapõhiselt.

Allikas: EKP, Eurostat, S&P Global Capital IQ Pro.

muutunud ka kontsentreeritumaks ja on avatud ärikinnisvara väga tsüklilise turu riskidele. Euroopa Pangandusjärelevalve andmetel on ärikinnisvaralaenu osakaal kõigist pangalaenudest Eestis peaaegu 20 %. See on kõigi ELi riikide lõikes suurim näitaja. Samuti on finantssektoriväliste ettevõtetele antud ärikinnisvaralaenu osakaal kõigist pangalaenudest väga suur (60 %). Lisaks moodustavad ärikinnisvaralaenu 40 % kõigist pankade viivislaenudest. Kuigi pangandussektor on väga avatud ärikinnisvaraturu riskidele, on kindlustusandjate osakaal ärikinnisvara riskipositsioonis alates 2017. aasta lõpust ligikaudu kolmekordistunud, mis suurendab probleemide ülekandumise riski pankade, investeerimisfondide ja kindlustusandjate vahel.

Pankadel peab olema piisav kapital ja piisavad eraldised, et katta kogunenud riske, kui need riskid kunagi realiseeruvad. Praegu on vastutsüklilise kapitalipuhvri baasnõue 1 %, mis kehtib alates 7. detsembrist 2022. Eesti Pank leiab siiski, et ettevõtete ja kodumajapidamiste võla kiirest kasvust tulenevad tsüklilised riskid on suurenemas, ning otsustas seepärast kehtestada 1. detsembrist 2023 vastutsüklilise kapitalipuhvri määraks 1,5 %. Vastutsüklilise kapitalipuhvri nõude edasine tõstmine ei tohiks avaldada majanduse rahastamisele märkimisväärset negatiivset mõju, kuna pangandussektor täidab praegu kapitali- ja puhvrinõudeid piisava varuga. Pankade hea kasumlikkus, mis

lähitulevikus rahaturu intressimäärade tõustes tõenäoliselt veelgi suureneb, toetab ka Eesti pankade kapitalipositsiooni.

Geopoliitiline ja inflatsioonisurve võib vähendada laenumahu, halvendada varade kvaliteeti ja piirata pikemas perspektiivis finantsasutuste kasumlikkust. Vähenev nõudlus, kiire inflatsioon ja turuhäired, mida võimendab Venemaa sõda Ukraina vastu, on vähendanud kodumajapidamiste kasutada olevat tulu ja ostujõudu. Samuti on seetõttu vähenenud ettevõtete kasum. Halvenevad majandusväljavaated koos suurenevate rahastamiskuludega pärssivad kodumajapidamiste ja finantssektoriväliste ettevõtete võlteenindusvõimet. Selline surve võib vähendada nõudlust laenude järele ja halvendada varade kvaliteeti. Lisaks sellele kavatsevad Eesti pangad karmistada laenutingimusi ja laenuandmine muutub ettevaatlikumaks. Kui viivislaenu osakaal suureneb märkimisväärselt, võib pankade riskivalmidus, laenumaht ja kasumlikkus väheneda.

Eesti kindlustusandjad on küllaltki avatud pangandussektori riskidele, peamiselt pandikirjade kaudu. Euroopa Kindlustus- ja Tööandjapensionide Järelevalve arvutuste kohaselt oli 2020. aasta lõpus keskmiselt ligikaudu 42 % Eesti kindlustusandjate koguinvesteeringutest koondunud pankadesse. See võib tulevikus muutuda riski ülekandumise ja leviku kanaliks. Eesti kindlustusandjate

riskipositsioon on seotud peamiselt piiriüleste pankadega (65 % pankade suhtes olevast kogupositsioonist) ja pangavõlakirjadega (peamiselt pandikirjad), mitte pankade omakapitaliga.

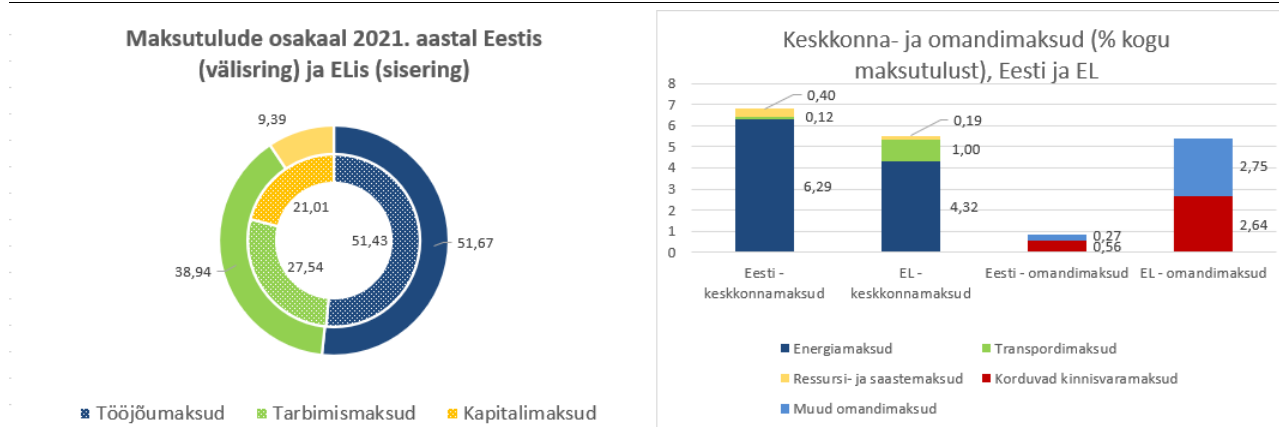
Selles lisas antakse näitajatel põhinev ülevaade Eesti maksusüsteemist. See hõlmab teavet maksustruktuuri kohta (maksuliikide kohta, millest Eesti saab kõige rohkem tulu), töötajate maksukoormuse kohta ning maksusüsteemi astmelisuse ja ümberjaotava mõju kohta. Samuti antakse teavet maksude kogumise ja maksukuulekuse kohta.

Eesti maksutulude suhe SKPsse on suhteliselt tagasihoidlik. Tabelis A19.1 on näha, et Eesti maksutulu oli 2022. aastal 32,8 % SKPst ja oli 2021. aastal oluliselt väiksem ELi koondnäitajast. Tööjõumaksudest saadi 2021. aastal tulu 17,3 % SKPst (alla ELi koondnäitaja), samal ajal kui tarbimismaksudest saadi tulu 13,0 % SKPst (üle ELi koondnäitaja). Keskkonnamaksude vallas on Eesti üks vähestest liikmesriikidest, kus puudub iga-aastane mootorsõidukimaks, ja transpordimaksude suhe SKPsse on Eestis madalaim. Samal ajal on mootorkütuste aktsiisid Eestis suhteliselt suured. (Vt lisateavet keskkonnakestlikkusega seotud poliitikameetmete kohta 6. lisas). Väga vähe tulu saadakse omandimaksudest, sealhulgas korduvatest kinnisvaramaksudest (2021. aastal 0,3 % ja 0,2 % SKPst, võrreldes ELi koondnäitajatega 2,2 % ja 1,1 %), mis kuuluvad majanduskasvu kõige vähem kahjustavate maksude hulka.

Kaaluda võiks praegu alakasutatud keskkonna- ja omandimaksude laialdasemat kasutamist, et tegeleda kliimamuutuste ja vananeva elanikkonna probleemidega.

Joonis A19.1. Eri maksuliikidest saadavad maksutulud, % kogu maksutulust

Allikas: Euroopa Komisjon.

Eesti tööjõu maksukoormus on ELi keskmisest veidi vähem astmeline, kuid aastate jooksul tehtud reformid on vähendanud madalapalgaliste töötajate maksukoormust. Joonisel A19.2 on näha, et Eesti tööjõu maksukiil oli 2021. aastal ühe palgasaaja puhul, kelle palgatase on 50 % keskmisest palgast, ELi keskmise lähedal, ja kõrgema sissetuleku puhul alla ELi keskmise. Teise palgasaaja puhul, kelle palgatase on 67 % keskmisest palgast ja kelle abikaasa teenib keskmist palka, on maksukiil Eestis ELi keskmisest väiksem. 50 % keskmisest palgast teenivate töötajate maksukiilu vähendati järk-

järgult 37,3 %-lt 2010. aastal 32,2 %-le 2022. aastal. 2022. aasta väga kiire inflatsioon (17,5 %), mis oli ELis suuruselt neljas, võib vähendada madalapalgaliste töötajate väiksemast maksustamisest saadavat kasu, kuna nad võivad üle minna kõrgemale maksuastmele. Maksuastmete ja maksuvaba tulu künniste läbivaatamine võib seda kõrgemale maksuastmele ülemineku ohtu vähendada.

Joonis A19.2. Esimese ja teise palgasaaja maksukiil, % kõigist tööjõukuludest, 2022

Tabel A19.1. Maksustamisnäitajad

		Eesti					EL 27				
		2010	2019	2020	2021	2022	2010	2019	2020	2021	2022
Maksustruktuur	Maksud kokku (sealhulgas kohustuslikud tegelikud sotsiaalmaksud) (% SKPst)	33,2	33,5	33,3	33,5	32,8	37,9	39,9	40,0	40,6	
	Töötajamaksud (% SKPst)	17,7	16,9	17,7	17,3		20,0	20,7	21,3	20,9	
	Tarbijamaksud (% SKPst)	13,2	13,9	13,0	13,0		10,8	11,1	10,7	11,2	
	Kapitalimaksud (% SKPst)	2,3	2,6	2,6	3,1		7,1	8,1	8,0	8,5	
	Omandimaksud kokku (% SKPst)	0,4	0,3	0,3	0,3		1,9	2,2	2,2	2,2	
	Korduvad kinnisvaramaksud (% SKPst)	0,3	0,2	0,2	0,2		1,1	1,2	1,2	1,1	
	Keskkonnamaksud (% SKPst)	2,9	3,2	2,4	2,3		2,4	2,4	2,2	2,2	
Astmelisus ja õiglus	Maksukiil 50% keskmisest palgast (üks isik) (*)	37,3	30,5	30,8	31,5	32,2	33,9	32,3	31,9	32,1	31,7
	Maksukiil 100% keskmisest palgast (üks isik) (*)	40,1	37,0	37,3	38,2	39,0	41,0	40,1	39,9	39,6	39,7
	Äriühingu tulumaks - tegelik keskmine maksumäär (1) (*)		17,0	17,0	17,0			19,5	19,4	19,1	
	GNI-koefitsendi vahe enne ja pärast makse ja rahalisi sotsiaalsiirdeid (v.a pensionid)	6,4	5,3	8,0	7,9		8,6	7,7	8,1	7,8	
Maksuhaldus ja -kuulekus	Olemasolevad maksuvõlgnevused: kogu maksuvõlg aasta lõpu seisuga (sealhulgas võlg, mis tõenäoliselt jääb tasumata) / koostulu (%) (*)		6,1	6,8				31,6	40,7		
	Käibemaksulõhe (% käibemaksukohustuste kogusummast)		3,3	1,8				11,0	9,1		

(1) Tulevikku suunatud tegelik maksumäär (OECD).

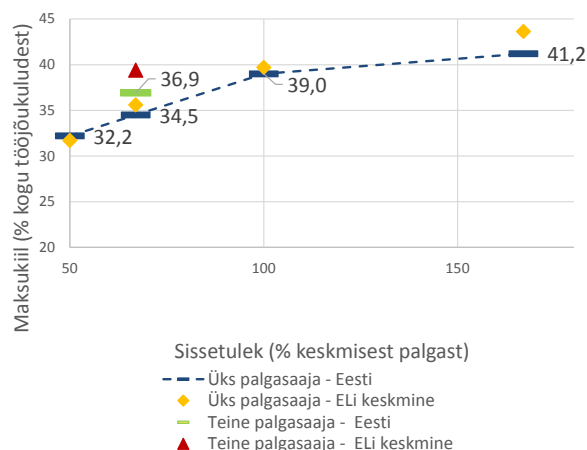
(2) Suurem väärtus osutab maksustamise suuremale ümberjaotavale mõjule.

(*) EL 27 aritmeetiline keskmine.

Rohkem andmeid maksutulude ja kasutatud meetodika kohta vt Euroopa Komisjoni maksunduse ja tolliliidu peadirektoraat, „Taxation trends in the European Union: data for the EU Member States, Iceland, Norway and United Kingdom“, 2021. aasta väljaanne, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021, <https://data.europa.eu/doi/10.2778/843047> and the Data on Taxation webpage data https://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation-1/economic-analysis-taxation/data-taxation_en.

Käibemaksu alalaekumise kohta vt Euroopa Komisjoni maksunduse ja tolliliidu peadirektoraat, „VAT gap in the EU: report 2022“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022, <https://data.europa.eu/doi/10.2778/109823>

Allikas: Euroopa Komisjon, OECD

Teise palgasaaja maksukiilu puhul eeldatakse, et esimene palgasaaja teenib 100 % keskmisest palgast ja et lapsi ei ole. Teise palgasaaja maksukiilu meetoodika kohta vt OECD (2016) „Taxing Wages 2014-2015“.

Allikas: Euroopa Komisjon.

Eesti tulemused maksukuulekuse ja maksuhalduse vallas, sealhulgas maksuhalduse digitaliseerimisel, on head. Maksuvõlad suurenesid eelmise aastaga võrreldes 2020. aastal pisut (0,7 protsendipunkti võrra ehk 6,8 %ni kogu netotulust), kuid on oluliselt alla ELi keskmise (40,7 %). 2022. aasta maksustamisaruandest nähtub, et ettevõtete puhul oli elektrooniliselt esitatud maksudeklaratsioonide määr Eestis 100 % ja üksikisikute puhul peaaegu 100 %⁽⁹⁶⁾. Siiski võiks uurida võimalusi maksumaksjatele veelgi paremate teenuste osutamiseks (nt kasutada maksukogumise edendamiseks käitumisanalüüsi). Käibemaksulõhe (käibemaksu sissenõudmise ja maksukohustuse täitmise tulemuslikkuse näitaja) vähenes 1,9 %ni, mis on oluliselt väiksem kui ELi-ülene lõhe (9,1 %). Lisaks oli keskmine tulevikku suunatud äriühingu tegelik tulumaksumäär 2020. aastal alla ELi keskmise.

⁽⁹⁶⁾ Euroopa Komisjon, maksunduse ja tolliliidu peadirektoraat, 2022. aasta maksustamisaruanne: *ELi liikmesriikide maksupoliitika läbivaatamine*, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022 (vt punkt 2.4.1 maksuhalduse parandamise kohta).

20. LISA. TABEL PEAMISTE MAJANDUS- JA FINANTSNÄITAJATE KOHTA

Tabel A20.1. Peamised majandus- ja finantsnäitajad

	2004-07	2008-12	2013-19	2020	2021	2022	prognosis	
							2023	2024
Reaalne SKP (aastane muutus)	8,4	-1,7	3,2	-0,6	8,0	-1,3	-0,4	3,1
Potentsiaalne kasv (aastane muutus)	5,9	0,7	2,9	3,7	3,1	2,4	1,8	1,8
Eratarbimine (aastane muutus)	9,8	-2,7	4,1	-1,0	6,4	2,3	0,3	4,2
Avaliku sektori tarbimine (aastane muutus)	4,1	1,2	2,3	2,8	4,0	-0,3	4,3	0,7
Kapitali kogumahutus põhivarasse (aastane muutus)	13,3	-4,1	2,9	24,7	2,8	-10,9	1,8	4,2
Kaupade ja teenuste eksport (aastane muutus)	14,8	5,4	3,2	-5,3	19,9	5,0	0,9	2,8
Kaupade ja teenuste import (aastane muutus)	16,6	2,0	3,4	0,4	21,0	5,8	1,8	3,2
Panus SKP kasv:								
Sisenõudlus (aastane muutus)	10,5	-2,9	3,2	6,3	4,9	-2,1	1,4	3,3
Välad (aastane muutus)	0,5	-0,5	0,0	-0,4	1,6	3,2	-1,0	0,1
Netoeksport (aastane muutus)	-2,5	2,3	0,0	-4,2	-0,7	-0,7	-0,8	-0,3
Panus potentsiaalsesse SKP kasv:								
Tööhõive kokku (tundides) (aastane muutus)	0,0	-0,7	0,3	0,5	0,9	1,5	0,9	0,6
Kapitali akumulatsioon (aastane muutus)	3,3	1,4	1,3	1,9	1,7	1,1	1,0	1,1
Koguteguri tootlikkus (aastane muutus)	2,6	0,0	1,3	1,3	0,4	-0,2	-0,1	0,2
SKP lühike	7,1	-4,0	0,3	-2,8	1,8	-1,9	-4,0	-2,8
Töötuse määr	7,2	11,6	6,4	6,9	6,2	5,6	6,2	6,1
SKP deflaator (aastane muutus)	7,9	3,5	3,1	-0,5	6,0	16,6	10,3	3,6
Tarbijahindade harmoneeritud indeks (TII, aastane muutus)	4,6	4,5	2,0	-0,6	4,5	19,4	9,2	2,8
TII, v.a energia ja töötlemata toid (aastane muutus)	3,8	3,7	2,1	0,2	2,4	11,8	11,2	5,4
Nominaalne töötasu töötaja kohta (aastane muutus)	15,7	3,3	6,5	6,2	9,8	8,3	10,3	4,8
Töövõljalus (reaalnäitajates, töötaja kohta, aastane muutus)	6,3	1,1	2,6	5,8	-0,1	-5,8	-0,8	2,7
Töötasu ühikukulu (kogumajandus, aastane muutus)	8,5	3,4	4,7	3,9	1,8	14,8	11,0	2,0
Töötasu ühikukulu reaalnäitajates (aastane muutus)	0,5	-0,1	1,5	4,4	-3,9	-1,5	0,6	-1,5
Reaalne tegelik vahetuskurss (töötasu ühikukulu, aastane muutus)	6,5	1,0	3,5	0,0	0,5	10,6	5,3	-1,4
Reaalne tegelik vahetuskurss (TII, aastane muutus)	2,8	1,5	1,5	-0,3	1,5	8,6	.	.
Kodumajapidamiste säästumäär (netosääst protsendina kasutada olevast netosissetulekust)	-8,9	3,8	6,1	10,5	6,5	.	.	.
Erasektori krediidivõlg, konsolideeritud (% SKPst)	25,1	1,9	4,6	3,0	6,5	.	.	.
Erasektori võlg, konsolideeritud (% SKPst)	104,4	130,7	109,3	101,4	95,3	.	.	.
millest kodumajapidamiste võlg, konsolideeritud (% SKPst)	36,1	49,7	39,3	40,7	37,8	.	.	.
millest finantssektori välise ettevõtete võlg, konsolideeritud (% SKPst)	68,3	81,0	70,0	60,8	57,5	.	.	.
Välises võlakohustus kokku (% kõigi võlainstrumentide ja kõigi laenuude ja ettemaksete kogusummast) (1)	.	5,6	1,8	1,5	1,0	.	.	.
Ettevõtete netolaenuandmine (+) või -laenuvõtmine (-) (% SKPst)	-6,5	1,9	1,5	1,4	10,7	4,6	6,0	5,9
Ettevõtete tegevuse koguvõljaläak (% SKPst)	32,9	30,3	30,4	29,3	31,1	31,7	31,3	31,6
Kodumajapidamiste netolaenuandmine (+) või -laenuvõtmine (-) (% SKPst)	-6,4	1,0	1,6	3,0	0,9	-2,7	-1,1	-1,1
Deflateeritud eluasemehindade indeks (aastane muutus)	.	-10,5	5,5	7,0	10,4	4,7	.	.
Investeeringud eluasemehituses (% SKPst)	5,3	3,1	4,2	5,4	4,9	5,2	.	.
Jooksekonto saldo (% SKPst), maksebilanss	-12,6	-1,0	1,4	-1,0	-1,8	-2,2	-1,1	-0,6
Kaubandusbilanss (% SKPst), maksebilanss	-7,9	3,0	3,5	0,1	-0,4	-0,6	.	.
Kaupade ja teenuste kaubandustingimused (aastane muutus)	1,8	-0,3	0,7	0,4	0,3	0,6	2,0	0,8
Kapitalikonto saldo (% SKPst)	1,2	3,1	1,6	1,8	8,9	0,5	.	.
Rahvusvaheline netoinvesteeringuspositsioon (% SKPst)	-78,4	-65,8	-37,5	-21,9	-13,0	-20,5	.	.
Rahvusvaheline netoinvesteeringuspositsioon (v.a makseviitusriskita instrumendid) (% SKPst) (2)	-16,8	-16,2	18,6	41,5	39,9	27,5	.	.
Rahvusvaheline netoinvesteeringuspositsiooni kohustus (v.a makseviitusriskita instrumendid) (% SKPst) (2)	79,4	93,1	70,8	70,4	67,9	67,7	.	.
Eksporditulemused võrreldes arenenud riikidega (muutus protsentides 5 aasta jooksul)	55,7	29,6	7,4	17,0	23,2	.	.	.
Ekspordi turuosa, kaubad ja teenused (aastane muutus)	7,9	1,3	1,0	4,8	7,8	1,0	-1,7	-0,9
Välismaiste otseinvesteeringute netovõlg (% SKPst)	-6,4	-5,0	-2,5	-10,4	-1,9	1,6	.	.
Valitsemissektori eelarvepositsioon (% SKPst)	2,3	-0,8	0,0	-5,5	-2,4	-0,9	-3,1	-2,7
Struktuurse eelarvepositsioon (% SKPst)	.	.	-0,1	-4,1	-4,3	-0,2	-1,2	-1,3
Valitsemissektori koguvõlg (% SKPst)	4,6	6,9	9,5	18,5	17,6	18,4	19,5	21,3

(1) Kohalikud pangagrupid ja eraldiseisvad pangad, väliskontrolli (EL ja ELi-väline) all olevad tütarettevõtted ja filiaalid.

(2) Rahvusvaheline netoinvesteeringuspositsioon, välja arvatud otseinvesteeringud ja portfelliinvesteeringud.

Allikas: Eurostati ja EKP andmed 2023. aasta 2. mai seisuga, kui need on kättesaadavad; Euroopa Komisjoni prognoositud näitajad (2023. aasta kevadprognoos).

21. LISA. VÕLA JÄTKUSUUTLIKKUSE ANALÜÜS

Selles lisas hinnatakse Eesti rahanduse jätkusuutlikkusega seotud riske lühikeses, keskpikas ja pikas perspektiivis. Järgitakse sama mitmemõõtmelist lähenemisviisi nagu Euroopa Komisjoni 2022. aasta võla jätkusuutlikkuse analüüsis, mida on ajakohastatud komisjoni 2023. aasta kevadprognoosi alusel.

1 – Lühiajalised riskid riigi rahanduse jätkusuutlikkusele on üldiselt väikesed. Komisjoni kasutatav varajase tuvastamise näitaja (S0) ei näita, et oleks suuri lühiajalisi eelarveriske (Tabel A21.2).⁽⁹⁷⁾ Kogurahastamisvajadus peaks jääma lühikeses perspektiivis (2023–2024) väikeseks, (ligikaudu 4 % SKPst), mis on oluliselt vähem kui 2020. aasta tipptase (tabel 1, tabel A21.1). Finantsturgude suhtumine riigiriski on positiivne, nagu kinnitavad peamiste agentuuride reitingud.

2 – Keskpika perioodi riskid riigi rahanduse jätkusuutlikkusele on üldiselt väikesed.

Võla jätkusuutlikkuse analüüs Eesti puhul näitab, et valitsemissektori võla suhe SKPsse peaks keskpikas perspektiivis tõusma, jäädes siiski väga madalale tasemele (2033. aastal ligikaudu 26 % SKPst) (joonis 1).⁽⁹⁸⁾ ⁽⁹⁹⁾

⁽⁹⁷⁾ So on eelarvestressi lühiajalise riski koondnäitaja. See põhineb mitmesugustel makro-rahanduslikel ja eelarvemuutujatel, mis on minevikus aidanud hästi kindlaks teha eesisevat eelarvestressi.

⁽⁹⁸⁾ Eeldused, mis on aluseks komisjoni baasstsenaariumile, mille kohaselt eelarvepoliitikat ei muudeta, on eelkõige järgmised: i) struktuurne esmane eelarvepuudujääk enne vananemisega seotud kulusid on 2024. aastal 0,7 % SKPst; ii) inflatsioon läheneb lineaarselt kümne aasta inflatsiooniga seotud vahetustehingute intressimääradele 10 aasta pärast; iii) uue ja pikendatud võla lühi- ja pikaajalised nominaalsed intressimäärad, mis lähenevad lineaarselt praegustelt väärtustelt turupõhistele nominaalsetele forvardimääradele aastaks T+10 (nagu kõigi liikmesriikide puhul); iv) SKP reaalkasvumäärad komisjoni 2023. aasta kevadprognoosist kuni 2024. aastani, millele järgnevad EPC/OGWG T+10 meetodikaprognoosid T+3 ja T+10 vahel, st aastateks 2025–2033 (keskmiselt 1,8 %); v) vananemisega seotud kulud kooskõlas 2021. aasta aruandega rahvastiku vananemise kohta (Euroopa Komisjon, institutsiooni töödokument 148, mai 2021). Meetodika kohta vt 2022. aasta võla jätkusuutlikkuse analüüs (Euroopa Komisjon, institutsiooni töödokument 199, aprill 2023).

⁽⁹⁹⁾ Tabelis 1 on esitatud võla baasprognoosid ja nende jaotus kolme komponendi lõikes: esmane eelarvepositsioon, nn lumepalliefekt (intressimaksete ja SKP nominaalkasvu

Sellele suundumusele aitab kaasa eeldatav struktuurne esmane eelarvepositsioon (puudujääk 0,7 % SKPst). See näib varasemate eelarvetulemustega võrreldes usutav, mis näitab, et on võimalik võtta parandusmeetmeid. Samal ajal on baasprognooside puhul kuni 2033. aastani soodne (ehkki vähenev) lumepalliefekt, kusjuures SKP reaalkasv on aastatel 2025–2033 keskmiselt 1,8 %. Valitsemissektori kogurahastamisvajadus peaks prognoosiperioodil olema ligikaudu 4 % SKPst.

Baasprognooside puhul tehakse stressitest nelja alternatiivse stsenaariumi alusel, et hinnata põhieelduste muutuste mõju (joonis 1). Eesti puhul ei muudaks varasema struktuurse esmase eelarvepositsiooni varasemate eelarvetrajektooride juurde naasmine prognoositud võla suhtarvu, kuna struktuurse eelarvepositsiooni baastase on varasema 15 aasta keskmise (puudujääk 0,6 % SKPst) lähedal. Makro-rahanduslike tingimuste püsiv halvenemine, mis kajastub intressimäära ja majanduskasvumäära negatiivse erinevuse stsenaariumis (st 1 protsendipunkti suurem kui baastase), tooks kaasa selle, et võla suhe SKPsse on ligikaudu 2 protsendipunkti võrra suurem kui baasstsenaariumis. Finantstingimuste ajutine halvenemine, mida kajastab finantsstressi stsenaarium, tooks kaasa baasstsenaariumiga sarnase võlaprognoosi. Väiksema struktuurse esmase eelarvepositsiooni stsenaariumi (st struktuurse eelarvepositsiooni tase on püsivalt vähenenud poole võrra prognoositavast kumulatiivsest muutusest) kohaselt on võla suhe SKPsse 2033. aastal võrreldes baastasemega ligikaudu 3 protsendipunkti SKPst suurem.

Lisaks osutavad stohhastilised võlaprognoosid, et riskid on väikesed (joonis 2).⁽¹⁰⁰⁾ Need stohhastilised simulatsioonid osutavad 95 % tõenäosusega, et võla suhtarv on 2027. aastal suurem kui 2022. aastal ning sellega kaasneb teatav risk. Sellised šokid osutavad siiski vähestele

koondmõju võladünaamikale) ning võlakoormuse muutuse ja eelarvepositsiooni vaheline erinevus.

⁽¹⁰⁰⁾ Need prognoosid näitavad mõju, mida avaldab võlale 2000 mitmesugust šokki, mis mõjutavad valitusssektori esmast eelarvepositsiooni, majanduskasvu, intressimäärasid ja vahetuskursse. Koonus hõlmab 80 % kõigist simuleeritud võlasuundumustest, jättes seega välja kõige ebatõenäolisemad suundumused.

ebakindlusele (st võlajaotuse 10. ja 90. protsentiili vahe) seoses valitsemissektori võla baasproгноosiga.

3 – Pikaajalised riskid riigi rahanduse jätkusuutlikkusele on üldiselt väikesed ⁽¹⁰¹⁾

Jätkusuutlikkuslõhe näitaja S2 (-0,3 protsendipunkti SKPst) osutab väikestele riskidele, kuna Eesti ei pea parandama oma struktuurset esmast eelarvepositsiooni, et tagada võla pikaajaline stabiliseerumine. See tuleneb vananemisega seotud kulude, eelkõige pensionide prognoositud vähenemisest (-1,1 protsendipunkti SKPst), mis enam kui tasakaalustab algse eelarvepositsiooni (0,8 protsendipunkti) (tabel 2).

Võttes arvesse väikest pikaajalist võlatasemega seotud haavatavust, nagu näitab S1 näitaja, hinnatakse üldisi pikaajalisi riske väikseks. Jätkusuutlikkuslõhe näitaja S1 näitab, et struktuurne esmane eelarvepositsioon võib 2070. aastaks halveneda kuni 0,7 protsendipunkti võrra SKPst, ilma et võlg ületaks 60 % SKPst. See tulemus tuleneb praegusest madalast võlatasemest (-0,8 protsendipunkti SKPst) ja vananemisega seotud kulude prognoositud vähenemisest (-0,5 protsendipunkti SKPst), mis kompenseerib veidi ebasoodsa algse eelarvepositsiooni (tabel 2).

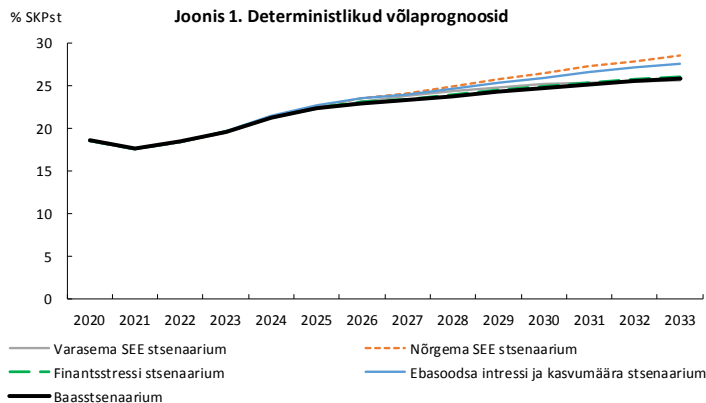
Hindamisel tuleb arvesse võtta ka mitut täiendavat riskitegurit. Ühest küljest hõlmavad riske suurendavad tegurid intressimäärade hiljutist tõusu, lühiajalise võla suurt osakaalu koguvõlas ja asjaolu, et suur osa valitsemissektori võlast on mitteresidentide omaduses. Teisest küljest on riske maandav tegur see, et võlg on täielikult nomineeritud eurodes. Lisaks võivad taasterahastu „NextGenerationEU“ ning taaste- ja vastupidavusrahastu abil tehtavad struktuurireformid (kui need täielikult ellu viiakse) avaldada järgmistel aastatel SKP kasvule täiendavat positiivset mõju ja seega aidata maandada võla jätkusuutlikkusega seotud riske.

⁽¹⁰¹⁾ Eelarve jätkusuutlikkuse lõhe näitaja S2 mõõdab 2024. aastal püsivat eelarvekohandust (struktuurse esmase eelarvepositsiooni (SEE) kohandus), mida oleks vaja valitsemissektori võla pikaajaliseks stabiliseerimiseks. Seda täiendab riigi rahanduse jätkusuutlikkuse lõhe näitaja S1, mis mõõdab 2024. aastal nõutavat püsivat eelarvekohandust, mida on vaja, et viia võla suhe SKPsse pikas perspektiivis (2070. aastaks) 60 %ni SKPst. Nii S1 kui ka S2 näitajate puhul sõltub riskihinnang nõutava eelarvekohanduse suurusest: „suur risk“, kui nõutav kohandus ületab 6 protsendipunkti SKPst, „keskmine risk“, kui see jääb vahemikku 2–6 protsendipunkti SKPst, ning „väike risk“, kui kohandus on negatiivne või alla 2 protsendipunkti SKPst. Üldine pikaajaliste riskide liigitus koondab S1 ja S2 näitajatest tuletatud riskikategooriad. S1 võib tõsta S2 näitajast tuletatud riskikategooriat, kui annab märku suuremast riskist kui S2. Üksikasjalikuma teabe saamiseks vt 2022. aasta võla jätkusuutlikkuse analüüsi.

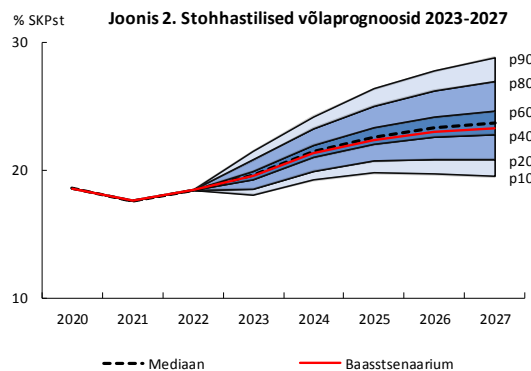
Tabel A21.1.Eesti võla jätkusuutlikkuse analüüs

Tabel 1. Võla baasprognosis	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
Koguvõla suhe (% SKPst)	18,5	17,6	18,4	19,5	21,3	22,3	23,0	23,3	23,8	24,3	24,7	25,1	25,5	25,8
Võla muutus	10,0	-0,9	0,8	1,1	1,7	1,1	0,6	0,3	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3
millest														
esmane eelarvepuudujääk	5,4	2,4	0,8	2,7	2,1	1,6	1,1	0,8	0,8	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5
lumepalliefekt	0,1	-2,3	-2,2	-1,2	-0,7	-0,6	-0,5	-0,5	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3
võlakoormuse muutuse ja eelarvepositsiooni vaheline erinev	4,4	-1,0	2,2	-0,3	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kogurahastamisvajadus (% SKPst)	10,5	2,8	4,4	4,2	4,5	4,0	3,7	3,4	3,5	3,6	3,6	3,6	3,7	3,7

Joonis 1. Deterministlikud võlaprognoosid

Joonis 2. Stohhastilised võlaprognoosid 2023-2027

Tabel 2. S1 ja S2 jätkusuutlikkusnäitajate jaotus

	S1	S2
Üldindeks (pp SKPst)	-0,7	-0,3
millest		
algne eelarvepositsioon	0,7	0,8
võlanõue	-0,8	
vananemisega seotud kulud	-0,5	-1,1
millest pensionid	-1,0	-1,7
tervishoid	0,5	0,6
pikaajaline ho	0,2	0,3
muu	-0,2	-0,3

Allikas: Komisjoni talitused.

Tabel A21.2.Eesti rahanduse jätkusuutlikkuse riskide termokaart

Lühiajaline	Keskpika perioodi - Võla jätkusuutlikkuse analüüs (DSA)						Pikaajaline		
Üldine (S0)	Üldine	Deterministlikud stsenaariumid					Stohhastilised prognoosid		Üldine (S1 + S2)
		Baas	Varasem SEE	Nõrgem SEE	Ebasoodne 'i-k'	Finantsstress	S2	S1	
VÄIKE	VÄIKE	VÄIKE	VÄIKE	VÄIKE	VÄIKE	VÄIKE	VÄIKE	VÄIKE	VÄIKE
		25,8	25,6	28,5	27,6	26,0			
		2023	2023	2023	2023	2023			
		62%	61%	77%	62%	62%			
							95%		
							9,3		

(1) Võlatase 2033. aastal: roheline: alla 60 % SKPst, kollane: 60–90 %, punane: üle 90 %. (2) Võla haripunkti aasta näitab, kas järgmisel kümnendil prognoositakse võla üldist suurenemist. Roheline: võlg jõuab haripunkti varakult; kollane: võlg jõuab haripunkti prognoosiperioodi keskel; punane: võlg jõuab haripunkti hilja. (3) Eelarve konsolideerimise manööverdamisruumiga mõeldakse riigi varasemate selliste eelarvepositsioonide osakaalu, mis olid baasstsenaariumis eeldatust halvemad. Roheline: suur väärtus, st eeldatav eelarvepositsioon on varasemaga võrreldes usutav ja jätab manööverdamisruumi vajaduse korral parandusmeetmete võtmiseks; kollane: keskmine; punane: väike. (4) Tõenäosus, et võla suhe ületab 2027. aastal 2022. aasta taset: roheline: väike tõenäosus, kollane: keskmine, punane: suur (kajastab ka algset võlataset). (5) 90. ja 10. protsentiili vaheline erinevus mõeldab ebakindlust, mis põhineb võlajautusel 2000 eri šoki korral. Roheline, kollane ja punane värv näitavad vastavalt suurenevast ebakindlusest.

Allikas: Komisjoni talitused.

Makromajandusliku tasakaalustamatuse menetluse maatriksis on esitatud Eesti kohta tehtud põhjaliku analüüsi põhielemendid. ⁽¹⁰²⁾ Eesti kohta tehti põhjalik analüüs 2023. aasta häiremehhanismi aruande alusel. Käesolevas makromajandusliku tasakaalustamatuse ennetamise ja korrigeerimise põhjalikus analüüsis esitatakse peamised järeldused tuvastatud probleemide raskusastme ja suundumuste kohta, samuti poliitikameetmed ja võimalikud poliitilised vajadused. Tulemused hõlmavad kõiki põhjaliku analüüsi käigus hinnatud haavatavaid valdkondi.

Eesti seisab silmitsi haavatavusega, mis on seotud hinnapõhise konkurentsivõime halvenemisega, mis on tingitud palga- ja hinnainflatsiooni erinevuse suurenemisest kaubanduspartnerite suhtes, ning eluasemehindade kiire kasvuga. Eesti majandus pääses COVID-19 kriisist suhteliselt puutumatuna. Tööturg on olnud pingeline, palgakasv suhteliselt kiire (aastatel 2012–2019 keskmiselt 7 %) ja kodumajapidamiste säästud on rekordtasemel. Koos energiakriisiga võimendas selline üldine olukord veelgi konkurentsiprobleeme, mis kajastusid kiires THHI inflatsioonis, mis tõi kaasa suure inflatsioonierinevuse võrreldes euroalaga, tööjõu ühikukulu kasvus ja kinnisvarahindade järsus tõusus. 2022. aastal tekkisid palkade, eluasemehindade ja inflatsiooni ning makromajanduslike põhinäitajate vahel mõningad lõhed, mis mõjutavad negatiivselt konkurentsivõimet. Kinnisvarahinnad tõusid eriti hoogsalt 2022. aastal, kuid ei ole tugevaid märke ülehindamisest. Jooksevkonto on siiski tasakaalu lähedal. Kaubavahetuse puudujääki kompenseerib teenustekaubanduse märkimisväärne ülejääk, mis tuleneb peamiselt turismist ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ekspordist. Eesti on viimase kümne aasta jooksul oma turuosa maailma ekspordis suurendanud, kuigi 2022. aastal turosa pisut kahanes. Rahvusvaheline netoinvesteeringispositsioon on vaid pisut negatiivne, andes Eestile puhvri, millega saab isegi mitmel aastal katta mõõduka jooksevkonto puudujäägi, kui konkurentsivõime

vähendamise tagajärjel peaks selline puudujääk tekkima, mida praegused prognoosid ei näita.

Konkurentsivõimeprobleemid püsivad ka edaspidi, kuid nende mõju kogu majandusele näib olevat piiratud ja eluasemehindade kasv tõenäoliselt aeglustub. Konkurentsivõime võimalik vähendamine ei näi märkimisväärselt mõjutavat kaubandustulemusi, kuna teenuste eksport jääb prognooside kohaselt jõuliseks. Prognooside kohaselt nõrgeneb jooksevkonto, mis praegu on tasakaalu lähedal, vaid vähesel määral. Rahvusvaheline netovõlapositsioon peaks jääma soodsaks ega osuta märkimisväärsetele rahastamisraskustele tulevikus. Võttes arvesse intressimäärade tõusu ja hiljutist majanduslangust, eluasemehindade kasv tõenäoliselt aeglustub. Eluasemeturu ootamatu korrapäratu korrigeerimise ohtu peetakse siiski väikeseks, sest kodumajapidamiste võlg on suhteliselt mõõdukas (37 % SKPst), finantssektor on hästi kapitaliseeritud ja väga kasumlik ning viivislaenu osakaal on praegu väga väike.

Eesti poliitikat, mis on seotud eespool nimetatud haavatavustega, võib pidada üldiselt asjakohaseks. Siiski võivad teatavad poliitikameetmed aidata tuvastatud haavatavust kõrvaldada. Eelkõige ei kasuta Eesti täielikult ära eluaseme- või varamakse, mis võiksid pehmenendada kinnisvaratsükleid. Suurem keskendumine mõnele konkreetsele struktuuripoliitikale, näiteks konkurentsi edendamine kodumaisel turul või tööjõupakkumise parandamine, võiks samuti aidata leevendada hinnasurvet. Eesti väikeses ja ebastabiilses majanduses oleks oluline jätkata vastutsükilise majanduspoliitika, näiteks eelarve- ja makro-usaldatavuspoliitika järgimist ning vajaduse korral seda tugevdada.

Selle hinnangu põhjal leidis komisjon oma teatises „Euroopa poolaasta – 2023. aasta kevadpakett“ (COM(2023) 600 final), et Eestis ei ole makromajanduslikku tasakaalustamatust.

⁽¹⁰²⁾ Euroopa Komisjon (2023), põhjalik analüüs Eesti kohta, komisjoni talituste töödokument (COM(2023) 630 final), kooskõlas määruse (EL) nr 1176/2011 (makromajandusliku tasakaalustamatuse ennetamise ja korrigeerimise kohta) artikliga 5.

Tabel A22.1. Makromajandusliku tasakaalustamatuse hindamise maatriks

	Probleemi raskusaste	Areng ja väljavaated	Poliitiline vastus
Jätkusuutmatud suundumused, haavatavused ja nendega seotud riskid			
Eluasemehindade kasv	Eluasemehindade kasv oli kooskõlas sissetulekute kasvuga kuni 2019. aastani, kuid on pärast seda kiirenenud. Eluasemehinnad olid 2022. aastal hinnanguliselt 2 % ülehinnatud. Hinnatõusu soodustasid suurenevad sissetulekud ja madalad intressimäärad, aga ka COVID-i järgne majanduskasv (mis oli Eestis suhteliselt tugev) ja 2021. aasta pensionireform, mis võimaldas teise samba pensionivarad viivitamata välja võtta (väärtuses 5 % SKPst). Sellest hoolimata oli kodumajapidamiste võlg 2022. aastal suhteliselt väike ja stabiilne (36 % SKPst), mis jääb allapoole usaldatavus- ja põhipiire.	Eluasemehindade kasv peaks aeglustuma, arvestades intressimäärade tõusu ja hiljutist majanduslangust, ning see kajastub juba tehingute vähenemises. Selline kohandumine aeglustab eeldatavasti ehitust ja eratarbimist. Ebakorrapärase kohandumise ohtu peetakse siiski väikeseks, sest kodumajapidamiste võlg on suhteliselt mõõdukas ja finantssektor on hästi kapitaliseeritud, väga kasumlik ning viivislaenu osakaal on väike.	Endiselt on teatavad poliitilised vajadused seoses eluasemehindade tõusuga. Euroopa Süsteemsete Riskide Nõukogu 2022. aasta hinnangu kohaselt on makro-usaldatavuspoliitika kinnisvaraturu suundumuste suhtes asjakohane ja piisav. Siiski tõstis Eesti Pank ettevaatusabinõuna pankade vastutsüklilise kapitalipuhvri määra alates 1. detsembrist 2023 1 %-lt 1,5 %-le. Eesti kasuta täielikult ära eluaseme- või varamakse, mis võivad samuti leevendada kinnisvaratsükleid.
Kulupõhine konkurentsivõime	THH inflatsioon oli enne 2022. aastat kontrolli all, kuid tõusis 2022. aastal 19,4 %-le, mis on tublisti üle euroala ja ELi keskmise. See tõus ei kajastanud mitte ainult energiahindade tõusu, vaid ka riigisiseseid tegureid. Viimase kümne aasta jooksul on alusinflatsioonil põhinev reaalne tegelik vahetuskurss (võrreldes 42 peamise kaubanduspartneriga) tugevnenud peaaegu 15 % ja Eesti tööjõu ühikukulu kasv oli väga kiire (6,4 % aastas, võrreldes ELi keskmisega 1,7 %). Ka palgakasv ületas seda, mida võiks eeldada majanduse põhinäitajate põhjal. Jooksevkonto on siiski olnud tasakaalu lähedal ja Eesti suurendas kuni 2022. aastani oma ekspordi turuosa maailma koguekspordis. Ekspordi vähenemine viimastel kuudel võib olla seotud mõne ajutise sektorispetsiifilise probleemiga, mis on tingitud üleilmse nõudluse ja tarneahela muutustest.	THH inflatsioon peaks langema samale tasemele nagu ülejäänud euroalal ja Es ning sellele aitab kaasa energiahindade langus. Siiski prognoositakse tööjõu ühikukulu suhteliselt kiire kasvu jätkumist, mis kajastab majanduse järelejädmist ja pingelist tööturgu. Kui mittekulupõhised konkurentsifaktorid seda jätkuvalt ei kompenseeri, nagu eelmisel kümnendil, võivad mõned eksportivad sektorid seista silmitsi püsivate kulupõhise konkurentsivõime probleemidega.	Poliitikakujundus on üldiselt kooskõlas konkurentsivõime paranemisega. Siiski võivad teatavad poliitikameetmed, mis on seotud tööturu pakkumispoole parandamisega, konkurentsiga siseturul ning energiaravustuse ja -tõhususe suurendamisega, aidata leevendada hinna- ja palgasurvet. 2023. aasta aprillis teatas uus valitsus kavatsusest parandada konkurentsiameti tulemuslikkust, suurendada innovatsiooni ja hariduse rahastamist ning seada esikohale roheenergia tootmisvõimsuse suurendamise. Oluline oleks jätkata antitsüklilise majanduspoliitika, näiteks eelarve- ja makro-usaldatavuspoliitika järgimist ning vajaduse korral tugevdada seda.

Allikas: Euroopa Komisjon.